

**2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK
SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI**

EMİNE SERAY BİLGİLİ

Danışman : Prof. Dr. S. Kemal KARTAL

**Giresun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav
Yönetmeliğine Göre Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı
İçin Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

(Giresun, Haziran 2012)

Giresun
Haziran 2012

KABUL VE ONAY

Emine Seray BİLGİLİ'nin hazırlamış olduğu '2000 ve 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma Olayı' başlıklı bu çalışma Haziran 2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı/başarısız bulunarak jürimiz tarafından 'İktisat Anabilim Dalı' Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir/edilmemiştir.

İmza (Başkan)

İmza (Üye)

İmza (Üye)

Yukarıda imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

‘YÜKSEK LİSANS TEZİ OLARAK’ İktisat Anabilim Dalı’na sunduğum ‘2000 ve 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma Olayı’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Haziran 2012

Emine Seray BİLGİLİ

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Tezimin erişime açılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

İMZA

Emine Seray BİLGİLİ

ÖZET

Finansal sistem içerisinde önemli bir paya sahip olan bankacılık sektörü, özellikle Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ekonominin işleyisi açısından hayati bir konuma sahiptir. Bu nedenle bankacılık sektöründe meydana gelen krizlerin ülke ekonomilerine vereceği zararı en aza indirmek önemlidir. Türkiye'de Kasım 2000 ve Subat 2001 tarihlerinde yaşanan finansal krizlerin ardından sağlıklı bir bankacılık sistemi oluşturmak için bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı yürürlüğe konulmuştur. Bu programın temel amacı sektördeki kırılganlıkları ortadan kaldırarak mali ve operasyonel açıdan güçlü ve gelişmiş bir bankacılık sektörü meydana getirmek olarak belirtilmiştir.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektörünün 2000'li yılların başında yaşadığı krizlerin etkisinden kurtulmak ve sektöre olan güveni yeniden tesis etmek için uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programı ve kullanılan enstrümanlar incelenmiştir.

Dört kesimden oluşan çalışmanın birinci kesiminde araştırma hakkında açıklamalar yapılmıştır.

İkinci kesimde ise, Araştırma hakkında daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş, ve Yeniden Yapılandırma Programı öncesi gelişmelere değinilmiştir.

Üçüncü kesimde ise, Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını gerektiren sorunları ile 2000 ve 2001 krizlerinin sektöre olan etkileri incelenmiş ve Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve yeniden yapılandırma sonrası görünümü değerlendirilmiştir.

Dördüncü ve son kesimde ise, genel değerlendirme yapılmış, ve öneri ve bulgular sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Bankacılık Sektörü, Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma

ABSTRACT

Banking sector having a significant share in financial system has a vital position in respect of functioning of economy especially in developing countries like Turkey. Therefore, it is important to minimize the damages of country economies caused by the crises arising in banking sector. The main purpose of banking sector restructuring program prepared and put in force following November 2000 and February 2001 financial crises experienced in Turkey is determined as to build a financially and operationally strong and developed banking sector by eliminating vulnerabilities in the banking sector.

The purpose of this study is to review the restructuring program and employed instruments put in force to eliminate the effects of crises experienced in early 2000s and to re-establish the reliability of the sector.

In the first section of the study consisting of four sections is explained about the subject of the study.

In the second section, the studies which were made before are analysed and it is referred to progresses before restructuring program.

In the third section, the troubles of Turkish banking sector necessitating restructuring and the effects of 2000 and 2001 crises on the sector are inspected and restructuring of Turkish banking sector and appearance after restructuring are evaluated.

In the forth and the last section, the study is analysed in general and the suggestions and the findings about the study are gived.

Key words : Banking Sector, Banking Crisis, Restructuring

ÖNSÖZ

İstikrarlı ve iyi işleyen bir ekonominin en önemli parçalarından biri de finansal yapısı güçlü ve faaliyetlerini etkin şekilde yerine getiren bir bankacılık sistemidir. Bankacılık sistemlerinde meydana gelen kırılmalara karşı önlemler alınması ne kadar önemli ise meydana gelen bankacılık sorunlarının çözümü de o kadar önemli bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonominin can damarı olması nedeniyle ‘bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olayı’ sebepleri ve sonuçları ile açıklanmaya değer bulunmuştur.

Ancak; bu çalışmada, bankacı olmam ve dolayısıyla çok yoğun bir şekilde çalışıyor olmam sebebiyle, zamanımı verimli olarak kullanamadım ve yeniden yapılandırma programında önemli bir unsur olan ‘yeniden yapılandırmanın maliyeti’ konusuna değinemedim. Bu araştırmayı yaparken, yeniden yapılandırma programının kısa zamanda ve kamuya en az maliyetle yapılmasının ekonomi açısından daha faydalı olacağını farkına vardım. Bu detayın yeni araştırmacılar tarafından araştırılmasının yararlı olacağını düşünüyorum.

Profosyonel iş yaşantısının yanında öğrenci olmanın zorluklarını yaşamakla birlikte, bu zorlukların aşılmasında ve çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen başta ailem olmak üzere, değerli hocalarıma ve sevgili iş arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Emine Seray BİLGİLİ

Haziran 2012

**2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN
YAPILANDIRMA OLAYI**

EMİNE SERAY BİLGİLİ

İÇİNDEKİLER

Kabul ve Onay Sayfası.....	1
Onur Sözü.....	2
Tez Bildirimi.....	3
Özet.....	4
Abstract.....	5
Önsöz.....	6
İçindekiler.....	7
Çizelgeler Dizelgesi.....	13
Çizimler Dizelgesi.....	14
Kısaltmalar.....	15

BİRİNCİ KESİM : ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCELERİ, AMACI VE YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi.....	17
1.2. Araştırmanın Denenceleri ve Amacı.....	17
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	17
1.4. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları.....	18
1.5. İşlevsel Kavram Tanımları.....	18
1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	18

İKİNCİ KESİM : ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’ NIN TANITILMASI

2. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’ İLE İLGİLİ DAHA ÖNCE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR.....20

2.1. Banka Yeniden Yapılandırmaları ve Ekonomik Sonuçları : Ramazan Küçükbaşakçı (2004).....20

2.2. Dünyada Finansal Krizler ve Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma : Emin Sezik (2002).....20

2.3. Bankacılık Krizleri Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sistemi : Oğuz Esen (2005).....20

2.4. Kur Çıpası Fiyat istikrarının Sağlanmasında Etkin Bir Para Politikası Aracı mıdır? : Nejla Adanur Alkan (2004).....21

2.6. Krizleri Nasıl Çıkardık? :Mahfi Eğilmez, Ercan Kumcu (2001).....21

3. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN GERÇEKLEŞTİĞİ YERİN VE ZAMANIN ÖZELLİKLERİ.....21

3.1. Yeniden Yapılandırma Programı Öncesi Gelişmeler: 1994-1999 Yılları.....21

3.1.1. 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları.....22

3.1.1.1. 5 Nisan 1994 Kararlarının amaçları.....26

3.1.1.2. 5 Nisan 1994 İstikrar Programı Özellikleri ve Sonuçları.....27

3.1.2. 1995 – 1999 Yılları Arası Dönem.....29

3.1.2.1. 1997 Asya Krizi ve Türkiye’ye Etkileri.....31

3.1.2.2. 1998 Yılı Rusya Krizi ve Türkiye’ye Etkileri.....32

3.2. Yeniden Yapılandırma Programı Öncesi Gelişmeler: 2000 Yılı.....33

3.2.1. Ocak 2000 Enflasyonla Mücadele Programı.....33

3.2.2. 2000 Yılı Programı ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri.....	35
ÜÇÜNCÜ KESİM : ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN ÇÖZÜMLENMESİ	
4. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN OLUŞ NEDENLERİ.....	40
4.1. 2000 Kasım Krizi.....	40
4.2. 2001 Şubat Krizi.....	44
4.2.1. Krize Neden Olan Gelişmeler.....	44
4.2.2. Krizin Etkileri.....	45
4.2.2.1. Döviz Kurundaki Dalgalanmalar.....	45
4.2.2.2. Yabancı Sermaye Hareketleri.....	46
4.2.2.3. Kamu Açığının Bir Bölümünün Parasallaşma Olasılığı.....	46
4.2.2.4. TCMB Döviz Rezervlerinin Durumu.....	46
4.2.2.5. Para Politikası ve Enflasyon Hedeflemesi.....	46
4.2.2.6. Reel Ekonomiye Etkileri.....	47
4.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri.....	47
5. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN GERÇEKLEŞME BİÇİMİ.....	49
5.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının Temel Amaçları.....	50
5.2. 1999 Tarihli Niyet Mektubunda Bankacılık Sektörü Açısından Taahhüt Edilen Başlıca Düzenlemeler.....	51
5.3. Bankacılık Sisteminin Mali ve Operasyonel Yapısının Güçlendirilmesi.....	55
5.3.1. Kamu Bankaları.....	55

5.3.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması.....	57
5.3.1.2. Kamu Bankalarının Operasyonel Açıdan Yeniden Yapılandırılması.....	58
5.3.2. TMSF Bünyesindeki Bankalar.....	60
5.3.2.1. TMSF Bünyesine Alınan Bankaların Devir, Birleşme, Satış ve Tasfiye Yoluyla Çözümlemesi.....	60
5.3.2.2. Finansal Yeniden Yapılandırma.....	63
5.3.2.3. Operasyonel Yeniden Yapılandırma.....	64
5.3.2.4. Aktif Yönetimi ve Tahsilat.....	65
5.3.3. Özel Bankalar.....	65
5.3.3.1. Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması (İstanbul Yaklaşımı).....	67
5.3.3.2. Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluşu.....	67
5.3.3.3. Devir ve Birleştirmelerin Özendirilmesi.....	68
5.3.3.4. İç Denetim ve Risk Yönetimi Sisteminin oluşturulması.....	68
5.4. Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler.....	69
5.4.1. Bankalar Kanunu.....	69
5.4.2. Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi.....	75
5.4.2.1. Sermaye Yeterliliği ile ilgili Düzenlemeler.....	75
5.4.2.2. Risk Düzenlemeleri.....	76
5.4.2.3. Muhasebe Uygulamalarına Yönelik Düzenlemeler.....	80
5.4.2.4. Banka Devir ve Birleşmelerini Teşvik edici Düzenlemeler.....	82
5.4.2.5. Banka Dışı Finansal Kurumlara Yönelik Düzenlemeler.....	83
5.4.3. Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Rekabet Gücünü Artıran Diğer Düzenlemeler.....	83
5.5. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK).....	83

5.5.1. BDDK'nın Misyon ve Vizyonu.....	84
5.5.2. BDDK'nın Görev, Yetki ve Sorumluluklar.....	84
5.5.3. BDDK'nın Amaç ve Öncelikleri.....	85
6. '2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI'NIN SONUÇLARI.....	87
6.1. Türk Bankacılık Sektöründe Gelişmeler.....	87
6.1.1. Aktif Büyümesi ve Yoğunlaşması.....	89
6.1.2. Şube ve Personel Analizi.....	92
6.1.3. Birleşme ve Devirler.....	94
6.1.4. Mevduat.....	97
6.1.5. Karlılık.....	98
6.1.6. Özkaynak ve Sermaye Yeterliliği.....	100
6.2. 2008 Global Krizinin Türkiye Üzerine Etkilerine Genel Bir Bakış.....	103
6.2.1. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri.....	103
6.2.2. Küresel Kriz'in Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi.....	108
7. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE BANKA YENİDEN YAPILANDIRMA UYGULAMALARI.....	110
7.1. Güneydoğu Asya.....	111
7.1.1. Banka Yeniden Yapılandırılmasının Koordinasyonu.....	112
7.1.2. Banka Düzenlemelerinde Yapılan Değişiklikler.....	112
7.1.3. Kötü Aktiflerin Yönetilmesi.....	114
7.1.4. Birleşmeler ve Devralmalar.....	115
7.1.5. Sermaye Artırım Modelleri.....	116
7.2. Japonya.....	119

7.2.1. Kredi Kooperatiflerinin ve Bir Bankanın İflası.....	119
7.2.2. Jusen Sorunu.....	119
7.2.3. Mevduat Sigortası Kanununda Yapılan Değişiklikler.....	120
DÖRDÜNCÜ KESİM : GENEL DEĞERLENDİRME	
8. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ.....	124
8.1. Bulgular ve Öneriler.....	124
8.2. Sonuç.....	125
KAYNAKÇA.....	131

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge 1 : Enflasyon, Döviz Kuru ve Faiz Oranındaki Değişmeler.....	24
Çizelge 2 : 1995-1998 Yılları Arası Faiz Oranları.....	30
Çizelge 3 : TMSF Bünyesine Devredilen Bankalar Listesi.....	61
Çizelge 4 : Bankaların Ayırması Gereken Karşılıklar.....	78
Çizelge 5 : Bankacılık Sektörü Bilançosu.....	88
Çizelge 6 : Bankacılık Sektörü Kar / Zarar Çizelgesi.....	89
Çizelge 7 : Bankacılık Sektörüne İlişkin Performans Göstergeleri.....	89
Çizelge 8 : Toplam Aktif Büyüklük ve Yoğunlaşma Göstergeleri.....	91
Çizelge 9 : Çalışan Sayısının Gelişimi ve Fonksiyonel Dağılımı.....	94
Çizelge 10: Yıllara Göre Birleşme ve Devir İşlemlerinin Sayısı ve Büyüklüğü.....	95
Çizelge 11: Birleşme ve Devirlerin Yoğunlaşma Üzerine Etkisi.....	96
Çizelge 12: Mevduat Yoğunlaşma Göstergeleri.....	97
Çizelge 13: Karlılık Göstergeleri.....	99
Çizelge 14: Ölçek ve Fonksiyona Göre Net Faiz Marjı.....	99
Çizelge 15: Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları.....	105

ÇİZİMLER DİZELGESİ

Çizim 1 : Personel ve Şube Sayısı.....	93
Çizim 2 : Toplam Aktifler ve Özkaynakların Değişimi (Çeyrek Dönemler İtibariyle).....	101
Çizim 3 : Toplam Aktifler ve Özkaynakların Değişimi (Kümülatif-Aralık 2002 Bazlı).....	101
Çizim 4 : Sermaye Yeterliliği Rasyosu.....	102

KISALTMALAR DİZELGESİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BSYYP : Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı

BTR : Banka Turco Romana

DİBS : Devlet İç Borçlanma Senedi

EMP : Enflasyonla Mücadele Programı

FED : Federal Reserve – Amerikan Merkez Bankası

FRA : Financial Sector Restructring Agency

GEGP : Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

HHI : Herfindahl – Hirschman Endeksi

IBRA : Indonesion Bank Restructring Agency

IMF : İnternational Money Fond

KHK : Kanun Hükmünde Kararname

KİT : Kamu İktisadi Teşekkülü

LTCB : Long Term Credit Bank of Japan

MUY : Muhasebe Uygulama Yönetmeliği

NIV : Net İç Varlıklar

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

SRF : Supplemental Reserve Facility

SYR : Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TBS : Türk Bankacılık Sistemi

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TKB : Tokyo Kyoudou Bank

TL : Türk Lirası

TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi

BİRİNCİ KESİM: ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

Bu Kesim bir bölümden oluşmaktadır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, DENENCESİ, AMACI VE YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Türkiye’de bankacılık sektörünün etkin ve verimli çalışması, ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. Çünkü, diğer ekonomik sektörlerden farklı olarak bankacılık sektörü kaynak dağılımını belirleyen finansal aracılık görevi üstlenmiştir. Bu durum bankacılık sektörünü, ülkenin ekonomik gelişmesinde merkezi bir konuma getirmiştir. Bankacılık sektörünün zaaflarının ve eksikliklerinin giderilerek yeniden yapılandırılması ekonomi açısından önemli bir unsurdur.

Türkiye 2001 yılında tarihinin en büyük finansal kriziyle yüzyüze gelmesinin ardından, sağlıklı bir bankacılık sistemi oluşturmak için hazırlanan Bankacılık Yeniden Yapılandırma Programı’nın incelenmesi bu çalışmanın konusunu oluşturur.

1.2. Araştırmanın Denencesi ve Amacı

Ekonominin temel taşı olan Türk bankacılık sektörünün uluslararası standartlara yaklaşması ve finansal gücünün artırılarak rekabet etme kapasitesinin geliştirilmesi konusunda uygulamaya konan Yeniden Yapılandırma Programı sayesinde Türk Bankacılık Sektörü ciddi gelişim kaydetmiş ve hedeflenen amaçlara ulaşmıştır. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Türk Bankacılık Sektörü açısından olumlu sonuçlanmıştır.

Çalışmamızın amacı, Kasım 2000 ve Şubat 2001 tarihlerinde yaşanan krizlerin ardından uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı’nın bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini araştırmaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada bilimin Betimsel Araştırma Yöntemi ve Tarihsel Araştırma Yöntemi kullanılmıştır.

1.4. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları

Bu araştırmada; yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır ve derlenen bilgiler nicel ve nitel analiz yoluyla yazıya dnştrlmştir.

1.5. İşlevsel Kavram Tanımları

Bu araştırmada aşağıda verilen beş adet kavram, anahtar kelime olarak belirtilmiş ve bu kelimelerin hepsi sözlük anlamlarıyla kullanılmıştır.

Banka : faizle para alınıp verilebilen, kredi, iskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve bunun dışındaki diğer ekonomik etkinliklerde bulunan kuruluşlardır.

Kriz : Bunalım, Buhran

Ekonomik kriz ; Herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlanabilir.

Ekonomik istikrar : Bir ekonomideki fiyatlar genel düzeyi, istihdam hacmi, döviz kurları, faiz oranları gibi unsurların kararlı bir dengede olduğu, i veya dış faktörler nedeniyle ekonomide önemli değişikliklerin gerçekleşmesinin beklenmediği bir durumdur.

Yeniden Yapılandırma : Kurumu daha karlı hale getirmek veya kurumsal ihtiyaçlarına daha uygun biçimde cevap vermek üzere hukuki yapısı, sermaye yapılanması, operasyonel işleyişi veya kurumun diğer yapılarının yeniden düzenlenmesi sürecidir.

1.6. Araştırmanın Sunuş Sırası

Araştırma dört kesimden oluşmaktadır.

I. Kesim, Yöntem Kesimi'dir. Bu kesim bir bölümden oluşmuştur ve araştırma hakkında açıklamalar yapılmıştır.

II. Kesim, Kuramsal ereve Kesimi'dir. Bu kesim iki bölümden oluşmuştur. İlk bölümde kaynak taraması yapılmıştır. İkinci bölüm ise üçüncü kesime hazırlayıcı iki alt bölümden oluşmuştur.

III. Kesim, Çözümlemeler (Analizler) Kesimi'dir ve araştırmanın asıl konusu dört bölüm halinde bu kesimde ortaya konmuştur.

IV. Kesim, Genel Değerlendirme Kesimi'dir ve bu kesim bir bölümden oluşmakta, bu bölümde de uygulamaya dönük bulgular ve öneriler sunulmaktadır.

İKİNCİ KESİM : ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’ NIN TANITILMASI

Bu kesim İki bölümden oluşmaktadır.

2. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’ İLE İLGİLİ DAHA ÖNCE YAPILMIŞ ARAŞTIRMALAR

2000 ve 2001 krizleri sonrasında Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma konusu ile ilgili daha önce çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bunlar arasında önemli olduğu düşünülen araştırmaların sadece altı tanesine aşağıda yer verilmiştir.

2.1. ‘Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları’ : Ramazan Küçükbüçakçı (2004)

Bu çalışmada; Türk Bankacılık Sektöründe 2001 yılında başlatılan Yeniden Yapılandırma Programı üzerinde durularak, 3 yıllık uygulamanın sonuçları irdelenmektedir. Ayrıca çalışmada, Yeniden Yapılandırma Programlarının uygulanmasını zorunlu kılan koşullara ilişkin bilgi verilmektedir.

2.2. ‘Dünyada Finansal Krizler ve Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma’ : Emin Sezik (2002)

Bu araştırmada, global finansal krizler incelenmiş, krizlerin ortaya çıkış nedenleri araştırılmış, bu krizlerin bankacılık sektörü üzerinde yarattığı yıkıcı etkiler analiz edilmiş ve bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma süreci ülke örnekleriyle beraber incelenmiştir.

2.3. ‘Bankacılık Krizleri Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sistemi’ : Oğuz Esen (2005)

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde ve Türk Bankacılık Sisteminde Uygulanan yeniden yapılandırma programlarının kamuya yüklediği maliyetler incelenmektedir.(ÖNCÜ:2011:54)

2.4. ‘Kur Çıpası, Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Etkin Bir Para Politikası Aracı mıdır? : Nejla Adanur Alkan (2004)

Bu Çalışma, Türkiye’de 2000 Yılında uygulanan kur çıpasına dayalı enflasyonu düşürme programının özelliklerini kriz oluşumundaki etkilerini ortaya koymaktadır.

2.5. ‘ Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Verimlilik Değişimi : Öncü Semra, Aktaş Rabia (2007)

Bu çalışmada, Sektörün 2001 – 2005 yılları arasındaki yeniden yapılandırma süreci özetlenerek, yeniden yapılandırmayı zorunlu kılan koşullar ve yeniden yapılandırma programlarının ortak özellikleri hakkında bilgi aktarılmaktadır.

2.6. ‘Krizleri Nasıl Çıkardık?’ : Mahfi Eğilmez, Ercan Kumcu (2001)

Yazarlar bu kitapta, istikrar programının uygulamaya başlamasından programın rafa kaldırılıp ekonominin onarımı zor bir çöküşe terk edilmesine kadar olan dönemdeki, Hürriyet ve Radikal gazetelerinde çıkan yazılarını biraraya toparlamışlar ve kendi deyimleri ile yazılar bir araya getirildiğinde istikrar programının yumuşak karnı, uygulamalardaki eksiklikler ve yapısal reformların savsaklanmalarının sonuçları daha iyi görülmüş, çıkacak krizlerin ayak sesleri çok daha iyi duyulabilmiştir.

3. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN GERÇEKLEŞTİĞİ YERİN VE ZAMANIN ÖZELLİKLERİ

3.1. Yeniden Yapılandırma Pogramı Öncesi Gelişmeler: 1994-1999 Yılları

Türkiye Ekonomisi 1990’ları giderek sıklaşan aralıklarla yaşadığı bir kriz süreci içinde geçirmiştir. Bu süreç boyunca kısmi istikrar programları (1994 5 Nisan, 1998 IMF yakın izleme programı gibi) uygulamaya konmuş olsa da bunların kalıcı bir başarısı olmamış ve ulusal ekonomi 1997 Güney Doğu Asya ve 1998 Rusya krizlerinden de olumsuz yönde etkilenecek ciddi bir daralma sürecine girmiştir. 1998’in ikinci yarısından itibaren derinleşen ekonomik kriz, bir yandan söz konusu dışsal şokların, bir yandan da 1990’lar boyunca sürdürülen dışa bağımlı yapıyı

büyüme stratejisinin ve çarpık toplumsal bölüşüm ve birikim mekanizmalarının sonucudur.(YILDIRIM:2003:87)

Aşağıdaki Alt Bölümlerde 1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisinde yaşanan ekonomik krizler incelenecektir.

3.1.1. 5 Nisan 1994 İstikrar Kararları

Türkiye Ekonomisini 5 Nisan Kararlarına götüren süreçte krizin göstergeleri somut bir şekilde aşağıda sıralanmıştır.(ŞAHİN:2002:219)

1) Türkiye ekonomisinin, özellikle 1989'dan sonra, kamu gelir gider dengesi ciddi biçimde bozulmuştur. Kamu kesimi açıkları konjonktürel değil, yapısal, kurumsal nedenlerden kaynaklanıyordu. Devlet gelirini artıracak sağlam esaslar oluşturulamamıştı. Ekonomide vergilendirilmeyen alanları akılcı ve etkin biçimde vergilendirecek yeni vergi yasaları çıkarılmıyor, mevcut vergiler etkin biçimde tahsil edilemiyordu. Akaryakıt Tüketim Vergisi, Motorlu Taşıt Vergisi, kamu hizmetleri harçları gibi mal ve hizmetlerden alınan dolaylı vergiler ve harçlar artırılıyordu.

Kayıt dışı ekonominin boyutları ile ilgili değerlendirme ve tahminler devletin etikliğinin ne derece zaafa uğradığını ve sosyal yozlaşmanın düzeyini gözler önüne sermektedir. Kayıt dışı ekonominin genişliği sadece kamu kesimi gelirlerinin düşük düzeyde kalması sonucunu doğurmamaktadır. Vergi yükünün adil dağıtılması mümkün olmamakta, vergi ahlakı ve vergi ödeme şevki çok büyük yara almaktadır.

Kamu kesimi gelirleri artırılmamasına karşılık kamu harcama ve giderleri de kontrol altına alınmamıştır.

2)Kamu kesimi giderleri normal gelirlerle karşılanamayınca TCMB kaynaklarına başvurulmuş ve yoğun biçimde iç ve dış borçlanmaya gidilmiştir. Devlet borçlanabilmek için faizleri yükseltmiştir. Yurt içi faizler yurt dışı faizlere oranla oranla yüksek tutularak ülkeye kısa vadeli sermaye çekilmek istenmiştir. DİBS getirisi yükseltilmiş, bunlar vergi ve harçlardan muaf tutulmuştur. Bu gelişmeler Devleti bir kısır döngüye sürüklemiş, borçları ödeyebilmek için tekrar daha ağır şartlarda borçlanma yoluna gidilmiştir.

3) 5 Nisan Kararları öncesinde, 1993 yılında dış ticaret ve ödemeler bilançosu açıkları sırasıyla 17,1 ve 6,8 milyar dolar ile rekor düzeylere ulaşmıştı. Buna karşılık, resmi rezervler de artmıştır. Bu durum artık cari işlemler bilançosu bakiyesi ile döviz arz ve talebi arasında eskiden olduğu gibi, bire bir ilişkinin söz konusu olmadığını göstermektedir. Rekor düzeyde cari açığa rağmen döviz rezervi sıcak para girişi sayesinde yüksek gözüküyordu ve döviz piyasasında görünürde bir sıkıntı yoktu. Fakat 1993 sonbaharında, bir yandan ödemeler bilançosu açıkları ile ilgili, öte yandan kimi uluslararası kuruluşların kredi notu ile ilgili açıklamalar ve değerlendirmeler döviz piyasasında spekülasyon eğimleri kamçılardı. Döviz talebi ve döviz kurları, özellikle Aralık 1993'den itibaren, süratle yükselişe geçti. Gerçekte döviz kurları 1989-1992 döneminde enflasyon oranının altında değişmiş, dolayısıyla TL reel olarak değer kazanmıştı. 1993 yılının ikinci yarısından itibaren döviz piyasasında ortaya çıkan gelişmeler, geçmişteki duraklamaları da telafi edecek şekilde, döviz kurunda tırmanışa yol açtı.

Çizelge 1 :Enflasyon,Döviz Kuru ve Faiz Oranındaki Değişmeler

Yıllar	TÜFE (%) Yıl sonu	GSMH Deflatörü (1987=100) (%)	ABD Dolarının TL değeri (yıl sonu MB satış kuru)	Dolar Kurunda yıllık Değişme (%)	Hazine bonosu ve devlet tahvili faiz oranları (%)	
					Yıllık basit ortalama	Yıllık birleşik ortalama
1988	63.4	69	1817	77,5	83.9	
1989	69.6	75.5	2316	27,5	58.8	
1990	60.4	57.6	2941	27,0	51.7	
1991	71.1	59.2	5100	73,4	69.8	
1992	66.1	63.5	8599	68,6	75.4	
1993	71.1	67.4	14530	69,0	85.1	
1994	125.5	107.3	38610	165,7	109.4	164.4
1995	76,0	87.2	61545	59,4	97.3	121,8
1996	79,8	78.0	108369	76,1	106.8	135.2
1997	99,1	81,2	206250	90,3	106.7	127,2
1998	69,7	75,3	315020	52,7	102.5	122,5
1999	68,8	55,8	543517	72,5	85,0	104,3
2000	39,0	51,6	676017	24,4	32,0	38,9

Kaynak:(ŞAHİN:2002:221)

4) Nisan Kararlarına konu olan ekonomik krizin gerçek nedenlerini irdelerken ödemeler bilançosundaki olumsuz gelişmelere ve bunun arkasındaki etkenlere biraz daha ayrıntılı ve dikkatli bakmamız gerekir. Türkiye, 1980-1987 döneminde dış ticaretini geliştirmede İran-İrak savaşının yarattığı ortamdan oldukça iyi faydalanmıştır. Her iki ülkeye karşı objektif-aktif bir tarafsızlık politikası takip ederek dış ticaretini arttırmıştı. Buna karşılık, Körfez Savaşından (Şubat 1990) olumsuz etkilendi. Körfez Savaşı sırasında ve sonrasında Türkiye'nin bölge ile dış ekonomik ilişkileri daraldı. Irak'a uygulanan ambargo Türkiye'nin bölge ilişkilerini adeta felç etti. Petrol boru hattı devre dışı bırakıldı. Ambargonun Türkiye ekonomisi üzerinde dolaysız ve dolaylı maliyetleri yükseldi. Türkiye Körfez Savaşında ABD'ye tam destek vermesi karşılığı olarak bu maliyetin bir kısmının karşılanmasını talep etmiştir; ancak beklediğinin çok altında bir tazminat ile yetinmek durumunda kaldı.

Öte yandan, Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'taki otorite boşluğu Güneydoğu'da terörün tırmanmasına neden olmuştur. Terör Türkiye'nin sosyal, siyasal dengeleri gibi ekonomik dengelerini de ciddi biçimde etkilemiştir. Terör nedeniyle Orta doğu ülkeleri ile ekonomik ilişkilerimiz aksamıştır. Devletin güvenlik harcamaları bütçe dengelerini alt üst ettiği gibi enflasyonist baskıyı biraz daha artırmıştır.

5) Türkiye'de zaten olmayan ekonomik dengeleri daha fazla bozan ve ülkeyi bir kriz ortamına sürükleyen gelişme mali piyasaların 32 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile, erken ve aşırı ölçüde serbestleştirilmesi ile başladı. Bu kararname ile Türkiye, içeride mali piyasayı, döviz piyasasını ve uluslararası sermaye hareketlerini ileri derecede serbestleştirdi. TL. Yabancı paralar karşısında (sözde) konvertibl hale getirildi. Bunun sonucunda yüksek faiz cazibesi ile içeri giren sıcak para döviz piyasası, para ve sermaye piyasaları arasında mekik dokumaya başladı. Serbest fonlar hangi piyasaya yönlendiye o piyasada dengeleri alt üst etti. Faiz hadleri, döviz kurları ve borsa endeksi bu fonların dolaşması ile inip çıkmaya başladı. Bu ölçüde serbestlik ve dışa açıklık için gerekli kurumsal yapı ve yasal düzenleme de oluşturulmamıştı. Bu başıboş ortamda birbiri ardına döviz büfeleri açıldı. Elinde biraz parası olanlar borsada, döviz piyasasında oynayarak kısa yoldan para kazanma hevesine kapıldılar, halkı spekülasyon heyecanı sardı. Spekülatif hareketlere bir kısım bankalar da katıldı.

6) Türkiye, 1990'lı yıllara sermaye ithali yolu ile mal ve hizmet ithalatını devam ettirme ve yapay refah görüntüsünü sürdürme gayreti içinde girdi. Döviz faiz arbitrajı ile kısa vadeli yabancı sermaye ülkeye çekilmeye çalışıldı. Başka deyişle, iç piyasada faiz oranları yükseltilerek dış kaynak kullanımı cazip hale getirildi, ve yurt dışından bono satışı ile düşük faizden borç alınan döviz iç piyasada TL likiditesini kontrol için kullanıldı. Bir yandan Hükümet ve bir yanda bazı bankalar bono satışı ile yurt dışı döviz kredisi temin ettiler. Nitekim 1993'de kısa vadeli dış kredilerin % 38,8, portföy yatırımlarının % 62 arttığını görüyoruz. Bu uygulama aşırı değerlendirilmiş kur politikası ile desteklendi. Öte yandan bu politika TL'nin döviz karşısında aşırı değerlenmesini güçlendirici etki yaptı. 1992 yılından itibaren, kamu açıklarının kısa vadeli dış borçlanma ile finansmanından vazgeçildi fakat kısa vadeli yabancı

sermayeyi yurda çekmek amacıyla uygulamaya konan yüksek faiz politikası 1993 yılı ortalarına kadar sürdürüldü. 1993 yılı ikinci yarısında, Hükümet sanayicilerden gelen şikayetler üzerine ve yatırımları teşvik etmek için faiz hadlerini aşağı çekme hevesine kapılınca mevduattan kopan likit fonlar borsa, döviz piyasası, altın piyasası arasında gidip gelmeye başladı. Spekülatif hareketlerdeki bu gelişme sonucu hem döviz kurları yükselmeye başladı, hem de faiz hadleri düşmedi, aksine yükseldi. Çünkü TL'nin aşırı değerlenmesi karşısında artan devalüasyon beklentisinin de faiz oranlarına yansıtılıyordu. Portföylerini TL olarak tutanlar katlandıkları riski yüksek faiz geliri ile dengeleme çabasında idiler. Ocak 1993'de mali piyasalardaki krizde bardağı taşıran damla ise bir defa daha faizleri düşürme denemesi oldu.

SAYIM, DUMAN ve KORKMAZ'a göre 1994 krizinin temel nedeni bütçe açıklarıdır. Yurtiçi tasarruflardaki yetersizliğin yol açtığı bütçe açıkları, finansal serbestleşmenin bir sonucu olarak, sermaye hareketleriyle giderilmiştir. Bu bağlamda sermaye hareketlerinin bütçe açığı ve dış açık devam ederken gerçekleşmesi, yüksek faizdüşük kur politikası, sermaye hareketlerinin girişini hızlandırır iken; diğer yandan da uygulanan politikaların güvenilirliği üzerinde artan kuşku finansa krizi tetiklemiştir. Bu dönemde yabancı para açık pozisyonlarını oldukça açmış bulunan bankalar, yurtdışı borçlanma imkanlarının daralacağından korkarak ellerindeki likiditeyi dövize dönüştürmeye başlamışlardır. Merkez Bankası, döviz satımı ile bankaların taleplerini karşılamaya çalışmış, dövize olan talebin düşmemesi üzerine 26 Ocak 1994'de yüzde 13,6 oranında bir devalüasyon yapıldı. Sonuç olarak, iktisat yazımında ikiz açık olarak nitelendirilen bütçe açıkları ile dış açıklar Türkiye'de 1994 yılında finansal krize neden olmuştur.

3.1.1.1. 5 Nisan 1994 Kararlarının amaçları

5 Nisan 1994 kararlarının amaçları aşağıda beş madde halinde açıklanmıştır.

a) 5 Nisan Kararlarının öncelikli hedefi mali piyasalarda istikrarı sağlamaktır. TL'den kaçışı durdurmak ve borsada düşüşü önlemek için döviz kurlarında yükseliş beklentisini ortadan kaldırmak gerekiyordu. Dövize hücumun durması için TL'nin aşırı değerlenmiş olmasına son verilmeliydi. Bunu serbest piyasa kendi kendine gerçekleştirdi. TL serbest piyasada süratla değer kaybederek, üç ay içinde, 1 dolar 15

bin TL kurundan 1 dolar 32 bin TL'ye geçildi. Döviz kurlarındaki çılgın yükselişi durdurmak ve mali piyasalara istikrar kazandırmak amacıyla mevduat faizleri yükseltildi. Böylece likit fonlar mevduat olarak bankalara veya borsaya çekilebilecekti.

b) Piyasalara istikrar kazandırmak için fiyat artışlarının durması gerekiyordu. Bu amaçla kamu kesimi tarafından üretilen malların fiyatlarında ayarlamaya gidildi.

c) İstikrar programının bir başka amacı kamu kesimi gelir-gider dengesini kurmak, devletin borçlanma ihtiyacını düşürmek idi. Ancak bu sayede faizlerin yükselmesi önlenilecek, devlet bütçesi üzerindeki faiz yükü hafifleyebilecekti. Fiyat istikrarının sağlanması da buna bağlı idi.

d) Ödemeler bilançosu açıklarının daraltılması; döviz piyasasında arz talep dengesinin tesisi, hem döviz kurunun istikrar bulması, hem de ekonominin iç dengesinin yeniden oluşturulması için gerekiyordu.

e) Programın başka bir amacı ve aynı zamanda politika aracı KİT'in özelleştirilmesi idi. Kamu kesimi açıklarının kapatılması, teknolojik geri kalmışlığa son verilmesi ve kaynakların daha etkin kullanılması için bu kurumsal ve yapısal değişikliğe ihtiyaç vardı. Ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir bir temele oturtulması için ekonomi bir dizide yapısal değişiklikler gerekiyordu. Sosyal güvenlik reformu, vergi reformu, tarımsal destekleme politikalarının yeniden düzenlenmesi, bankacılık reformu, sermaye piyasasının yeniden düzenlenmesi gibi. (ŞAHİN:2002:224)

3.1.1.2. 5 Nisan 1994 İstikrar Programı Özellikleri ve Sonuçları

Nisan 1994 Programı, 1980'lerde Dünya ekonomisinde sıkça uygulanan heteredoks istikrar programları ve özellikle de 1984-1985 İsrail İstikrar Programı temel alınarak hazırlanmış olmasına rağmen; içerisinde bazı Ortodoks özellikler taşımasından dolayı yarı heteredoks bir istikrar programıdır.

Nominal değişimlerin (ücret, faiz, kur, fiyat vb.) belirli bir süre için kontrol altında tutulması, istikrar programlarının heteredoks özelliklerindedir. Programda geleneksel sıkı para ve maliye politikalarının yanı sıra, özellikle ücret ve maaşlar hemen hemen dondurulmuş, nominal çıpa olarak seçilen döviz kuru sabitlenmemiş

fakat, kura dayalı istikrar programlarında görüldüğü gibi, kur önce yüksek oranda devalüe edilmiş ve ardından kur artış hızının, enflasyon artış hızının altında kalmasına dikkat edilmiştir.

Nisan 1994 İstikrar Programı'nda alınan kararlar kısmen hedeflerine ulaşmış olmasına rağmen, ekonomide kalıcı istikrarı sağlayamadığı ve yapısal değişikliği gerçekleştiremediği için bu programı, tam anlamıyla başarılı olarak değerlendirmek mümkün değildir.(YILDIRIM:2003:88)

5 Nisan 1994 İstikrar Programını hedeflerine ulaşma performansı bakımından değerlendirecek, özetle şunları söyleyebiliriz. 5 Nisan İstikrar Programı piyasalardaki 'yangını' durdurabilmiştir; fakat Gayri Safi Milli Hasıla'da (GSMH) yüzde 6'ya varan düşme pahasına... Buna karşılık, 5 Nisan 1994 Programı yapısal hedefleri gerçekleştirmede başarılı olmamıştır. Program uygulamasını takip eden yıllarda yıllık enflasyon oranı %70-%80'lerde seyretmiştir. Kamu kesimi gelir-gider dengesizliği, vergi yasaklarındaki düzenlemeye karşılık giderek derinleşmiştir. Kamu harcamalarında hizmetleri aksatmayacak biçimde tasarruflara gidilmesi sağlanamamıştır. Konsolide bütçe gelirlerinin % 40'dan fazlası (1996-1999) kamu borçları faizlerinin ödenmesi için tahsis edilmiştir.

Kısaca, 5 Nisan 1994 İstikrar Programının orta ve uzun vadeli tedbirleri uygulanamamış, yapısal reformlar gerçekleşmemiştir. 1995-99 döneminde Türkiye ekonomi iç talep canlılığına dayalı, tasarruf açığı süren, reel üretim kapasitesindeki gelişmenin, özellikle dış ticarete yönelik sektörlerdeki büyümenin sınırlı olduğu, dolayısıyla dış açığın ve dış kaynak ihtiyacının küçülmediği bir ortamda günü kurtarmaya yönelik istikrarsız büyümesini sürdürmüştür. Sonuçta, Türkiye de kriz gündemden düşmemiş, ekonomiyi yönetenler İMF'in kapısından bir türlü ayrılamamışlardır. İMF ile 1998 Haziran ayından itibaren sürdürülen görüşmeler ve 18 aylık Yakın İzleme Anlaşması nihayet 2000 yılına girilirken bir Stand-by anlaşması ile sonuçlanmıştır.(ŞAHİN:2002:239)

KEPENEK ve YENTÜRK'e (2004) göre; Kararlar ülkenin toplumsal güvenlik konusunu yeniden yeniden düzenlenmekten çok uzaktır. Kurumların yapısal farklılığı ve buna bağlı olarak işleyişlerinde ve sağladıkları hizmetlerdeki büyük

farklılıkların giderilmesi konusunda bir yenilik getirilmemektedir. Yapılan, sınırlı bir gelir artırıcı yaklaşımdır. Oysa; Türkiye'nin toplumsal güvenlik düzeni varolan yapısıyla tam bir düzensizlik içindedir.

3.1.2. 1995 – 1999 Yılları Arası Dönem

Özellikle bu dönem 1990'lı yıllar sonrası yaşanan globalleşme süreci ile birlikte krizlerin daha sık yaşandığı dönemler olarak anılmıştır. Özellikle sermayenin önündeki sınırların kalkması ve serbestleşmesi ile birlikte dünya mali piyasalarında tam bir denge oluşturulamamıştır. Ülkemizde yaşanan 5 Nisan 1994 krizinin ardından 1994 yılı sonu Meksika Krizi (Tekila Krizleri), Temmuz 1997'de yaşanan Asya Krizi, 1998 Rusya Krizleri hemen hepsi globalleşmenin ile birlikte hızlı bir değişimin yarattığı olumsuzluklar olarak nitelendirilebilir. Bu krizlerin diğer bir özelliği ise, sadece krizler maruz bölgeyi değil tüm dünyayı sarsacak derinlikte ve büyüklükte olmasıdır. Bu açıdan 1997 yılı sonrası Türkiye'de yaşanan krizleri Asya ve Rusya krizlerinden ayrı değerlendirmeliyiz. Bu nedenle bu konuda Türkiye'deki bu dönemden bahsedilirken bu krizlerle birlikte bahsedilecektir.

1995 yılının ilk on ayında izlenen para politikası 1994 yılının ikinci yarısında uygulanan para politikasının devamı niteliğinde olup; bu dönemde Merkez Bankası enflasyon ile mücadele ile edebilmede kurları nominal bir çapa olarak (döviz çapası) kullanmayı sürdürürken, kur politikasının kredibilitesini arttırabilmek amacıyla dış varlık artışına önem vermiştir. Diğer taraftan, dış varlık artışına sınırlama getirilmiş ve açık piyasa işlemleri uluslararası rezerv artışının sterilizasyonunda kullanılmıştır. 1995 yılında International Money Fund (IMF) ile yapılan “stand-by” anlaşması gereği verilen tek parasal büyüklük hedefi “Net İç Varlıklar” (NIV) kalemidir. Bir ABD doları bir buçuk Alman markından oluşan döviz sepetinin artış hızı kontrol altına alınmış; ancak erken seçim atmosferi nedeniyle yılın son iki ayında para politikasında ortaya çıkan belirsizliklerin azaltılmasına yönelik alınan önlemler şeklinde olmuştur. (BOYOĞLU:2002:95)

1995 yılı sonunda sonunda yaşanan genel seçim, yapılan gümrük birliği anlaşmasının umulanın aksine yarattığı olumsuzluk, yıl içindeki hükümet değişiklikleri ve IMF ile yapılan stand-by anlaşmasının sona erdirilmesi gibi

nedenler ekonomideki belirsizlikler arttırmıştır. Bu nedenle 1996 yılında izlenen para politikasının temelini finansal piyasalarda istikrarın sağlanması ve korunmasına yönelik uygulamalar oluşturulmuştur. Merkez Bankası para programı, rezerv paranın kontrol edilmesini ve döviz kurlarındaki hareketlerin gözetimini amaçlamıştır.(ULUDAĞ,ARICAN:2003:396)

Para piyasalarındaki istikrarı ve likiditeyi sağlamak için açık piyasa işlemleri yoluna başvurulmasıyla Merkez Bankası 1994 yılında yaşanan krizi bir daha yaşamamak amacıyla sıkı sık piyasalara müdahalede bulunmuştur. Yıllar itibariyle kamu kesiminin iç borçlanma gerekliliğinin giderek artması sonucu, yıllık bazda kamu kağıtları (devlet tahvili ve hazine bonosu) faiz oranlarının, gecelik faiz oranlarından yüksek olmasına neden olmuştur.(BOYOĞLU:2002:96)

Çizelge 2 :1995-1998 Yılları Arası Faiz Oranları

Faiz Oranları (Yıllık Bileşik %)	1995	1996	1997	1998
Gecelik Faiz Oranları	107	11160	102	111
Kamu Kağıtları	122	133	108	109

Kaynak:BOYOĞLU:2002:96

1997 yılında Merkez Bankası rezerv yönünde güçlü bir konumda bulunması ve faizlerin yüksek düzeyde seyretmesine bağlı olarak döviz piyasaları istikrarlı görünümünü korumuştur.

1997 – 1999 Yılları Arası dönem finansal krizlerin sıklığı, büyüklüğü ve oluşturduğu etki alanı açısından derinleştiği bir dönemdir. Bu globalleşen dünya üzerinde yaşanan 1990’lı yılların sonuna doğru yaşanan Asya krizi ardından Rusya Krizi ve 2000’li yıllara girerken ülkemizdeki Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle Arjantin’de yaşanan ve halen devam etmekte olan krizin hemen hepsi bu duruma iyi birer örnektir. Bu krizler para krizleri ortaya çıkararak, öncelikli olarak mali piyasaları ve dolayısıyla bankacılık sektörünü etkileyerek bir bankacılık krizine dönüşmekte ve daha sonra ekonominin bütününde bir durgunluk ekonomisine yol açmaktadır. (BOYOĞLU:2002:97).

3.1.2.1. 1997 Asya Krizi ve Türkiye'ye Etkileri

Malezya, Endonezya ve Tayland uzun süren bir büyümenin ardından 1997'de ciddi ve beklenmedik bir resesyona girmişlerdir. 1997'de Tayland'ın devalüasyon yapması diğer iki ülkeyi de etkilemiştir. Üç ülkenin parası daha sonra toparlansa da önceki gücüne kavuşamamıştır. Devalüasyonun etkilerini hafifletmek ve daha büyük kayıpları önlemek için 1997'nin ikinci yarısında ve 1998 başında faiz oranları oldukça yüksek seviyelere yükselmiş ve kredilerde keskin bir azalma olmuştur. Bu Gayri Safi Yurt İçi Hasılayı (GSYİH) ve şirketlerin karlılığını ciddi şekilde düşürmüştür. Bu düşüşler bankacılık sistemini ciddi sıkıntıya sokmuştur.

Doğu Asya Krizi'ni açıklamada kullanılan üçüncü nesil modeller krizin kaynağını temelde yurtiçi özel sektör firmalarının ve ticari bankaların bilançolarındaki bozulmalara bağlamaktadır. Sabit kur sisteminin devlet tarafından sürdürüleceğine güvenerek yurtiçi firma ve bankaların dövizle borçlanmaları bankaların açık pozisyonlarını arttırmakta ve bankaların kur riskini yükseltmektedir. Bankaların özel sektöre açtıkları krediler artarken asimetrik bilgi problemi sebebiyle banka bilançolarında kötü aktiflerin oranı artmaktadır. Sabit kur sürdürülemez devalüasyon gerçekleşince banka bilançolarındaki bozulma bir yandan bankaların verdikleri kredileri daraltmalarına diğer yandan da takipteki kredilerin artmasına yol açmakta ve bir bankadaki sorun diğerlerine de sıçrayarak tüm sistemi tıkamaktadır.

Doğu Asya Krizi oldukça şiddetli bir kriz olmuş ve tüm dünyayı etkilemiştir.(TUNALI:2007:98)

Bu dönemde, Merkez Bankası, döviz rezervleri bakımından oldukça güçlü ve istikrarlı bir yapıdadır. Aralık 1997'de resmi rezervlerde toplam 2,6 milyar dolar seviyesinde bir gerileme olmasına rağmen, Aralık ayında 18,4 milyar dolar seviyesine inen rezerv birikimi yine de yılın ilk sekiz ayındaki aylık rezervin üzerindedir. Rezerv tutarının Mart 1998'de 21 milyar, Nisan 1998'de 23 milyar doların üzerine çıkması ve artış eğiliminin Mayıs ayında da sürmesi Merkez Bankasının döviz pozisyonunda kriz nedeniyle etkili bir zafiyetini söz konusu olmadığını göstermektedir. Başka bir deyişle Asya Finans Krizi Türkiye'nin döviz ve sermaye piyasasına etkili bir şekilde yansımamıştır.

Asya Krizi ülkemiz mali piyasalarına ve bu ülkelerle olan ticaret ilişkimize önemli bir olumsuzluk yaratmasa da krizin tüm dünyayı sardığı psikolojik etki Türkiye'yi de etkilemiş özellikle 1998 yılından itibaren borsada yaşanan düşüşler, yabancı sermayenin kaçıışı ile birlikte ekonomide yaşanan durgunluk olumsuzluk etkinin bir zincirini oluşturmuştur. En sonunda yanı başımızda Rusya'da yaşanan kriz Türkiye'yi olumsuzluğa iten faktörlerden olmuştur.(BOYOĞLU:2002:100)

3.1.2.2. 1998 Yılı Rusya Krizi ve Türkiye'ye Etkileri

Asya krizinin etkilerini hafif bir şekilde atlatabilen Türkiye ekonomisi, 1998 yılı Ağustos ayında ortaya çıkan Rusya krizinden daha fazla etkilenmiştir. 1998 yılının ilk yarısında, ülkeye 7,8 milyar dolar civarında sermaye girişi yaşanırken, Ağustos ayında ortaya çıkan Rusya kriziyle birlikte yatırımcılar Türkiye'den ayrılmaya başlamıştır. Altı hafta içerisinde Türkiye'den 6 milyar dolarlık yabancı sermaye ayrılmıştır. Döviz rezervi 15 milyar dolar azalmıştır. Borsa endeksi 5.321 puandan 3.697 puana gerilemiştir.(ÇELEBİ:2001:22)

1998 yılı başına kadar ekonomik açıdan aynı paralellikte değerlendirilen Rusya ve Türkiye Asya krizinin yaygınlaşması ile birlikte Rusya'nın yaptığı devalüasyon ve dış borçlarını ödeyememesinden dolayı ilan ettiği moratoryum iki ülke arasındaki farklılaşmayı arttırmıştır.

Rusya'nın para birimi ruble Asya krizi karşısında dayanamazken, Türk lirası bu dönemde istikrarlı bir yapı içinde seyretmiştir. Ancak krizden olumsuz etkilenen yatırımcılar, gelişmekte olan ülkelerin bir ekonomileri zor durumdayken; bu ülkelere yönlendirmedikleri fonlarını iyi durumda olan gelişmekte olan ülkelere değil de, gelişmiş ülkelerdeki yatırım araçlarına yönlendirmişlerdir. Bu durumda ilk zamanlarda krizden etkilenmeyen Türkiye gibi ülkelere yabancı sermayenin gelmemesiyle dolaylı yoldan etkilemeye başlamıştır.(BOYOĞLU:2002:101)

1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri Türkiye'deki finansal siyasi istikrarsızlıkla birleşerek finansal piyasalardaki denge bozulmuş, faiz oranlarını hızla yükseltmiştir. Rusya'da çıkan krizin etkileri Türkiye'de daha çok hissedilmiş, yabancı yatırımcılar Rusya ile beraber Türkiye'den de çıkmıştır. Önemli orandaki bu sermaye çıkışı faiz oranlarındaki yükselme ile frenlenebilmiştir. Ekonomik daralmaya bağlı olarak

problemleri kredilerin sayısını arttırmıştır. Uluslar arası ekonomik alanda yaşanan olumsuz gelişmeler yurtdışından sağlanan kaynakların azalmasına, ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasına bunun sonucunda da bankaların aktif kalitesinde, karlılıkta ve likiditede bozulmaya neden olmuştur.(BAŞYİĞİT:2010:42)

3.2. Yeniden Yapılandırma Programı Öncesi Gelişmeler: 2000 Yılı

3.2.1. Ocak 2000 Enflasyonla Mücadele Programı

5 Nisan 1994 Kararlarında yer alan yapısal düzenlemeler gerçekleşmedi ve Mali yapıları bozulan bankaların büyük bir bölümü sistem içinde kaldı ve tasarruf mevduatına verilen yüzde yüz garantiyi arkalarına alarak ve ciddi bir denetim olmadan faaliyetini sürdürdüler. Kamu bankalarının artan görev zararları da sistemin işleyişini ve işlevlerini yerine getirmesini aksatıyordu. Bankaların zayıflayan mali yapıları ve kamu kesimi gelir gider dengesizliği ekonominin en zayıf halkası olmaya devam etti.

Güney Asya ve Rusya Krizlerinin olumsuz etkileri de devreye girince Türkiye ekonomisi 1998'den itibaren her geçen gün yeni bir ekonomik bunalıma sürüklenmeye başladı. Hükümet, IMF ile bir Standby anlaşmasına daha imzalamak üzere harekete geçti ve görüşmeler sonucu Haziran 1998'de Yakın İzleme Anlaşması yapıldı. Hükümet bu anlaşma ile ekonomide istikrarı sağlamak, faiz haddini düşürmek ve büyümeyi istikrarlı ve kalıcı bir çizgide sürdürmek için yeni bir ekonomi programı uygulayacağını ilan etti. IMF, 18 ay süre ile anlaşmada belirlenen ekonomi politikası tedbirlerinin uygulanması konusunda Hükümetin kararlılığını ve performansını değerlendirdikten sonra üç yıllık bir Standby anlaşması imzaladı ve Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılamak için yaklaşık 4.5 milyar bir kredi açtı. Bu anlaşma ayrıca Türkiye'ye uluslararası mali, piyasalardan daha kolay kredi temin edebilme olanağı verecekti.(ŞAHİN:2002:249)

Bu süreçte kamu kesimi borç servisi yükü sürdürülemez boyutlara ulaşmış; kamu kesimi, tasarruf ve yatırım yapamaz hale gelmiş, özel sektör birikimi tercihleri giderek reel üretici sektörlerden uzaklaşarak, spekülasyon rantier tipi birikim alanlarına yönelmiş ve işgücü piyasalarında marjinalleşme ve kuralsızlaştırma artarken, toplumlar gelir dağılımı da ciddi biçimde bozulmaya itilmiştir. Dolayısıyla

Türkiye ekonomisinde 1999 sonuna gelindiğinde, Türkiye ekonomisinde bir topyekün reform stratejisi, kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede hazırlanan Ocak 2000 Enflasyonu Düşürme programı uygulamaya konmuş fakat, daha bir yılını tamamlamadan ülke ekonomisi yeni bir finansal krizle karşı karşıya kalmıştır.(SARAK:2006:15)

Programın Hedefleri

Yakın İzleme Anlaşmasında açıkça ortaya konulduğu gibi ekonomide, kamu kesimi açıklarını kontrol altına alarak faiz haddini ve enflasyonu düşürmeye ve istikrarı kalıcı bir biçimde tesis etmeye yönelik Enflasyonla Mücadele Programının (EMP) temel hedefleri şunlar idi: Enflasyon üç yıl içinde % 5'e çekilecekti. Program süresince GSMH'nin 2000 yılında %5,6, 2001'de %5,2,ve 2002'de %5,8 oranında büyümesi planlanmıştı. Cari işlemler dengesi/GSMH oranı 2000'de %-1,8, 2001'de %-1,6, 2002'de %-1,5 olacaktı. Kamu kesimi konsolide bütçesinde sağlanacak fazlalar ile kamu borç stoku/GSMH oranının %57,9'dan %54,6'ya çekilmesi hedeflenmişti. EMP'de görülen bu hedeflere aşağıda sıralanan reform ve düzenlemeler ile ulaşılması bekleniyordu.(ŞAHİN:2002:249)

1) *Para ve Döviz Kuru Politikası:* Aralık 1999'da açıklanan enflasyonla mücadele programında para ve döviz kuru politikaları TCMB'nin iradesine bırakılmıştı. Para politikası para arzının kontrolünü ve döviz kuru nominal çapasını esas alan para kurulu benzeri bir politika idi. Haziran 2001'den itibaren dalgalı kura geçilecekti. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Net iç varlıkları (NİV) kontrol altında tutacaktı yani NİV'e bir üst limit konulmuştu. NİV Aralık 1999 seviyesinde sabit tutulacak, bir üç aylık dönem sonunda toplam para tabanının +/- % 5'ine eşdeğer bir band içinde seyretmesine izin verilecekti.

2) *Kamu Kesimi Dengesi:*Programın önemli bir ayağı kamu kesimi temel dengesinin iyileştirilmesi idi. Bu amaçla maliye politikası çerçevesinde bazı vergi yasalarında değişiklikler yapılmış, sermaye gelirleri ve bazı servet unsurları vergilendirilmişti.

3) *Yapısal Reformlar:*Yapısal reform olarak gerçekleştirilmesi programlanan iyileştirmeler şunlardır: Sosyal güvenlik reformu, tarımsal destekleme reformu,

özelleştirme programı, yerel yönetimler reformu, mali sektörün yeniden düzenlenmesi. Mali sektörün yeniden düzenlenmesi bağlamında bankacılık kesimin yeniden düzenlenmesi, mali yapısının güçlendirilmesi ve denetimin uluslararası ilkeler göre yapılması, bütçe içi ve bütçe dışı fonların bir kaçı dışında tümünün tasfiyesi edilmesi sayılabilir.(ŞAHİN:2002:249)

3.2.2. 2000 Yılı Programı ve Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

2000 yılında benimsenen düşen enflasyon programı, üç senelik zamana yayılan bir perspektife sahiptir. Program çerçevesinde uygulanacak makro ekonomik politikaları özetleyen Stand-by anlaşmasının temel amacı;

- Tüketici enflasyonunu, yapısal reformlarla desteklenen, birbirleriyle tutarlı, güçlü, itibarlı ve süreklilik arz eden maliye, gelir, para ve kur politikalarının eşgüdümlü uygulanması sonucu, 2000 yılı sonunda yüzde 25, 2001 yılı sonunda yüzde 12 ve 2002 yılında yüzde 7'ye indirmek,

- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek,

- Ekonominin büyüme potansiyelini arttırmak,

- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını gerçekleştirmek

şeklinde belirlenmiştir.(ERÇEL:1999).

2000 yılı Enflasyonu Düşürme Programı üç temel üzerine oturtulmuştur. Bunlar;

- Sıkı bir maliye politikası uygulayarak faiz dışı fazlanın arttırılması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması,

- Enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikası uygulanması,

- Hedeflenen enflasyon değerleriyle uyumlu olacak şekilde döviz kuru sepetinin günlük değerlerinin önceden ilan edilen bir takvim çerçevesinde Merkez Bankası tarafından 1 ABD doları ve 0,77 Euro'dan oluşturulmuş bulunan sepet kuru seviyesi konusunda enflasyon hedefiyle uyumlu bir taahhüde girilmesidir. 2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Programın uygulanmaya başlaması ve faiz oranlarındaki düşüş ile birlikte bankacılık sektörü,

- Faiz oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında, yükümlülüklerinin vade yapısını düşürme yönünde bir politika izlerken, varlıklarında özellikle Devlet İç Borçlanma Senetlerine (DİBS) daha yoğun olarak yatırım yapmıştır.

- Yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiş, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynakları Türk Lirası cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale getirmiştir.(GÜRDAL:2008:25).

Faiz-kur makasının radikal biçimde daralmasını öngören 2000 yılı programı, cari açık dışındaki temel makroekonomik göstergelerdeki olumlu gelişmelere rağmen, mali piyasalarda likidite krizi şeklinde başlayan ve giderek tırmanan güven bunalımıyla birlikte reel piyasaları da doğrudan etkileyen ciddi bir finansal krizle sonuçlanmıştır. Yaşanan krizin başlangıçta finansal kriz niteliği taşıması ve en önemli katkıyı bankacılık sisteminin sağlaması, bu katkının boyutlarını ve bankacılık sistemi dinamiklerini ortaya koyabilmek için program uygulamaya başlamadan önce 1999 yılı sonu itibariyle sistemin genel görüntüsünü irdelemeyi gerektirmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren uygulanan iktisat politikaları sonucunda ortaya çıkan yüksek enflasyon, büyüme hızındaki istikrarsızlıklar ve kısa vadeli spekülasyon sermayenin piyasalar üzerinde yarattığı kırılgan yapı, mali piyasaların işleyişine de damgasını vurmuş, istikrarsızlıklar nedeniyle artan belirsizlik bankacılık sisteminde, vadenin giderek kısılmasına ve ulusal paraya olan güvenin azalmasına (para ikamesi) neden olmuştur. Kamu açıklarındaki artış ve bunun finansmanında ağırlıklı olarak iç borçlanmaya gidilmesi bir yandan reel faizlerin hızla artışına yol açarken diğer yandan da, bankacılık sistemi plasman yapısında reel kesime yönlenecek kaynakların azalması pahasına kamu borçlanma senetlerinin payının artış göstermesine (financialcrowding-out) neden olmuştur. Yüksel reel faiz oranlarının sağladığı faiz arbitrajı, bankacılık sistemi kaynak yapısına, yabancı para cinsinden borçlanmanın artması, bilanço genelinde ise artan oranda döviz pozisyon açığı şeklinde yansımıştır. Bu mekanizma çerçevesinde; TBS'nin 1989 sonrasında finansal serbestleşme altındaki genel işlevinin, "doğrudan dışarıdan borçlanma yetisini kaybetmiş bulunan kamu kesimine aracılık yaparak, kamu sektörü borçlanma gereğini finanse etmek" şeklinde özetlenebilmesi mümkündür.(PEKKAYA:1998).

TBS 2000 yılı başında, 2000 Yılı Programı 1999 yılı sonu itibariyle 133,5 milyar USD'lik ve GSMH'nin yüzde 71,7'sine karşılık gelen bir büyüklüğe sahip olan kamu finansmanını giderek artan risk primiyle gerçekleştirmeye çalışan dolayısıyla, iç ve dış şoklara karşı son derece kırılğan bir finansal yapıya sahip bir finansal yapı üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır. TBS'nin taşıdığı yapısal bozukluklara ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmaksızın uygulanan program; ekonomide yaşanması muhtemel krizlerin, olabileceğinden daha şiddetli yaşanmasına neden olmuş ve bankacılık sistemi, ekonominin en önemli sorunu haline gelmiştir. Bu yapısal özellikler çerçevesinde işin üzücü boyutu ise; programda bankacılık sistemini etkileyecek değişkenlerin belirlenmesinde, çıkması muhtemel sonuçların dikkate alınarak gereken hassasiyetin gösterilmemesi ve programın başlangıcında herhangi bir yapısal önlemin alınmamasıdır.

Yukarıda açıklamalardan ve DİBS'nin yaklaşık yüzde 90'ını elinde tutan ve toplam aktiflerinin yaklaşık yarısını kapsayan DİBS stoku çerçevesinde, TBS'nin en büyük hassasiyet gösterdiği değişkenin, DİBS faizleri olduğu açıktır. Faiz oranlarında meydana gelecek beklenmedik ve ani bir düşüşün sistem üzerinde yaratacağı etkinin, mali tablolara yansımalarının, mutlak bir kar azalışı ve bilançonun daralması şeklinde olması kaçınılmazdır. Program öncesi bankaların topladıkları mevduatın ortalama vadesi 2.7 ay iken, bu paraları yatırdıkları DİBS'lerin ortalama vadesinin, program ön görüşleri ışığında uzayacağı varsayımı altında, bankaların aşırı vade riski ile karşı karşıya kalacağını da söylemek, yanlış olmayacaktır.

DİBS faizlerindeki düşüş dolayısıyla ortaya çıkan karlılık azalışının, aktifin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturan kredi hacmindeki artışla (dolayısıyla kredi karlılığındaki artışla) ikame edilebileceği düşünülebilir. Ancak kredi hacminde artış sağlamak, büyük ölçüde kredi faizlerindeki hızlı düşüşlerle ve makroekonomik istikrarın sağlanmasıyla mümkün olabilecektir. Oysa, bankaların kaynak maliyetinde azalış sağlanmadan, kredi faizlerinde hızlı bir düşüşün sağlanamayacağı da ortadadır. Makroekonomik istikrarın sağlanması ise, programın olumlu sonuçlarının alınmasıyla birlikte, ancak orta ve uzun vadede gerçekleşebilecektir. Bununla birlikte, bazı bankalarca, kar azalışını önlemek için ne pahasına olursa olsun kredi hacminde artışa gidilmesi, henüz etkileri net biçimde kestirilemeyen programın, reel

sektör üzerinde yaratacağı beklenmedik olumsuz etkiler de dikkate alınarak, sistemde geri dönmeyen kredilerde artış yaratarak muhtemel bir kredi riskine de yol açabilecektir.

TBS'nin hassasiyet gösterdiği değişkenlerden ikincisi ise, yurt dışından borçlanmaları ve yurt içinde topladıkları döviz mevduatları ile TL cinsinden varlıklara plasman yapmalarına bağlı olarak aldıkları açık pozisyon riski dolayısıyla, kur artışıdır. Kur çıpası uygulaması nedeniyle kur artışının baskı altına alınması ve öngörülebilir olmasının bankacılık sistemi üzerinde yaratacağı etkinin olumlu olması (kur artışının baskı altına alınması yabancı para cinsinden kaynakların maliyetini düşüreceğinden, hem de kur artışının belirli olmasının, pozisyon kapatmak üzere herhangi bir panik harekete yol açmayacağı için) beklenirken; yukarıda vurgulanan kar azalışını tolere etmek üzere, pozisyon açıklarını daha da arttırmaları (bilançolarındaki daralmaya rağmen) da muhtemel bir gelişmedir (yüksek kur riski).

Öngörülmesi zor olmayan bu risklerin ne yazık ki tamamı, farklı boyutlarda da olsa gerçekleşmiştir. Bankacılık sisteminin bu denli tahrip olmasını önlemek anlamında öncelikle yapılması, aslında yapılmaması gerekenin, 1999 yılında yüzde 112 olan bileşik DİBS faizinin, 2000 yılı Ocak ayından itibaren yüzde 37'ler seviyesine düşürülmesi olduğu söylenebilir. Yılın ilk çeyreğinden itibaren ortaya çıkan sonuçlar, yüzde 37'lik DİBS faiz oranının TBS için uygun bir seviye olmadığını ortaya koymaktadır. Yukarıda vurgulanan; yüksek kaynak maliyetinin aktif karlılığındaki düşüşe intibak edememesi, aktif ve pasif arasındaki vade uyumsuzluğu (DİBS'lerin ortalama vadesindeki artışa bağlı olarak) ve karlılıktaki azalışa bağlı olarak; açık pozisyon miktarının bilanço daralmasına rağmen artış göstermesi (20 milyar USD) ve kredi hacmindeki özensiz artış, krize giden süreci besleyen en önemli gelişmeleri oluşturmuştur. Bunların yansısı, siyasi otoritenin sistem üzerindeki dolaylı yada doğrudan ağırlığının yüksek olması nedeniyle gizli kamu finansman aracı olarak kullanılan kamu bankalarında gizlenmiş görev zararlarının sistemde yarattığı olumsuz etkilerden de bahsedilebilir. Krizler sırasında kamu bankalarının 14 katrilyon TL civarında olan gecelik fonlama ihtiyacı, bu bankalarda önemli tutarda fonlama zararına yol açtığı gibi sistemin bütün olarak kitlenmesine ve sonuç olarak ülke riskinin yükselmesine neden olmuştur. O halde,

program uygulaması başlamadan önce, özellikle bankacılık sisteminin fonlama maliyetini belirleyen kısa vadeli borçlanma piyasasına yapacağı baskı ve kısa vadeli faizleri artıracığı öngörülerek, görev zararlarının kapatılmaması (2001 yılı programı öncesinde yapıldığı üzere), programa getirilecek bir diğer eleştiri noktasıdır. Öngörüler dışındaki diğer bir gelişme ise; yıl sonuna kadar yüzde 20 olarak belirlenen enflasyon oranının yüzde 39 olarak gerçekleşmesine karşılık, TBS'nin Hazineye, ortalama yüzde 37 faizle borç vermesi ve buna bağlı olarak, nominal kar azalışının yansırı bu durumdan reel olarak da zarar etmesidir. Dolayısıyla sistemin reel olarak zarar etmesine yol açan temel faktörün ise, programın temel amacı olarak sunulan ve yüzde 20 olması ön görülen “enflasyon hedefi”nin doğru belirlenememesi olduğu açıktır. Bu risklerle birlikte, sektörün öz kaynağının erinmesine neden olan ve yapısal bir risk unsuru olarak denetim etkin bir şekilde yapılmaması da dikkate alındığında, sistem genelinde tüm bu gelişmeler; finans sisteminin sağlıklı işleyişi sağlanmadan ekonominin sağlıklı çalışmasının mümkün olmadığı ve son 10 senedir yapısı giderek bozulan bir sektörün rehabilitasyonu gerçekleştirilmeden ekonomide dönüşümü sağlamanın zorluğunun, bizatihi yaşanarak ve çok ağır maliyetler ödenerek öğrenilmesine neden olmuştur.(DPT:2004:56)

ÜÇÜNCÜ KESİM : ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN ÇÖZÜMLENMESİ

Bu kesim dört bölümden oluşmaktadır.

4.‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN OLUŞ NEDENLERİ

Bankacılık sektörü 1994 yılında Türkiye ekonomisinde yaşanan kriz sonucunda önemli kayıplarla karşı karşıya kalmış, üç banka tasfiye sürecine alınmıştır. 1994 krizinin olumsuz etkileri kısa sürede atlatılmış ve bankacılık sektörü 1995 sonrası dönemde dolar bazında yıllık ortalama yüzde 18 civarında bir büyüme göstermiştir. Ancak, bu dönemde Uzakdoğu ve Rusya krizleri ile 1999 yılında yaşanan deprem felaketleri nedeniyle Türkiye ekonomisindeki ciddi daralma bankacılık sektörünü de olumsuz yönde etkilemiştir.

Yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, bankacılık sektöründeki yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir programın hazırlanıp uygulamaya konulmasının gerekliliğini ve ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur.

Bu bölümde 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri ve ekonomiye etkileri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

4.1. 2000 Kasım Krizi

Türkiye 1999’un sonunda bir çeyrek yüzyıldır yaşadığı yüksek enflasyon sorununu çözmek ve özellikle 1990’larda ivme kazanarak bu enflasyonist süreci besler hale gelen sürdürülemez kamu iç borçlanma mekanizmasına son vermek için IMF ile bir Stand-by anlaşması yapıp ciddi ve iddialı bir dezenflasyon/stabilizasyon süreci başlatmıştı.(YILMAZ,YAY,YAY:2001:42). Anlaşmaya göre; IMF 3 yıllık sürede 7,5 milyar doları ‘ek rezerv kolaylığı’, 2,9 milyar doları stand by için olmak üzere 10,4 milyar dolar sağlayacaktı.(KAZGAN:2005:238). Ancak 3 yıla yayılan bu sürecin daha ilk yılı dolmadan ekonomi beklenmedik ölçüde önemli krizler yaşayınca bu ilk program iptal edilmiştir.(YILMAZ,YAY,YAY:2001:42)

Türkiye 2000’li yıllarda ekonomik istikrar programı uygulamasıyla makro ekonomik istikrarı sağlamaya çalışmıştır. Fakat bu istikrar programının zayıf kalması nedeniyle Kasım 2000 yılında ekonomiyi derinden sarsacak büyük bir krizin eşiğine girmiştir. Bu krizde; Reel kurun aşırı değerlenmesi, cari açık artışı ile özellikle bankacılık sektörü açık pozisyonunun rekor düzeylere çıkması yurt dışında programla ilgili olumsuz eleştirilere yol açmıştır.(UYGUR:2001:40).

2000 yılında uygulamasına başlanılan istikrar programı ekonomide varolan dengesizlikleri, önemli yapısal reformları gerçekleştirerek ortadan kaldırmayı hedefleyen bir programdır. Hedeflene yapısal reformların yapılabilmesini sağlayacak bir ortamın hazırlanabilmesi için de döviz kurunun nominal çapa olarak kullanılması öngörülmüştür. döviz kurunun nominal çapa olarak kullanılmasından beklenen ise enflasyonist beklentilerin kısa sürede kırılması ve ekonomik aktörlerin ileriye görebilmesini sağlamaktır.(ZÜNGÜN:2008:234)

2000 Yılı sonuna doğru yabancı sermaye çıkışları hızla artarken, Türk bankacılık kesiminde de iki önemli olay yaşanmıştır. Birinci olay, Bayındırbank’ın Romanya’daki bankası Banko Turco Romana’nın (BTR) bir Türk yetkilisi, Romanya dışına valizlerle döviz çıkarmaya çalışırken sınırda yakalanmış ve bu gelişme sonrası BTR’den çok hızlı para çekimi başlamış ve BTR batma sürecine girmiştir. Bayındırbank’ın Romanya’daki bankayı kurtaracak kadar kaynağı olmadığından, gerekli kaynağı Vakıfbank sağlamıştır. Türkiye’de bu olay pek fazla önemsenmemiştir.(BASTI:2006:117).Ancak İngiliz İktisatçı Rudiger Dornbusch bu olayı ‘Türkiye’deki krizin bankacılık sisteminde başlamasının ilk sinyali’ olarak tanımlamıştır.(DORNBUCH:2001:6)

İkinci olay ise, krizde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na (TMSF) alınan ilk banka olan Demirbank ile ilgilidir. Demirbank program uygulaması başlayınca Türkiye’ye sermaye girişlerinin artacağını öngörmüştür. Bu nedenle, adı geçen banka sermaye girişleri gerçekleştikçe yüksek fiyattan satmak amacıyla, yoğun bir şekilde DİBS satın almıştır. Daha açık bir ifadeyle, söz konusu banka Kasım ayında battığı ana kadar, 2000 yılında gerçekleşen kamu ihraçlarının % 15’ini satın almıştır. Demirbank satın aldığı DİBS büyük ölçüde repo ve yurtdışından sağladığı sendikasyon kredileriyle finanse etme yolunu seçmiştir. Dolayısıyla, nispeten uzun

vadeli yatırımları çok kısa vadeli kaynaklarla finanse etme politikası nedeniyle, Demirbank'ın her gün TCMB ve diğer bankalardan büyük miktarda borçlanma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.(BASTI:2006:118)

Daha önce özelleştirilen Etibank batma durumuna geldiğinden TMSF bünyesine alınmıştır. Demirbank'ın Etibank'ta örtülü ortaklığı olduğu düşünülmüş bu durumda Demirbank'ın zor durumda olduğu imajı ortaya çıkmıştır. Demirbank 2000 yılında yapılmış olan DİBS ihraçlarının yaklaşık % 15'ni almış ve böylece toplam DİBS stoğunun yaklaşık % 10'na sahip olmuştur. Bu stoğu taşımak için kısa vadeli iç ve dış borçlanmaya gitmiştir. İç ve dış borçlanma kanalları tıkanması sonucu DİBS fiyatları düşerken faizler yükselmiş bu da DİBS'leri portföyünde bulunduran bankaların DİBS satış paniği sonucu piyasa yapıcı bankalar piyasada işlemi durdurmuş ve Kasım 2000'de DİBS piyasasının çökmesine neden olmuştur.(ÖZBUÇAN:2011:129).

DİBS piyasasının çökmesiyle eş zamanlı olarak döviz hedef alan yoğun bir spekülasyon saldırı başlamıştır. Bu spekülasyon saldırı, çok yüksek faiz oranları 5.5 milyar dolar civarında döviz rezervi kaybı ve 10.4 milyar dolar büyüklüğündeki ek IMF kredisi ile atlatılabilmektedir. IMF'den sağlanan ilave kaynağın 7.5 milyar doları ek rezerv olanağı Supplemental Reserve Facility (SRF) şeklinde, oldukça kısa vadeli ve yüksek maliyetli olarak verilmiştir. Dolayısıyla, ilan edilen döviz çizelgesi çok yüksek bir maliyetle savunulabilmiş ve TCMB'nin daha sonra olabilecek benzeri bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmıştır(BASTI:2006:117)

Kasım krizinin temelinde yatan nedenler birçok tartışmaya konu olmuştur. Bu krizin nedenleri konusunda yapılan tartışmalardan bazı ortak noktalara ulaşılabilir. Bunlar, şöyle özetlenebilir;

1- Bu bir likidite krizidir. Likiditeyi bulan dövize hücum etmemiştir. Tam tersine her yıl sonunda oluşan döviz talebinin yarattığı bir likidite sıkışıklığı, sonuçta döviz talebinde sıçrama yaratmıştır. Nitekim krizin en yüksek düzeye çıktığı bir noktada bile gerçek kişilerin dövize talebinde herhangi bir artış olmamıştır.

2- Likidite krizinin çıkışına neden olan temel konu bankalarla ilgili düzenlemelerin çok kısa sürede yapılacağına ilişkin beklentiden kaynaklanmıştır.

3- Kriz kamu otoritesince yanlış teşhis edilmiş ve dolayısıyla yanlış tedaviye tabi tutulmuştur.

4- Yanlış tedavi sonucunda faizler, daha makul bir düzeyde dengelenebilecekken çok yüksekler çıkmıştır.

Kasım sonunda ortaya çıkan krizin temel sebebi bankacılık kesiminde likidite sorununun yaşanmasıdır. Bankacılık kesiminde yeterli döviz fazlasının olmaması, yurtdışına sermaye çıkışlarının biraz hareketlendiği bir ortamda, piyasalarda güvensizliğin yaygınlaşarak, doğrudan bir panik havasına dönüşmüştür. Kasım 2000’de yaşanan likidite krizinin nedeni, sadece piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi değil, aynı zamanda likidite talebindeki olağanüstü artışlardır. Uluslararası kuruluşların mali desteği ve uygulanmakta olan programın güçlendirilmesinin etkisiyle, mali piyasalardaki tedirginlik kısmen giderilmiş, kısa vadeli günlük çözümler üretilmiş ve krizin derinleşmesi bu sayede önlenmiştir.(SARAK:2006:42)

Sonuç olarak Kasım krizi her ne kadar atlatılmış olsa bile IMF’le ortaklaşa yürürlüğe konulan programa güven kırılmış, faiz hadleri gerek iç gerekse dış borçlanma açısından yükselmiş, borçlanmada da vadeler kısılmıştı. Faiz hadlerinde ki bu yükselmenin etkisi reel kesime de yansımıştır. 2001 yılı için büyüme tahminleri olan %4-4.5 iken, %1.5-2 olarak revize edilmeye başlanmıştır. (SARAK:2006:44).Kasım 2000 ortasında meydana gelen likidite dar boğazından doğan kriz, ekonomisinin her kesimini programın oyun disiplininden çok az sapılmasının bile ekonomi üzerinde olumsuz etki yapacağı ortaya koymuştur. Durumun ciddiyetini gören hükümet IMF ile kendisini çok fazla bağlayıcı yeni bir niyet mektubu vererek anlaşmak zorunda kalmıştır.

Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Recep Önal ve Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel’in imzalarını taşıyan ve IMF Başkanı Horst Köhler’e hitaben yazılan ek niyet mektubu, 18 Aralık 2000 tarihini taşımakta ve 62 maddeden oluşmaktadır. Yeni niyet mektubunda, gelirler, harcamalar, para piyasaları ile özelleştirme dahil yapısal reformlara ilişkin yeni önlemler yer almaktadır.(PARASIZ:2003:566)

Kasım 2000’de başlayan bu kriz Şubat 2001’e kadar ertelenebilmiştir. 19 Şubat 2001’de ise pamuk ipliğine bağlı ekonomik “istikrar” kopmuş ve Türkiye

Cumhuriyeti tarihinin en ağır ekonomik krizlerinden birisine sürüklenmiştir. Üstelik bu kriz bir istikrar programı uygulamadayken gelmiştir.

4.2. 2001 Şubat Krizi

4.2.1. Krize neden olan gelişmeler

Yükselen iç borç stoku, düşmemekte direnen enflasyon oranı ve TL'nin aşırı değerlenmesi kur çapasının sürdürülebilirliğini de kuşkulu hale getirmiştir. 19 Şubat 2001'de yaşanan başbakan ve cumhurbaşkanı arasındaki siyasi gerginlik aslında Türkiye ekonomisindeki uzun yılların biriktirdiği ciddi yapısal sorunların sonucu olan ekonomik kriz pimini çekmiştir.(YAVUZ:2006:104)

GÜRSOY (2009), Krizin çıkmasını nedenleri olarak;

- Spekülasyonlarla birlikte piyasalarda gelişen tedirginliğe paralel olarak, bankaların açık pozisyonlarını kapatma eğiliminin TL'ye olan talebi artırması,
- TL'ye olan talebin yurtiçi faizleri artırması,
- Yükselen faizlerin ellerinde hazine bonosu bulunduran bankalardaki riski artırması,
- Sabit döviz kuru uygulamasına bağlı olarak aşırı değerli TL'nin yol açtığı yüksek cari açıklar olarak göstermektedir.(GÜRSOY:2009:184)

Kasım 2000 krizi nedeniyle zaten hassas olan piyasalar altüst olarak döviz krizi başlamıştır. 19 Şubat'ta bono birleşik faizleri %85'i geçmiştir. 20 Şubat'ta Hazine %144.2 ile borçlanmıştır. Gecelik faiz oranlarının (yıllık birleşik cinsten) %5,000 gibi bir rakama yükselmesi bile TL'den kaçış ve dövize hücumu durduramamış, Kasım 2000 krizinde TL pozisyonlarını koruyan insanların da şubat 2001'de dövize hücum etmeleri sonucu döviz kuru üzerindeki baskı artmış, bir gece içinde doların fiyatı %40 artarak, 1 dolar 680.000 TL'den 960.000'e yükselmiş, repo faizi %7.500'ü görmüştür. Merkez Bankası krizi izleyen iki gün boyunca rezervlerini eritmek pahasına piyasaya müdahale etmiş, ancak 22 Şubat 2001 tarihinde, döviz kuru çapasının yürürlükten kaldırıp dalgalı kura geçildiğini ilan etmek zorunda kalmıştır (YAVUZ:2002:105).

Dalgalı kur sistemine geçilmesiyle birlikte 1999 yılı sonunda IMF desteğiyle uygulamaya konulan istikrar programının çöküşü kabul edilmiş, bunun üzerine Devlet Bakanlığı'na atanan Kemal DERVİŞ 14 Nisan 2001 tarihinde Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı (GEGP) kamuoyuna açıklamıştır.(GEMİCİ:2006:95).

Şubat Krizi sonrasında ekonomi %8.5-9 daralmış, ulusal gelir 51 milyar Dolar azalmış, kişi başına gelir 725 Dolar gerilemiş, 1.5 milyon kişi işsiz kalmış, enflasyon %70'i aşmış, hazinenin faiz ödemeleri %101 artmış, iç ve dış borç yükü artmıştır.(TOPALLI:2006:90).

Siyasi kriz ekonomik krizi tetiklemiştir ancak ekonomik krizin asıl nedeni ekonominin kırılmalı bir yapıda olmasıdır. Ekonomide yaşanan belirsizlik iç ve dış yatırımcıların güveninin düşmesine neden olmuştur. İç ve dış borcun döndürülebilmesinin zora girmesi, halkın devlet ne kadar yüksek faiz verirse versin, döviz alımına yöneltmiştir ve Türk halkı aşırı döviz talebinde bulunmuştur ve %40 oranında devalüasyon yapılmıştır.

4.2.2. Krizin Etkileri

2001 Şubat Krizi gerek mali gerekse reel piyasaları etkilemiştir.

4.2.2.1. Döviz Kurundaki Dalgalanmalar,

Döviz kurundaki yükselmenin nedeni; Krizde yurt dışına çıkan yabancı fonlar nedeniyle döviz arzında önemli bir azalma olmasıdır. Artık döviz kurunun hangi düzeyde geleceği arz ve talepteki gelişmelere, beklentilere, para politikasına ve bu politikalara duyulan güvene bağlıdır.

Krizden sonra Türkiye gibi döviz kurunu dalgalanmaya bırakan ülkeler, her ne kadar kura müdahale olmayacak dese de, genellikle pür dalgalanmalar olmamış, belirli müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahaleler bilgi eksikliğinin ve piyasa sığılığının da etkisiyle gelişmekte olan ülkelerin döviz kurlarının sık sık spekülasyon saldırıya uğramasını ve döviz kurunun aşırı uç değerlere doğru kaymasını engellemek için yapılabilmektedir. Bu nedenle TCMB döviz kurunda yönlendirilmiş bir dalgalanma politikası izlemektedir.(AYDIN:2003:202)

4.2.2.2. Yabancı Sermaye Hareketleri,

Döviz kurunda 2000 yılı başından itibaren belirsizliğin ortadan kalkması ile Türkiye'ye önemli özel fon girişi olmuştur. Bu giriş doğrudan yatırım olarak değil hemen hemen tümüyle borç verme şeklinde oluşmuştur. Krizden sonra ise belirsizliğin artması ekonomide daralmanın olması ve güvenin kaybolması durumu tersine dönmüş ve kısa vadeli sermaye çıkışı 2001 yılında GSMH'nın % 7,8'ini bulmuştur. (AYDIN:2003:202)

4.2.2.3. Kamu Açığının Bir Bölümünün Parasallaşma Olasılığı,

Bankaların 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri öncesinde zaten önemli zararları vardı ve bu zararlar krizle birlikte daha çok yükselmiştir. Bu zararların tümünün iç ve dış borçlarla kapatılması oldukça zordur. İç borçlanmanında belli sınırlara dayandığını ve faiz yükünün çok yüksek olacağı dikkate alınır, banka zararlarının bir bölümünün kapatılması için belli bir ölçüde parasallaşma olacağı, parasal tabanın yükseleceği açıktır. (UYGUR:2001:32)

4.2.2.4. TCMB Döviz Rezervlerinin Durumu,

TCMB, IMF'nin de desteği doğrultusunda, düşük rezerv düzeylerinde başka spekülatif saldırı olabilir ve TCMB bu saldırıya karşı zayıf kalabilir düşüncesiyle rezervlerini tasarruflu kullanmak istemiştir. Ancak buna rağmen 2000 yılında 25 milyar olan TCMB döviz rezervi kriz sonrası 2001 yılı sonunda 18 milyar dolara gerilemiştir. (AYDIN:2003:203)

4.2.2.5. Para Politikası ve Enflasyon Hedeflemesi

Döviz krizinden önce para tabanı ve faiz oranları yurt dışından gelen paraya bağlı olduğundan para politikası bu anlamda etkin değildi. Krizden sonra ise tam tersi bir durum oluşmuş, para miktarının ve kısa vadeli faiz oranlarının gelişmelere göre para politikası tarafından belirlenmesi söz konusu olmuştur.

Yaşanan kriz enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçişi de zorlaştırmaktadır. Enflasyon hedefinin uygulanabilmesi için önemli bir ön koşul gerçekçi, beklentilerden uzak olmayan, tutturulabileceği düşünülen bir enflasyon hedefinin seçilmesidir. Enflasyon hedeflemesi için bir başka ön koşul ise paranın fiyatlarla

aktarım-etkileşim mekanizmasını bilmektir. Bu nedenlerle enflasyon hedeflemesine geçiş kolay değildir.(UYGUR:2000:33)

4.2.2.6. Reel Ekonomiye Etkiler

İç talebin sert bir biçimde daralması neticesinde ithalatın düşmesi ve Türk Lirası'nın (TL) 'düzeltme hedefini' aşan değer kaybının yarattığı fiyat rekabeti avantajı sayesinde ihracatın artması nedeniyle cari işlemler dengesi 2001 yılı sonunda %2,4 oranında fazla vermiştir. Ancak buna rağmen 22 Şubat ile Eylül 2001 arasında 6 milyar dolarlık bir sermaye çıkışı daha olmuştur. Kasım 2000 ile Eylül 2001 arasındaki 10 aylık dönemde sermaye akımı negatif 17 milyar dolarlık bir bakiye vermiş ve bu meblağ IMF'den alınan borç ve rezervlerde azalma ile karşılanmıştır. İstikrar programının devreye sokulduğu Aralık 1999 ile Aralık 2001 arasındaki 2 yıllık dönemde, net sermaye akımında oluşan 'kayma'nın büyüklüğü 28 milyar dolardır ki, bu, GSYİH'nın % 14'üne tekabül etmektedir.

Kasım krizinde sonra hem anormal düzeylere çıkmış faiz oranları nedeniyle büyük zararlara giren kamu bankalarının açıklarını kapatarak hem de kriz sırasında batan veya batmak üzere olan özel bankaları TMSF'ye devretmek zorunda kalarak hazinenin borç yükü anormal düzeylerde artmıştır.

Krizden sonra mali ve para piyasasında bu gelişmeler olurken, bunların reel sektöre etkisi; reel sektörün önemli ölçüde daralmasına, istikrarın bozulmasına, üretimin durmasına, çok sayıda iş yerinin kapanmasına ve istihdamın %10,6'sına denk gelen 2,3 milyon kişinin işsiz kalmasına, kamu ve özel tüketimin sırasıyla %8,6 ve %9' a gerilemesine, kamu ve özel yatırımın %34,1 azalmasına neden olmuştur. Bu gerileme sonucunda 2001 yılında ekonomi %9,4 gibi çok büyük oranda daralma yaşamıştır. Enflasyon oranları ise istikrarsızlığın, belirsizliğin ve devalüasyonun enflasyona yansımaya derecesi sonucunda beklentilerin çok üzerinde çıkarak 2001 yılı için %88,6'yı bulmuştur.(AYDIN:2003:205)

4.3. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri'nin Bankacılık Sektörüne Etkileri

2000 yılı başında uygulamaya konulan enflasyonla mücadele programı bankacılık sisteminin bilanço yapısının şekillenmesinde de önemli ölçüde etkili olmuştur. Programın uygulanmaya başlamasıyla birlikte, bankacılık kesimi faiz

oranlarının daha da düşeceği beklentisi altında yüksek faizli kaynaklara uzun süre bağımlı kalmamak yönünde hareket etmiştir. Diğer yandan, döviz sepetinin hedeflenen enflasyona göre belirlenerek önceden açıklanmış olması, yabancı para cinsinden kaynakları TL cinsinden kaynaklara göre daha cazip hale getirmiştir. Bu çerçevede, bankaların bir bölümü kaynaklarının kısa vadeli ve döviz cinsinden, kullanımlarının ise uzun vadeli ve TL cinsinden gelişmesi yönünde bir eğilim içine girmeye başlamıştır.

2000 yılında bankacılık sektörünün aktif yapısında da belirgin bir değişim gözlenmiş ve kredilerin payında önemli bir artış olurken, likiditesi yüksek olan menkul kıymet portföyünün toplam aktifler içindeki payı azalmıştır. Krediler içinde özellikle tüketici kredilerinde çok hızlı bir artış gözlenmiş ve tüketici kredileri bir önceki yıl sonuna göre yaklaşık 4 kat artış göstermiştir. Kredilerde dikkat çeken bir diğer gelişme, mevduattaki yapının tersine, yabancı para cinsinden kredilerdeki artışın sınırlı kalması, Türk Lirası cinsinden kredilerin ise önemli oranda artış göstermesidir. Aktif ve pasif yapısındaki bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında bankacılık kesiminin likidite, faiz ve kur risklerine karşı duyarlılığı daha da artmıştır. Bankacılık kesiminin piyasa risklerine karşı duyarlılığının daha da arttığı bir yapıda Kasım 2000 tarihinde yaşanan kriz sonucu faiz oranlarının önemli ölçüde yükselmesi özellikle aşırı gecelik borçlanma ihtiyacında olan kamu bankalarıyla TMSF kapsamındaki bankaların mali yapılarını daha da bozmuştur.

Kasım krizi sonrasında alınan önlemler ve yürütülmekte olan StandBy Düzenlemesinin 7,5 milyar dolar tutarında Ek Rezerv Kolaylığı ile desteklenmesi yönünde Uluslararası Para Fonu ile anlaşma sağlanması sonucunda mali piyasalardaki dalgalanmalar kısmen giderilmiş, Merkez Bankasının döviz rezervleri artmış ve faiz oranları kriz ortamına göre önemli ölçüde gerilemiştir. Ancak, Şubat ayında Hazine ihalesi öncesindeki olumsuz gelişmeler uygulanan programa ve kur çıkmasına olan güvenin tamamen kaybolmasına neden olmuş ve döviz talebi önemli ölçüde yükselmiştir. Merkez Bankası yüksek seviyedeki bu döviz talebine karşı likiditeyi kontrol etmeye çalışmış, ancak ortaya çıkan likidite sıkışıklığı özellikle kamu bankalarının aşırı düzeyde günlük likidite ihtiyaçları nedeniyle ödemeler

sisteminin kilitlenmesine neden olmuştur. Bu ortamda uygulanmakta olan döviz kuru sistemi terkedilerek Türk Lirası dalgalanmaya bırakılmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda bankacılık sektörünün içinde bulunduğu sorunlar daha da ağırlaşmış ve yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Kasım krizi sonrasında likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat krizi sonrasında ilave olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarındaki hızlı artış bir yandan fonlama maliyetlerini yükseltmek, diğer yandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini azaltmak suretiyle banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme, kısa vadeli fon talebi önemli boyutlarda olan kamu ve fon bankalarının ciddi zararlarla karşılaşmasına yol açmıştır. Likit olan özel ve yabancı bankaların faizlerdeki yükselme nedeniyle karşılaştığı fonlama zararları ise sınırlı kalmıştır. Konsolide bazda değerlendirildiğinde kamu bankaları Türk Lirasının değer kaybından etkilenmezken, özel bankalar kur riski nedeniyle bazı sorunlar yaşamıştır. Yaşanan krizlerin reel sektörde ciddi bir daralmaya yol açtığı dikkate alındığında önümüzdeki dönemde bankacılık kesiminin, aktif kalitesinin zayıflaması ve kredi riskinin artması ihtimaline karşı önlem alması kaçınılmaz olacaktır.

Kur rejiminin terkedilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı süratle ortadan kaldırmak, ekonominin yeniden yapılandırılmasına yönelik altyapıyı oluşturmak amacıyla Hükümet tarafından Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu programınana unsurlarından birisi bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması olarak belirlenmiştir.(BDDK:2001:10)

5. '2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI'NIN GERÇEKLEŞME BİÇİMİ

Sistematik bankacılık yeniden yapılandırması bir ülkede meydana gelen banka iflaslarının, bankacılık sisteminin %20'sinden fazlasını etkilemesi üzerine bankacılık sektöründe güvenin yeniden sağlanması, sektörün yeniden sağlıklı hale getirilmesi amacıyla yapısal ve düzenleyici programların uygulamaya konulması şeklinde tanımlanır.(KOZANOĞLU,SELÇUK:2007:226)

Şubat 2001 krizinden sonra ilan edilen ‘Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’ kapsamında TBS’nin yapısının güçlendirilmesi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından hazırlanan ‘Banka Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (BSYYP) 15 Mayıs 2001 tarihinde bir basın açıklaması ile kamuoyuna duyurularak uygulamaya alınmıştır.

TBS, 2000 ve 2001 krizlerinden sonra aşağıda sıralanan yapısal görünümle karşı karşıya kalmıştır;

- Öz Kaynak Yetersizliği
- Küçük Ölçekli ve Parçalı Bankacılık
- Kamu bankalarının sistem içindeki payının büyüklüğü
- Zayıf aktif kalitesi (Kredi yoğunlaşması, Grup Bankacılığı ve risklerin yoğunluğu, Kredi ve karşılıklar arasındaki uyumsuzluk)
- Piyasa risklerine aşırı duyarlılık ve ve kırılganlık(Vade uyumsuzluğu, Açık pozisyon)
- Yetersiz İç Kontrol, Risk Yönetimi ve Kurumsal Yönetişim
- Saydamlık Esnekliği

Söz konusu sorunlarla karşı karşıya kalan bankacılık sektörüne yönelik yeniden yapılandırma çalışmaları bu sorunları bertaraf etmek üzere uygulamaya konulmuştur.(DEMİR:2003:45)

5.1. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının Temel Amaçları

- ✓ Kamu Bankalarını mali sistem içinde bir istikrarsızlık unsuru olmaktan çıkarmak,
- ✓ TSMF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak,
- ✓ Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacak düzenlemeleri gerçekleştirmektir.

Yeniden Yapılandırma Programı, Bankacılık sisteminin mali ve operasyonel yapısının güçlendirilmesine yönelik uygulamalar ile bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğin artıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemeleri içermektedir.(BDDK:2001:13) Yeni

programın temel amacı yapısal reformların hızla gerçekleştirilmesi, enflasyonla mücadelede kararlılığın devam etmesi, sürdürülebilir bir büyüme oranının sağlanması ve gelir dağılımının iyileştirilmesidir.(KURAN:2006:81)

Bankacılık Sektörü yeniden Yapılandırma Programı alt hedefleri ÖÇAL tarafından aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

a) Dalgalı kur sistemi içinde enflasyonla mücadeleyi kesintisiz ve kararlı bir biçimde sürdürmek.

b) Bankacılık sektöründe, kamu ve TMSF bünyesindeki bankalar başta olmak üzere hızlı ve kapsamlı yeniden yapılandırmayı gerçekleştirmek böylece bankacılık kesimi ile reel sektör arasında sağlıklı bir ilişki kurmak.

c) Kamu finansman dengesini bir daha bozulmayacak şekilde güçlendirmek.

d) Toplumsal uzlaşmaya dayalı fedakarlığın tüm kesimlerce adil bir şekilde paylaşılmasını öngören ve enflasyon hedefleri ile uyumlu bir gelirler politikası sürdürmek.

e) Bütün bunları etkinlik, esneklik ve saydamlık ile bağlayacak yapısal unsurların yasal alt yapısını oluşturmak(ÖÇAL:2005:222)

Takip eden alt bölümlerde 2000 ve 2001 yıllarında bankacılık sektöründe yapılmış yasal ve kurumsal düzenlemeler anlatılmıştır.

5.2. 1999 Tarihli Niyet Mektubunda Bankacılık Sektörü Açısından Taahhüt Edilen Başlıca Düzenlemeler

2000 yılı başından itibaren Bankacılık sektöründe yapılmak istenen reformlar IMF'ye sunulan niyet mektubunda ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir. Niyet Mektubunda bu alandaki öncelikli hedefler; faiz oranlarını düşürmek ve ekonomik verimliliği artırmak olarak belirtilmiştir.(DEMİR:2003:47).

- Haziran 1999'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile halen Hazine Müsteşarlığı ile Merkez Bankası tarafından paylaşılan düzenleme, denetim ve gözetim yetkisi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'na devredilmiştir.

- Eylül ayı sonu itibariyle ticari bankaların yabancı para net genel pozisyon sınırı sermayenin %20'sine indirilmiştir.
- Bankalar Kanunu, BDDK'nın faaliyetlerindeki bağımsızlığını ve şeffaflığını artırmak, temel ihtiyati düzenlemeleri güçlendirmek ve sorunlu bankalarla ilgili alınacak tedbirler ile bunların yeniden yapılandırılmaları için gerekli tüm araçları sağlamak amacıyla değiştirilecektir.
- Bankalar Kanunu, BDDK üyelerinin atanması hariç, düzenleme, ve denetim ve gözetim alanındaki tüm kararların dışında bırakılarak, BDDK tam anlamıyla özerk hale getirilecektir. Özellikle bankalar lisans vermek ve bunları kaldırmak ve karşılık düzenlemelerini onaylamak yetkileri BDDK'da olacaktır.
- Kanun, Kurul üyesi olarak aktif profesyoneller bulunmasını güçleştiren, Kurul üyelerinin görevlerinden ayrıldıktan sonra üç yıl süreyle bankacılık sektöründe kıdemli yönetici olarak çalışmasını yasaklayan madde de kaldırmak üzere değiştirilecektir.
- Kurul üyeleri 2000 yılı Mart ayı sonuna kadar belirlenecek olup BDDK'nın 2000 Ağustos ayı sonuna kadar tümüyle faaliyete geçmesi beklenmektedir.
- Bankalar Kanunu, bankaların ortaklarına ve müşterilerine doğrudan veya dolaylı olarak verecekleri kredileri ilişkin standartları güçlendirecek şekilde değiştirilecek, dolaylı kredi ilişkisi içinde bulunanlara verilebilecek toplam kredilere ilişkin sınır, öz kaynakların %75'i seviyesinden 1 Temmuz 2000'e kadar %70 seviyesine indirilecek ve daha sonra bu oranın %25'e ulaşana kadar her altı ayda bir %5 puan azaltılacaktır.
- Kanunda yapılan bu değişikliklere ek olarak, Kurul (Kurul atanıncaya kadar Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı) tarafından Aralık ayında kredi karşılıklarına ilişkin yeni, daha sıkı ve 1 Ocak 2000'den itibaren mevcut kredilerin yenilenmesi dahil tüm yeni kredilere uygulanacak uluslararası standartlara uyumlu düzenlemeler çıkarılacak, sermaye yeterliliği ve açık döviz pozisyonu oranlarının konsolide bazda uygulanmasını teminen yeni düzenlemeler yapılacaktır.
- Karşılıkların vergiden düşülmesine izin verecek şekilde vergi düzenlemelerinde değişiklik yapılacaktır.

- Sermaye yeterlilik oranları gereken asgari seviyenin altında olan bankaların, sermaye pozisyonlarını güçlendirmek için bir takvime bağlı program sunmaları ve bu programa uymaları zorunlu tutulacaktır.
- Mevcut sorunlarını giderecek çözüm yolu kalmamış bir bankaya el konulması bankaların davranışları bakımından önemli bir piyasa disiplini getirecek, BDDK'nın bu durumdaki bankalara gecikmeksizin müdahale etmesi hem mevduat sahiplerinin hem de bankaların diğer alacaklarının haklarının korunmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla, Bankalar Kanunu solvabilitesini yitirmiş tüm bankaların TMSF tarafından devralmasını zorunlu kılacak şekilde değiştirilecektir.
- Yapılacak yeni değişiklikler, TMSF'ye sorunlu bir bankayı yeniden yapılandır tamamıyla veya bir bölümünü satmak veya kalan kısmı yürürlükteki kanunlar çerçevesinde tasfiye etmek konusunda yetki ve sorumluluk verecektir.
- TMSF'nin, sahibi bulunduğu bankalar hariç, bankalara kredi açmasına veya likidite desteği sağlanmasına izin verilmeyecektir.
- Yukarıda bahsedilen tedbirler halkın bankacılık sistemine olan güvenini artıracak ve bu bankaların sürekli borçlanmalarıyla (ve aşırı yüksek mevduat faizleri nedeniyle) faiz oranları üzerinde ortaya çıkan bozucu nitelikteki yukarıya doğru baskıyı ortadan kaldıracaktır.
- Ancak devlet bankaları da sistemdeki bu sorunların başka bir önemli kaynağıdır. Ziraat ve Halk Bankasının uzun süreden beri devam eden sorunlarına, bu bankaların durumlarını kuvvetlendirecek bir şekilde çözüm getirilecek ve bunların nihai özelleştirme amacına paralel olarak piyasa kuralları çerçevesinde faaliyet gösterebilmeleri yönünde önlemler alınacaktır.
- Bu doğrultuda 2000 yılı içinde başlamak üzere belirli bir tarihe bağlı kademeli bir şekilde stratejik kurumsal planlar geliştirilecek, bu bankaların faaliyetleri yeniden yapılandırılacak, finansal ve sermaye yapılandırılmaları tamamlanacaktır. Geçiş periyodunda, bu bankaların nakit yöntemini iyileştirirken faaliyetleri üzerine de finansal disiplin getirmek için 2000 yılı bütçesine sübvansiyonlu kredilerden doğan zararlarını karşılamak amacıyla nakit transferleri konulmuştur.

- Ayrıca 1999'da olduğu gibi 1999 sonu itibari ile ödenmemiş görev zararlarının %15'i Tüketici Fiyat Endeksi'ne (TÜFE) bağlı olarak faiz geliri getiren ve daha sonra nakit olarak ödenecek olan menkul kıymetlere çevrilecektir. 1999 sonu itibariyle, menkul kıymete çevrilen kısmı hariç ödenmemiş görev zararı stokunun getirisi her üç ayda bir aylık Hazine bonusu faiz oranları ortalaması artı Ziraat Bankası için %35, Halk Bankası için ise %21'lik farka (spread) bağlı olarak hesaplanacaktır. Bu fark bankaların devlete parasız olarak sağlanmakta oldukları hizmetin bedeli olarak görülecek ve gelecekte bu hizmetler daha uygun şekilde fiyatlandırılacaktır.
- Devlet bankalarının yöneticilerinin sıkı bütçe kısıtlaması koşulları altında bu bankaların karlılığını korumaları beklenmektedir.
- Bankacılık sektörünü güçlendirme stratejimizin başarısı bir ölçüde kamuoyunun bu çabayı doğru anlamasına bağlıdır. Bu alandaki tedbir ve politikaların tüm yönlerini kamuoyuna duyurulacaktır.
- Gelecek yıl bankacılık sisteminin düzenlenmesi ile gözetim ve denetimi hususlarında ek olarak adımlar atılacaktır.. (i) ihtiyati raporlama ve finansal bilgilerin açıklanmasına yönelik muhasebe standartları, (ii) piyasa riskini de içeren sermaye yeterliliği, (iii) iyileştirilmiş dahili risk yönetimi prosedürleri alanlarında uluslararası standartlara paralel yeni düzenlemeler getirilecektir. Bu değişiklikler, bankaların varlık değerlemelerinin daha iyi yapılmasına, daha anlamlı mali tabloların ortaya çıkmasına olanak sağlayacak, daha gerçekçi varlık değerlemesine bağlı olarak bankalara karşı düzeltici tedbirlerin zamanında alınmasını kolaylaştıracak ve bankaların kredi verme politikalarına gerekli disiplini getirecektir.
- Özellikle, 2000 yılı Nisan ayı sonuna kadar muhasebe kurallarını, konsolide muhasebeleştirmeyi ve menkul kıymetlerin uygun olarak değerlenmesinin yapılmasını sağlayacak şekilde değerştirilecektir.
- Aynı zamanda 2000 yılı Haziran ayı sonuna kadar daha önce bahsedilen sermaye yeterliliği ve yabancı para açık pozisyon limitlerine ilişkin kuralları tamamıyla uygulamaya geçirilecektir.

- Ek olarak, söz konusu düzenlemelere 2000 yılı Haziran ayı sonuna kadar en sıkı şekilde uyulmasını temin etmek üzere, belirlenen sınırların üzerinde döviz pozisyonu tutulması (%100 münzam karşılık zorunluluğu) halinde uygulanacak cezalar hayata geçirilecektir. Dolaylı kredi limitlerine uyulmaması halinde mevcut cezaların uygulanmasına devam edilecektir.
- Son olarak, 2000 yılı Haziran ayı sonuna kadar dâhili risk yönetim sistemleri düzenlemelerini yayınlama ve sermaye yeterliliği kurallarını piyasa risklerini dikkate alacak şekilde değiştirilecektir.

Görüldüğü gibi niyet mektubunda BDDK adı altında özerk bir denetim ve gözetim otoritesinin kurulması, Bankalar Kanununda yapılacak değişiklikler, TMSF ve Kamu bankalarına yönelik düzenlemeler, bankacılık sistemindeki kırılganlığa neden olan unsurların ortadan kaldırılmasına yönelik tedbirler teker teker belirtilip alınacağı taahhüt edilen aksiyonlar sıralanmıştır. Krizin ekonomideki olumsuz etkilerini hafifletmek ve ekonomide büyümeyi tekrar sağlamak için acil olarak kapsamlı bir kurumsal sektör yeniden yapılandırma programının uygulanması amacıyla ekonominin oyuncularının mevcut sorunları göz önünde bulundurularak ülke ekonomisine katma değer yaratacak kararlar almaları planlanmıştır.

5.3. Bankacılık Sisteminin Mali ve Operasyonel Yapısının Güçlendirilmesi

5.3.1. Kamu Bankaları

Bankacılık sektörünün kanayan yaralarından biri olan ve Kasım 2000 yılında yaşanan krizle ekonomi ve sektör için ne kadar büyük bir tehlike ve sorun olduğu bilindiği halde çözümlenmesi amacıyla düzenlemelere ancak başlanabilen bir konu da kamu bankalarının içinde bulunduğu durumdur. Bu sorun uzun yıllardan beri bilinmekte ise de hiçbir karar alıcı tarafından rehabilitasyon ya da bu yarayı tedavi etme çalışmasının yapılmamış olması aslında Türkiye gerçeğinin bir başka ifade yoludur. Yıllar yılı siyasi partiler tarafından paylaşılan ve birtakım siyasi para transferlerinin aracı olarak kullanılmış olan ve Türkiye'deki bankacılık sektörünün yaklaşık üçte birini oluşturan bu bankaların faaliyetleri, geçmişten günümüze gelen ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerden dolayı klasik bankacılık faaliyetlerinin dışına kaymıştır.(DEMİR:2003:77)

Görev zararlarının zamanında ödenmemesi, ekonomik etkinliğe ters düşen müdahaleler, asli fonksiyonların dışında verilen görevler ve yönetimdeki zayıflıklar sonucunda, kamu bankalarının mali bünyeleri önemli ölçüde bozulmuştur. Kamu bankalarının mali bünyeleri 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal krizlerin ardından daha da kötüleşmiştir. Nitekim, Mayıs 2001’de uygulamaya konulan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı öncesinde kamu bankalarının finansal yapısı ve piyasalar üzerindeki etkilerine ilişkin değerlendirmeler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Kamu bankalarının;

- Donuk aktif niteliğinde olan görev zararlarının bilanço büyüklüğüne oranı 2000 yıl sonu itibariyle yüzde 50’ye ulaşmıştır.

- Bankacılık sektörünün toplam mevduatı içindeki payı yüzde 40 iken, krediler içindeki payı yüzde 25 seviyesinde kalmıştır. Ayrıca, kredilerin önemli bir bölümü şüpheli alacak haline dönüşürken, bu kredilere yeterli karşılık ayrılmamıştır.

- Piyasalardan 8,5 katrilyon lirası özel bankalara ve müşterilere olmak üzere toplam 14,0 katrilyon lira gecelik borçlanmakta olması, piyasalarda faiz oranlarının yüksek seviyelerde seyretmesine yol açmıştır.

- Görev zararları nedeniyle önemli bir sermaye açığı ortaya çıkmıştır.

- Operasyonel açıdan rasyonel olmayan sayıda şube ve personel ile faaliyet göstermeleri önemli operasyonel zararlar yaratmıştır.(DEMİR:2003:80)

Sonuç olarak, kamu bankaları bankacılık işlevini yerine getiremez hale gelmiştir. Bu sorunların çözülmesi amacıyla, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde kamu bankalarının yeniden yapılandırılması çalışmaları başlatılmıştır.(BDDK:2003.a:5)

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmalarda öncelik, bu bankaların finansal yapılarının güçlendirilmesine verilmiştir. Finansal yapının güçlendirilmesi ile eş anlı olarak operasyonel yeniden yapılandırma çalışmaları da başlatılmıştır.

5.3.1.1. Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması;

Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması; görev zararı alacaklarının tasfiyesi, kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, kamu bankalarına sermaye desteği sağlanması, mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi ve kredi portföyünün etkin yönetimi alanlarında yoğunlaşmıştır.(BDDK:2002.b:10)

Kamu bankalarının çok yüksek tutarlara ulaşan nakit açıklarını gidermek amacıyla günlük olarak piyasalara fon ihtiyacı için başvurmaları, bu bankaları özellikle likidite ve faiz şoklarına karşı duyarlı ve kırılgan hale getirmiştir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri döneminde faiz oranlarında yaşanan aşırı yükselme kamu bankalarının fonlama ihtiyaçlarını daha da artırmış ve zararlarının önemli ölçüde büyümesine yol açmıştır. Bu çerçevede kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin ilk adım olarak, kısa vadeli (günlük) borçlanmalarının azaltılmasına yönelik bir program uygulamaya konulmuştur. Bu amaçla; Hazine tarafından kamu bankalarına görev zararı alacakları karşılığı olarak değişken faizli menkul kıymet verilmiştir. Bu çerçevede kamu bankalarına 2001 yılı içinde verilen tahvillerin tutarı 23 katrilyon liradır. Böylece, kamu bankalarının görev zararları ve bu zararlara tahakkuk etmiş faiz tutarlarının tamamı tasfiye edilerek kamu bankalarının bilançolarının küçültülmesi ve etkin bir biçimde çalışması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Kamu bankaları görev zararlarının tamamen tasfiye edilmesi amacıyla yapılan kağıt ihraçları sonucunda Hazine'nin borçlanma ihtiyacında artış ortaya çıkacaktır. Ancak bu işlemler kamu sektörünün piyasalardan kullandığı toplam kaynak tutarında bir artışa yol açmamaktadır. Kamu bankalarının finansman ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gecelik borçlandıkları göz önüne alındığında yapılan bu operasyon ile toplam kamu kesiminin borçlanma maliyetlerinin azaltılması ve borçlanma vadesinin uzatılması yönünde olumlu bir gelişme sağlanmaktadır. Kamu bankalarına yasal sermaye yeterliliği rasyosunu tutturabilmelerine imkan verecek şekilde sermayelerini artırabilmeleri için ek kaynak aktarılmaktadır.(BDDK:2001:14). Tekrar görev zararı oluşumunu engellemek amacıyla bu zararların oluşumuna yol açan kanunların ve Bakanlar Kurulu kararlarının yürürlükten kaldırılmasına yönelik yasal düzenleme 3

Temmuz 2001 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Böylece kamu bankaları kanalıyla verilecek destekler için ihtiyaç duyulacak kaynakların bütçeye konulması ve bankalara önceden aktarılması uygulaması başlatılmıştır.(BDDK:2003.b:12)

Kamu bankaları Hazine'den almış oldukları özel tertip tahviller karşılığında belirli bir program dahilinde Merkez Bankası'ndan repo veya doğrudan satış yoluyla likidite temin etmiş ve 16 Mart 2001 itibariyle 8,5 katrilyon lira olan özel bankalar ile banka dışı kesime olan kısa vadeli yükümlülüklerini sınırlamışlardır. Kamu bankalarının Merkez Bankasından kullandıkları kaynak tutarı da 16 Mart 2001'de 5,5 katrilyon lira iken 18 Ocak 2002 itibariyle 1,9 katrilyon liraya inmiştir Gecelik bazda yapılan bireysel/kurumsal müşterilere yönelik repo işlemlerinde asgari vade haftalığa dönüştürülmüş vade ve likidite riski daha iyi yönetilebilir hale getirilmiştir. 2001 yılı boyunca Hazine Müsteşarlığı, kağıt değiştirme ve nakit ödeme suretiyle erken itfa yoluyla kamu bankalarının nakit girişlerinin ve likidite pozisyonlarının düzenli bir yapıda gelişmesine ve böylece bu bankaların kısa vadeli borçlanma piyasaları üzerindeki baskılarının azalmasına katkıda bulunmuştur.

Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla kamu bankalarına hem menkul kıymet hem de nakit olarak kaynak aktarımı yapılmıştır.

Kamu bankalarının mevduat faizlerinin piyasa faizleriyle uyumlu hale getirilebilmesi için, mevduat faizleri devlet iç borçlanma piyasası faizlerinin altında ve ortak olarak belirlenmeye başlamıştır. Plasman tarafında, kredi faizlerinin tüm kaynak maliyetlerinin dikkate alınmasıyla piyasa şartlarına göre belirlenmesi sağlanmıştır. Buna ek olarak, kamu bankaları, sorunlu krediler konusunda daha ihtiyatlı ve şeffaf bir politika izlemeye başlamışlardır.(MERCAN:2008:67)

5.3.1.2. Kamu bankalarının operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması

Kamu bankalarının operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması programı; bu bankaların organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve hizmet yapısının çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yapılandırılmasını amaçlamaktadır.

- Yeniden yapılandırma kapsamında kamu bankalarının organizasyonu şube-dışı kar merkezleri, pazarlama, operasyonlar, krediler ve risk yönetimi ve kontrol olmak üzere yönetim kuruluna bağlı 5 temel birimden oluşan bir yapıya dönüştürülmüştür.

- Emlak Bankasının bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni iptal edilmiş ve bu banka Ziraat Bankası'na devredilmiştir.

- Kamu bankalarının şube ve personel sayısının azaltılması yönünde de önemli adımlar atılmış, Aralık 2000 itibariyle 2.494 olan şube sayısı Aralık 2001 itibariyle 2.398'e, 61.601 olan personel sayısı ise 47.985'e gerilemiştir.

- Ziraat ve Halk Bankasının operasyonel yeniden yapılandırılmaları için hazırlanan stratejik plan ve detaylı kurumsal uygulama planları anılan bankaların genel kurullarınca onaylanmıştır. Yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlama planlarının uygulama usul ve esasları Bakanlar Kurulunca da uygun görülerek 1 Şubat 2002'de yayımlanmıştır. Söz konusu kararname ile 2002 yılı Haziran ayı sonuna kadar Ziraat ve Halk Bankası'nın şube, büro ve özel işlem merkezi sayısının 897 adet, personel sayısının ise 16.000 kişi azaltılması öngörülmektedir.

- Kamu bankalarının kar/zararlarını, likiditesini ve faiz oranı marjlarını izlemek için bir izleme programı oluşturulmuştur. Bu suretle, banka aktif ve pasiflerinin getiri-maliyet oranları haftalık, şubelerin bilanço ve kar/zarar durumları ise günlük olarak takip edilebilir hale gelmiştir.

- Kamu bankalarının bağımsız dış denetiminin yapılması amacıyla bir bağımsız denetim şirketi ile anlaşma yapılmıştır.

- Ziraat Bankası ve Halk Bankası bünyesinde iç kontrol, mali kontrol ve risk yönetimi birimleri oluşturulmuştur.(BDDK:2002:8)

Kamu bankaları hakkında uygulanacak reformlara ilişkin alınacak kararlarda birlikteliği sağlamak amacıyla Nisan 2001 tarihinde ortak yönetime geçilmiş ve Kamu Bankaları Ortak Yönetim Kurulu oluşturularak bankaların tek elden koordinasyon içerisinde yönetilmesi hedeflenmiştir. Ortak Yönetim Kuruluna kamu bankalarını yeniden yapılandırma ve özelleştirmeye hazırlama yetkisi verilmiştir. Söz konusu ortak yönetim uygulaması 2005 yılına kadar devam etmiş, bu yılda yapılan

banka genel kurullarında uygulamaya son verilerek banka bazında yönetim kurulları oluşturulmuştur.(YEŞİL:2010:89)

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik program, öncelikle finansal ve operasyonel yapının iyileştirilmesi, nihai olarak ise bu bankaların özelleştirilmesi hedefi çerçevesinde yürütülmüştür.

5.3.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bünyesindeki Bankalar

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamındaki bankaların en kısa sürede çözümlenmesi bankacılık sektöründeki yeniden yapılandırma çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

TMSF bankalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik strateji; TMSF bankalarının devir, birleşme, satış veya tasfiye yoluyla çözümlenmesi, finansal açıdan yeniden yapılandırma, operasyonel açıdan yeniden yapılandırma ve fon bankalarının sorunlu aktiflerinin yönetimi olmak üzere dört ana unsurdan oluşmaktadır.

5.3.2.1.TMSF Bankalarıyla Bünyesine Alınan Bankaların Devir, Birleşme, Satış ve Tasfiye Yoluyla Çözümlenmesi

1998 yılı sonu itibariyle 2 olan TMSF bünyesindeki banka sayısı, 1999 yılında 8'e, 2000 yılı sonunda ise 11'e çıkmıştır. Fon kapsamındaki bankalardan 4'ü (Egebank, Yurtbank, Yaşarbank ve Bank Kapital) 26 Ocak 2001 tarihinde Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. 2001 yılı Şubat ve Mart aylarında iki banka (Ulusal Bank ve İktisat Bankası) Fon bünyesine alınmış, Ulusal Bank Sümerbank bünyesinde birleştirilmiştir. Böylece, 10 Mayıs itibariyle TMSF bünyesinde 8 adet banka bulunmaktadır. Demirbank dışındaki Fon bankalarının yönetimi Ortak Yönetim Kurulu çatısı altında toplanmıştır.(BDDK:2001:15)

TMSF Bünyesine devredilen bankalar aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3 : TMSF bünyesine devredilen bankalar listesi

Banka Adı	Hisselerin Fona Geçiş Tarihi	Mevcut Durum
T. Ticaret Bankası	06.11.97	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabuletme izinleri 1.7.2001 tarihi itibariyle iptal edilmiştir. Ancak Danıştay İdari DavaDaireleri Genel Kurulu yürütmeyi durdurma kararı almıştır.
Bank Ekspres	12.12.98	30.06.2001’de Tekfen Grubuna satılmıştır. 18.10.2001’de devir işlemi tamamlanmıştır.
İnterbank	07.01.99	15.06.2001’de Etibank ile birleştirilmiştir.
Esbank	22.12.99	15.06.2001’de Etibank ile birleştirilmiştir.
Egebank	22.12.99	26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yurtbank	22.12.99	26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Yaşarbank	22.12.99	26.01.2001’de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
Sümerbank	22.12.99	Birleşik Sümerbank 9.8.2001’de Oyak Grubuna satılmış, Oyakbank ile Sümerbank’ın birleşmeleri 11 Ocak 2002 tarihinde tesciledilmiştir.
Bank Kapital	27.10.00	26.01.2001’de Sümerbank ile Birleştirilmiştir.

Etibank	27.10.00	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabuletme izinleri 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.
Demirbank	06.11.00	HSBC'ye satış ve devrine ilişkin sözleşme 20.09.2001'de imzalanmıştır. Devir işlemi 30.10.2001'de tamamlanmıştır.
Ulusal Bank	28.02.01	17.04.2001'de Sümerbank ile birleştirilmiştir.
İktisat Bankası	15.03.01	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabuletme izinleri 7.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.
Sitebank	07.07.01	Novabank'a satışına ilişkin hisse devir sözleşmesi 11 Ocak 2002'de imzalanmış, devir işlemi 16 Ocak 2002'de gerçekleşmiştir.
Kentbank	09.07.01	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabuletme izinleri 28.12.2001 tarihi itibariyle kaldırılmıştır.
EGS Bank	09.07.01	Bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabuletme izinleri 18.01.2002 tarihi itibariyle kaldırılmış olup, Bayındırbank ile birleştirilmiştir.
Tarişbank	09.07.01	Danıştay idari Dava Daireleri Genel Kurulu 23.11.2001 tarihinde yürütmeyi durdurma kararı almıştır.
Bayındırbank	09.07.01	Bünyesine EGS Bankı almak

		suretiyle faaliyetine devam etmektedir. Geçiş bankası olarak yapılandırılması planlanmıştır.
Toprakbank	30.11.02	31.1.2003 tarihinde satış süreci tamamlanmıştır.

Kaynak: (SUCU;2005:109)

5.3.2.2. Finansal Yeniden Yapılandırma

Yeniden yapılandırmanın ilk adımı mali bünyesinde sorunlar olan bankalara çözüm arayışı olmuştur. 1999 yılı sonunda bankacılık sistemindeki beş sorunlu banka TMSF yönetimine alınmış, 2 kalkınma ve yatırım bankasının faaliyetine son verilmiştir. 1996-2003 döneminde TMSF'ye alınan 20 bankanın mali yapılarının güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılmaları ve yükümlülüklerinin devri amacıyla Hazine Müsteşarlığı'ndan özel tertip tahviller ihraç edilmiş, Merkez Bankası'ndan avans kullanılmış ve TMSF'den kaynak aktarılmıştır. Aynı dönemde 8 bankanın bankacılık lisansları iptal edilerek tasfiye edilmiştir. 2003 Temmuz sonu itibariyle TMSF yönetimindeki bankalara, geri ödemeler dahil edildikten sonra, ana para ve faiz borcu toplamı olmak üzere aktarılan toplam tutar 28,2 milyar dolara (40 katrilyon TL) yükselmiştir. (BDDK:2008:41).

Kamu bankaları için uygulandığı gibi Fon bankalarının da piyasalardan gecelik borçlanma ihtiyaçlarının azaltılmasına yönelik bir program uygulanmıştır. Bu çerçevede, fon bankalarının 16 Mart 2001 tarihi itibariyle Merkez Bankası dışındaki piyasalardan ve müşterilerden gecelik borçlanma tutarı 5,2 katrilyon lira iken, bu miktar 4 Mayıs itibariyle 0,9 katrilyon liraya düşürülmüştür. Fon bankalarının mevduat faiz oranlarının bir program dahilinde düşürülmesi yönündeki çalışmalar da sürdürülmektedir. (BDDK:2001:16)

TMSF bankalarının çözümünü hızlandırmak amacıyla mevduatları ve yabancı para yükümlülükleri diğer bankalara devredilmiştir. TMSF bankalarında bulunan mevduatın önemli bir bölümü, ihale yoluyla ve karşılığında DİBS verilmek suretiyle diğer bankalara devredilmiştir. TMSF bankaları Hazine tarafından verilen özel tertip tahvillerin bir bölümünü kısa vadeli yükümlülüklerinden kurtulmak amacıyla

kullanmışlardır. Merkez Bankasına kesin satış yapmak suretiyle sağlanan kaynaklarla 16 Mart 2001 itibariyle 5,2 katrilyon lira olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Ayrıca, aynı tarih itibariyle TCMB'ye olan 2,6 katrilyon liralık kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içerisinde sıfırlanmıştır. Mayıs 2001 dönemine kadar 4,5 milyar dolar seviyesinde olan TMSF bünyesindeki bankaların açık pozisyonları, Mayıs ayının ikinci yarısında yapılan dövize endeksli kamu kağıdı alımına bağlı olarak gerilemiş ve 2001 yılı Haziran ayısonunda 561 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Yabancı para açık pozisyon tutarı Pamukbank'ın TMSF kapsamına alınmasıyla yükselmiş, ancak yapılan dövize endeksli kağıt desteği ile tekrar azalarak, 21 Mart 2003 itibariyle 110 milyon dolara gerilemiştir. TMSF bünyesine alınan bankalarda Mart 2001'den itibaren mevduat faiz oranları piyasa ortalamalarına yaklaştırılmıştır. Ayrıca, TMSF bankalarının 2,4 milyar dolarlık mevduat dışı yabancı para yükümlülükleri kamu bankalarına devredilmiştir.(BDDK:2003.a:18)

5.3.2.3. Operasyonel Yeniden Yapılandırma

Fon bünyesindeki bankaların operasyonel anlamda yeniden yapılandırılması alanında önemli adımlar atılmıştır. Bu kapsamda;

- Devir tarihi itibariyle 1.815 olan TMSF bankalarının şubelerinin; 383 tanesi satılan bankalarla devir, 265 tanesi ise şube satışı yoluyla olmak üzere, toplam 648 tanesi faaliyetlerinin sürdürülmesi sağlanarak çözümlenmiştir. Bu dönemde TMSF bünyesinde bulunan Bayındırbank, Pamukbank ve tasfiye sürecindeki T. Ticaret Bankası'na ait toplam şube sayısı 339'dur. Kapatılan 828 adet şube de dikkate alındığında TMSF'ye devredilen bankaların toplam şube sayısı 1.476 adet azalmıştır. Satış sürecinde olan Pamukbank ve tasfiye sürecindeki T. Ticaret Bankası hariç tutulduğunda ise, TMSF bünyesindeki şube sayısı 6'ya indirilmiştir.

- TMSF'ye alınan bankalarla 37.889 personel devralınmıştır. Banka satışları ile 7.872, satılan şubeler ile 2.465 olmak üzere, toplam 10.337 personelin istihdamı korunarak yeni bankalarda çalışmaları sağlanmıştır. Bu dönemde TMSF bünyesinde bulunan Bayındırbank, Pamukbank ve tasfiye sürecindeki T. Ticaret Bankası'nda çalışan sayısı 7.317'dir. Satılan, devredilen ve mevcut şubelerde çalışanlar birlikte

değerlendirildiğinde personel sayısı 20.235 adet azalmıştır. Satış sürecinde olan Pamukbank ve tasfiye sürecindeki T. Ticaret Bankası hariç tutulduğunda ise, TMSF bünyesindeki devralınan bankaların personel sayısı devir tarihi itibarıyla 27.779 iken, mevcut durumda 583'e indirilmiştir.(BDDK:2003.a:19)

TMSF bünyesindeki bankaların iştirakleri ile menkul ve gayrimenkul satışlarının daha etkin bir biçimde yürütülmesini temin etmek amacıyla TMSF bünyesinde İştirakler Dairesi Başkanlığı ile Gayrimenkuller Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.(BDDK:2002.a:20)

5.3.2.4. Aktif Yönetimi ve Tahsilat

TMSF bünyesine alınan bankaların varlıklarının etkin ve kısa sürede çözümlenmesi amacıyla, TMSF bünyesinde yeni organizasyonel yapılanmaya gidilmiş ve bu çerçevede, takipteki alacaklar, iştirakler ve gayrimenkuller bu yeni yapılanma içerisinde çözümlenmeye başlanmıştır. Bu çerçevede Tahsilat dairesine 31 Ağustos 2003 tarihi itibarıyla 189.105 dosya aktarılmış olup, söz konusu dosyaların önemli bir kısmı bireysel dosyalardan oluşmaktadır.(BDDK:2003.b:33)

5.3.3. Özel Bankalar

Yeniden Yapılandırma Programı öncesi Özel Bankacılık Sistemi;

- Yaklaşık 9 milyar dolar bilanço içi yabancı para açık pozisyonu ile önemli miktarda sendikasyon kredisi kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan yüksek kur riski
- Çok kısa vadeli kaynak yapısı nedeniyle artan likitide ve faiz riski
- Canlı krediler arasında gösterilen ve dolayısıyla karşılık ayrılmamış olan sorunlu kredilerde artış,
- Etkinliği azaltan küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısına bağlı olarak karlılık performansında yaşanan düşüş
- Öz kaynak yetersizliği
- Yetersiz iç denetim ve risk yönetim sistemleri,

Gibi temel yapısal sorunlar nedeniyle iç ve dış şoklara karşı aşırı duyarlı bir yapı arz etmekteydi.

Nitekim özel bankacılık sistemi Kasım 2000 krizi sonrasında likitide ve faiz riski nedeniyle, Şubat 2001 krizi sonrasında ise ek olarak kur riskinden kaynaklanan kayıplarla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca ekonomik aktivitedeki keskin daralma sonucunda kredi riski de önemli ölçüde artış göstermiş, aktif kalitesi daha da zayıflamıştır.(BDDK:2003.b:45). Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen özel bankaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmasına yönelik olarak, özel bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmelerine ve piyasa risklerinin sınırlandırılmasına çalışılmıştır.

Yaşanan krizin olumsuz etkileri yanında kamu bankalarının sermaye yeterliliklerinin karşılanması ve yeniden yapılandırılması sürecinde bu bankaların sorunlu tüm kredileri için karşılık ayırmaları, kredi arzını aniden sınırlandırmaları diğer bankalar üzerindeki sorunların daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Yeniden yapılandırmanın üçüncü aşamasında, aktif kalitesi bozulan ve sermayeleri hızla eriyen özel sermayeli bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi için güçlü bir denetimden geçirilerek sermaye desteği yapılması esasına dayalı bir program uygulanmıştır.(BDDK:2008:42). Bu gelişmelere rağmen, 2001 yılında ekonomideki durgunluğun beklenenden daha derin olması ve uzun sürmesi, global ekonomideki belirsizliklerin artması,olumsuz koşulların duran varlıkları nakde çevirme olanağını kısıtlaması ve yerli/yabancı yatırımcıların sektöre yönelik çekingenliklerinin artması, bir yandan sermaye ihtiyacını artırırken, diğer yandan özel kesimin yeni sermaye artırımını imkanlarını sınırlandırmıştır. Bu durum özel bankalara yönelik stratejinin yeni araçlarla güçlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmış ve özel bankalara yönelik program, yeni araçlarla güçlendirilmiştir. Bu yeni araçlar; (1) özel bankaların erozyona uğrayan sermaye yapılarının gerekirse kamu desteği de sağlanarak güçlendirilmesi, (2) bankacılık sektöründeki kötü aktifler sorununun İstanbul Yaklaşımı ve varlık yönetim şirketlerinin kurulması yoluyla çözümlenmesidir. Bu araçlara ilişkin yasal düzenlemeleri içeren “4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların YenidenYapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 31Ocak 2002’de yürürlüğe girmiştir.(BDDK:2002.b:28)

Ayrıca, özel bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması kapsamında bankaların ve iştiraklerinin devir ve birleşmeleri özendirilmiş, bankacılık sisteminin iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin oluşturulması konularında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. (BDDK:2003.a:26)

5.3.3.1. Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması (İstanbul Yaklaşımı)

4743 sayılı Kanun ile finansal krizler sonucu ödeme gücünü yitirmiş olan reel sektör şirketlerinin, faaliyetlerini sürdürmeye devam ederek yeniden üretim ve geri ödeme gücü kazanmalarına olanak tanımak amacıyla, mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, “Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşmaları” kapsamında banka alacaklarının, bu anlaşmaların BDDK tarafından onaylandığı tarihten itibaren üç yıl içinde sözleşmeye bağlanarak, gerektiğinde borçluya ek finansman desteği de sağlanmak suretiyle yeniden yapılandırılması veya yeni itfa planına bağlanması mümkün hale getirilmiştir.(BDDK:2002.a:25)

5.3.3.2. Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluşu

31 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4743 sayılı Kanun çerçevesinde, bankaların tahsili gecikmiş alacaklarını çözüme kavuşturmak ve bankaların aktiflerine seyyaliyet kazandırmak amacıyla, çeşitli vergi kolaylıkları da getirilerek varlık yönetim şirketlerinin kurulması teşvik edilmiştir. Kanun çerçevesinde, varlık yönetim şirketi/şirketlerine TMSF'nin yüzde 20 oranında ortak olabilmesi söz konusudur. Nitekim, 1 Ekim 2002 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanan “Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik” ile kurulacak olan varlık yönetim şirketlerinin yasal altyapısı tamamlanmıştır. Yasal altyapının tamamlanmış olmasına karşın, Irak savaşı, makroekonomik durum ve hukuki süreçlerde yaşanan sorunlar nedeniyle varlık yönetim şirketlerine yatırımcılar ilgi göstermemiştir.(BDDK:2003.a:29)

5.3.3.3. Devir ve Birleşmelerin Özendirilmesi

Bankaların ve iştiraklerinin devir ve birleşmelerini kolaylaştırmak yönünde vergi teşvikleri getirilmiş ve bu düzenlemelerin de katkısıyla devir ve birleşmelerde artış gözlenmiştir.

5.3.3.4. İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemlerinin Oluşturulması

8 Şubat 2001’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” ile birlikte, özel bankacılık sisteminde kurumsal yönetim ve risk kültürünün oluşturulması ve geliştirilmesi açısından önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu çerçevede, etkin bir iç denetim ve risk yönetimi sisteminin kurulmasının önemi sektörde faaliyet gösteren tüm özel bankalarca anlaşılmış ve bu sistemin faal hale getirilmesi için gereken banka içi düzenleme değişiklikleri ve organizasyonel yapının oluşturulması çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır.(BDDK:2002.b:33)

Bankacılık sisteminin sağlıklı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması bakımından sektördeki diğer bankaların sorunlarında kapsamlı bir program dahilinde ele alınarak çözümlenmesi süreci başlatılmıştır. Bu kapsamda;

- Kriz döneminden bu yana özel bankaların tümünden günlük bazda bilgi alınmakta ve bankaların faaliyetleri yakından takip edilmektedir. Ayrıca, BDDK bankalarla bir seri görüşmeler yaparak sektörün sorunlarını, krizden etkilenme derecelerini ve çözüm önerilerini tespit etmiştir.

- Bu görüşmeler sonucunda sermaye yeterliliği kriteri de dikkate alınarak, özel bankalardan sermaye artırımı veya sermaye benzeri kredi temini ve yeniden yapılanma stratejilerini içeren taahhüt mektupları alınmıştır.

- Taahhüt mektupları, her bir bankanın mali durumuna göre değişiklik göstermekle birlikte, aşağıda sıralanan önlemlerin belli bir takvim dahilinde yerine getirilmesini içermektedir:

- Sermaye artırımı
- Sermaye benzeri kredi temini
- Birleşme

- Şube ve personel sayısının rasyonelize edilmesi
- Maliyetlerin düşürülmesi
- Yoğunlaşmış kredilerin yeniden yapılandırılması
- İştirak ve gayrimenkul satışı
- Hisselerin bir kısmı ya da tamamının yabancı ve yerli ortaklara satışı
  - Sermaye artırımı programı kapsamında BDDK, bankaların dönem karlarını sermayeye ilave etmelerini sağlamıştır..
  - Taahhüt mektuplarında belirlenen performans kriterlerini yerine getirmeyen bankalara her türlü müeyyide zamanında ve kararlılıkla uygulanacaktır.
  - Aktifleri pasiflerini karşılayamayan (insolvent) bankalar geciktirilmeksizin sistemden çıkartılacaktır.
  - Bankalardan, açık döviz pozisyonu ve iştirak politikalarında mevzuata kesinlikle uymaları, verimliliğe ve işbirliğine (ATM, POS paylaşımı gibi konular da dahil olmak üzere) önem vermeleri beklenmektedir.(BDDK:2001:21)

5.4.Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

5.4.1. Bankalar Kanunu

Bankalar Kanunu Haziran 1999 yılından itibaren pek çok değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliklerin bir kısmı BDDK'nın kurumsal yapısının ve kapasitesinin güçlendirilmesini ve bankaların alacaklarının tahsilinin kolaylaştırılmasını hedeflemiştir. İstanbul yaklaşımı olarak bilinen finansal yeniden yapılandırma programında, alacaklı bankalarla borçlu şirketler karşılıklı oturup belirli bir protokol çerçevesinde anlaşarak, alacaklı bankaların bu protokol çerçevesinde hareket etmeleri öngörülmüştür. Karşılıklı anlaşarak herkes için en iyi çözümü bulmak temel amaç olacak ve şirketler zorlanmayacaktır. Yine bu yaklaşıma göre bankalar temerrüt faizlerini kaldıracak ve o güne kadarki borçları karşılığında normal piyasa faizleri içerisinde borçlarını tahsil edecektir. Reel sektörün yaşadığı krizin aşılmasında gündeme gelen diğer bir yöntem olan, Aktif Yönetim Şirketi'nin amacı geri dönüşü şüpheli kredilerden bankacılık sistemini kurtarmaktır. Bu modelde ayrı

bir şirket kurularak borçlar o şirkete devredilecek ve kredi borçlarının takip edilmesi ve geri alınması bu şirket tarafından gerçekleştirilecek ve bunun karşılığında alacaklı bankalara belli bir kaynak aktarılacaktır. Takipteki alacakların yükünden kurtulan bankalar ise reel sektöre yeniden kredi verebilecektir.

2000 yılı program öncesinde, 18 Haziran 1999'da kabul edilen Kanun 17 Aralık 1999 tarih ve 4491 sayılı Kanun ile son halini almıştır. Avrupa Birliği (AB) direktifleri ile diğer genel kabul görmüş uluslararası uygulamalar dikkate alınarak hazırlanan yeni Kanun ile mali sistemin güven ve istikrarının sağlanması amacıyla yönelik olarak önemli değişiklikler yapılmıştır.

4389 sayılı yeni Kanun ile getirilen temel yenilikler idari ve mali açıdan tamamen bağımsız bir denetim ve gözetim otoritesinin kurulması, risk izleme yönetim anlayışının değiştirilmesi, mali bünye sorunları olan bankaların sistemik bir risk doğurmasını engelleyerek bankacılık sektörünün etkin olarak çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınması ve bunun için gerekli mekanizmanın oluşturulması olarak özetlenebilir.

3182 sayılı eski Kanun'un amacı Tasarrufları korumak ve ekonomik kalkınmanın gereklerine uygun kılmak olarak açıklanmışken yeni Kanun'da amaç tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınma gereklerine göre kredi sisteminin etkin çalışmasını sağlamak olarak belirtilmiştir.(DEMİR:2003:52)

4389 sayılı yeni banka kanunu ile;

* *Banka kurulması için aranılan koşullar ağırlaştırılmıştır:* Türkiye'de banka kurmak ya da yabancı bir banka tarafından şube açmak için ön görülen asgari sermaye 20 trilyon TL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca, banka kurulurken TMSF'na asgari sermayenin yüzde 10'u tutarında sisteme giriş payı yatırılması koşulu getirilmiştir. Kanun'un 7. Maddesi gereğince; banka kurucularının, tasfiyeye tabi tutulan bankerler, bankalar, sigorta şirketleri ve para ve sermaye piyasalarında faaliyet gösteren kurumlarda ve TMSF'na devredilen bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla bir oranda pay sahibi olmaması, hakkında Bankalar Kanunu'nun 14. Maddesi uyarınca işlem yapılmakta olan bir bankada doğrudan veya

dolaylı olarak yüzde on ve daha fazla oranda veya bu oranın altında olsa dahi yönetim veya denetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren pay sahibi olmaması gerekmektedir. Kurul'un 5 Kasım 2000 tarihli kararında banka kuruluşunda, mevcut bankaların hisselerinin devralınmasında ya da TMSF bünyesinde bulunan bankaların hisselerini satın almak üzere başvuracaklarda aranacak koşullar detaylı olarak belirlenmiştir.

* *Şube açma koşullarında değişiklik yapılmıştır:* Yeni Kanun ile on şube açabilme sınırlaması kaldırılmış ve kurula şube açma esaslarını belirleme yetkisi verilmiştir.

* *Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir:* Kredi tanımı ve sınırlarına ilişkin olarak 4389 sayılı Kanunla önemli değişiklikler yapılmış ve eski Kanun'da farklı olarak toplam krediler ile öz kaynak ilişkisi kaldırılmıştır.

* *Pay sahipliği ve devir payları:* Bir kişinin, doğrudan veya dolaylı olarak banka sermayesinin yüzde onunu ve daha fazlasını temsil eden payları edinmesi veya bir ortağa ait payların banka sermayesinin yüzde on, yüzde yirmi, yüzde otuz üç veya yüzde ellisini aşması sonucu veren pay edinimleri ile bir ortağa ait payların yukarıdaki oranların altına düşmesi sonucunu veren pay devirleri kurul'un iznine tabi bırakılmıştır.

* *Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları arttırılmıştır:* Banka kaynaklarını istismar eden banka sahipleri Kanun'a aykırı işlemlerde bulunan yöneticilerinin cezai ve şahsi sorumlulukları açıkça hüküm altına alınmış ve bunlara ilişkin cezalara caydırıcı nitelik kazandırılmıştır.

* *İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir:* Kanun ile yeni bir ceza sistemi oluşturulmuştur. Kanun'da yer alan düzenlemelere uymayan bankalara BDDK kararı ile idari para cezası uygulaması getirilmiştir. Aynı zamanda idari konularda para cezası uygulaması öncesinde bankalara savunma hakkı verilerek idari olarak çözümlenebilecek konuların BDDK kararları ile çözümlenmesi imkanı da mümkün kılınmıştır.

* *Yabancı para net genel pozisyonu:* Bankaların yabancı para net genel pozisyonu oranı azami yüzde 20 olarak belirlenmiş ve Haziran 2000 tarihinden

itibaren konsolide bazda hesaplanması yükümlülüğü getirilmiştir. "Yabancı Para Genel Konsolide Pozisyonu / Sermaye Taban Standart Rasyosunun Bankalarca Konsolide Mali Tablolardaki Hesaplar Baz Alınarak Hesaplamasına ve Uygulamasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" 21 Aralık 1999 Tarihli Resmi Gazete' de yayımlanmıştır.

Bankalar Kanunu'nda yapılan düzenlemelere 2001 yılında da devam edilmiş, bu amaçla 4672 sayılı Bankalar Kanunu yayımlanmıştır.

Yeni düzenlemeye göre bankaların kullandıkları kredileri risk yoğunlaşmasını önlemek üzere, bir gruba kullanılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınmış ve risk grubu tanımı yapılmıştır. Banka hissedar ve iştiraklerinin de aynı risk grubu içinde değerlendirileceği düzenleme ile banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşması engellenecek, bankaların aktif yapısını emniyet, seyyaliyet ve verimlilik ilkelerine göre sağlamlaştırılmaları temin edilecektir.

Bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi öz kaynaklarının en fazla yüzde 15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka öz kaynaklarının yüzde 60'ı ile sınırlandırılmıştır. Ancak, Kanun'a ilişkin yürürlüğe konulan Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik uyarınca iştirak limitlerindeki aşım tutarlarının kademeli olarak 2009 yılına kadar yerine getirilmesi öngörülmüştür.

Sektörde bir dönem önemli bir enstrüman olarak kullanılmakta olan "yabancı para açık pozisyonu" için 4389 nolu Kanunda yapılmış olan düzenlemeye ilave düzenlemeler 2001 yılında da yapılmaya devam edilmiştir. 15 Haziran 2001 tarihinde gerçekleştirilen takas işlemi ile bankaların açık pozisyonu önemli ölçüde azaltılmıştır. Kamu otoritesi tarafından sıkı bir şekilde denetlenmekte olan bankaların, yurt dışı şubelerinin de yerinde denetimiyle rasyoların yasal sınırlar içinde kalmasının temin edilmesine yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Ayrıca; Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklik konsolide öz kaynak tanımı getirilmiş, kredi tanımı genişletilerek gelişmekte olan vadeli işlem, opsiyon sözleşmeleri gibi türev ürünleri kredi tanıma dahil edilmiş, özel karşılıkların

kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider sayılması konusunda açıklık getirilmiştir.(DEMİR:2003:54)

Bankalar kanunundaki önemli değişikliklerden biri de, Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılmasına yönelik olarak çıkarılan 4743 no'lu kanunla bir finansal yeniden yapılandırma çerçevesinin oluşturulması ve aktif yönetim şirketlerinin kurulmasına izin verilmesidir. Bankaların sorunlu hale dönüşen alacaklarının tahsil kabiliyetini artırmak amacıyla 30 Ocak 2002 tarihinde kabul edilen ve 'İstanbul Yaklaşımı' olarak bilinen 4743 sayılı "Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması" yasası çıkarılmıştır. Böylece; bankalar ve diğer mali kurumlar ile kredi ilişkisi içinde bulunan ve finansal darboğaz yaşayan borçluların; finansal yeniden yapılandırma çerçevesinde belirlenecek süre ve koşullarla kredi borçlarını, vade uzatılması, kredinin yenilenmesi, ilave kredi kullanılması gibi alınacak tedbirlerle ödemeleri imkanı getirilmiştir. Ayrıca bu yasa ile mali kurumların alacakları ve diğer varlıklarının satın alınması ve yeniden yapılandırılarak satılması amacıyla BDDK'nın belirleyeceği esas ve usullerde Varlık Yönetim Şirketleri'nin kurulabilmesi imkanı da getirilmiştir.(KARTAL:2009:152)

Kasım 2005'te bankacılıkta AB standartlarının geliştirilmesine yönelik bir girişimle 5411 sayılı kanun kabul edilmiştir. Söz konusu kanunla BDDK'nın idari kapasiteyi artırıcı düzenleme ve uygulamaların hayata geçirilmesi, piyasadaki oyun kurallarının nesnel ve açık şekilde ortaya konulması ve sektörün iş yapısı tarzında ve çalışma kültüründe değişim hedeflenmiştir. Bu kanunla:

- Banka ortaklığı ve yöneticiliği ile ilgili kriterler yeniden düzenlenmiş,
- Bankalarda kurumsal yönetimin iyileştirilmesine yönelik adımlar atılmış,
- BDDK ve TMSF çalışanlarının görevlerini yerine getirme sürecinde aldıkları kararlara yönelik yasal koruma sağlanmış,
- BDDK ve TMSF'nin sorumluluk alanları net bir şekilde belirlenerek aralarında etkin bir koordinasyonun geliştirilmesi öngörülmüştür.(MERCAN:2008:60)

Kriz sonrası dönemde bankacılık mevzuatıyla ilgili olarak dikkat çeken hususlardan biri 18 Haziran 1999 tarihinde yürürlüğe konulan 4389 sayılı Bankalar

Kanunu'nun defalarca değişikliğe uğramasıdır. Nihayetinde, 1 Kasım 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile; özel finans kurumları katılım bankası adını almış ve tabi olduğu düzenlemeler klasik bankacılık sektörüne yaklaştırılmış, bankalarla birlikte finansal kiralama, faktoring, tüketici finansmanı, finansal holding şirketleri ve bunlara destek hizmeti sağlayan kuruluşların düzenleme ve denetimi BDDK'nın sorumluluk alanına bırakılmış, etkin gözetim ve denetim sisteminin kurulması, kurumsal yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi, bankaların kuruluş aşamasından faaliyet konuları ve organizasyon yapılarına kadar ayrıntılı biçimde AB direktifleri ve Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi ilkeleri ile uyumlu düzenlemelerin getirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 2006 yılından itibaren bankacılık sektörünü yakından ilgilendiren konularda BDDK tarafından çok sayıda yönetmelik ve tebliğ yayımlanmıştır.

Konut finansmanını içine alan 5582 sayılı yasa ile mortgage olarak nitelenen tutsat türü krediler bankacılık mevzuatına dahil edilmiştir. Orta vadede konut kredilerine dayalı menkul kıymetlerin çıkarılarak, ikincil piyasaların oluşturulmasını hedefleyen bu yasa, konut kredilerinin banka sigorta muameleleri vergisinden muaf olması, kredi borcunun sabit taksitli ödeme dışında değişken faizli seçeneklerle ödenebilmesi gibi yenilikler getirmiştir.

2006 yılında kabul edilen 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu ile banka kartı ve kredi kartlarının çıkarılması, kullanımı, takas ve mahsup işlemleri düzenlenmiştir. Kredi kartı borçlarına uygulanan yüksek faiz oranlarına gösterilen kamuoyu tepkisinden dolayı kredi kartlarına ilişkin azami akdi ve gecikme faizini belirlemeye yetkili kılınan TCMB'nin üç ayda bir bankalarca uygulanacak azami faiz oranını açıklayacağı hükme bağlanmıştır.

Şubat 2001'de çıkarılan ve BASEL-I'e uyumu öngören sermaye yeterliliğinin ölçülmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik; kredi riskinin içeriğinde yapılan değişiklikleri ve önemli bir yenilik olarak piyasa riskini kapsamıştır. Kredi riski ve piyasa riskinin hesaplanması ve değerlendirilmesinde yenilikler getiren, operasyonel riski sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına dahil eden BASEL-II'ye geçiş için BDDK yol haritası taslağını 30 Mayıs 2005 tarihinde kamuoyuna açıklamış ve bankaların kendi yol haritalarını oluşturmalarını istemiştir.

Sermaye yeterliliğinin ölçümü, risk hesaplaması ve yönetiminde yenilikler getiren BASEL-II hükümlerinin 2007 yılında banka ve menkul kıymet şirketlerinde uygulanması planlanmış olmakla birlikte sisteme uyum çalışmaları sebebiyle BASEL-II'ye geçiş ertelenmiştir. 2007 yılı içinde operasyonel risk sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına dahil edilmiştir.(KARTAL:2009:154)

5.4.2. Gözetim ve Denetim Çerçevesinin Güçlendirilmesi

Bankacılık kesimi mali ve operasyonel anlamda yeniden yapılandırılması çalışmaları ile eşanlı olarak sektöre yönelik düzenleme, gözetim ve denetim çerçevesini güçlendirecek, Bankacılık sistemini daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak, sektörün dayanıklılığını geliştirecek ve sektöre güveni kalıcı kılacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleşmesinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Yasal çerçeve uluslar arası standartlara büyük ölçüde uyumlaştırılmıştır.

Gözetim ve Denetim çerçevesine ilişkin düzenlemeler;

- ❖ Sermaye yeterliliği
- ❖ Risk düzenlemeleri
- ❖ Kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler
- ❖ Muhasebe standartları, bağımsız denetim ve devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler,
- ❖ Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı kapsamında yapılan düzenlemeler,
- ❖ Özel Finans Kurumlarına ilişkin düzenlemeler,
- ❖ Yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları,

hususlarında yoğunlaşmıştır.

5.4.2.1.Sermaye Yeterliliği ile ilgili Düzenlemeler

Bankaların sermaye yeterliliği standart oranının konsolide ve konsolide olmayan bazda hesaplanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemek suretiyle mevcut ve potansiyel riskler nedeniyle oluşacak zarara karşı yeterli sermaye bulundurmalarını sağlamak amacıyla şubat 2001'de "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" yayınlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik

ile bankaların faiz oranı riski, kur riski ve hisse senedi risklerinden oluşan piyasa risklerinin sermaye yeterliliği rasyosunun hesaplanmasına dahil edilmesine ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu yönetmelik uyarınca sermaye yeterliliği hesabında 1 Ocak 2002'den itibaren konsolide olmayan bazda, 1 Temmuz 2002'den itibaren de konsolide bazda piyasa risklerinin dikkate alınması ile ilgili uygulama yürürlüğe girmiştir. Bankaların sermaye yeterliliği standart oranları Haziran 2002'den itibaren çeyrek yıllık dönemlerde yayımlanmaya başlanmıştır.(MERCAN:2008:60)

5.4.2.2. Risk Düzenlemeleri

Bölüm 5.4.1'de yer verildiği üzere Yabancı para net genel pozisyon/Öz kaynak standart oranının bankalarca konsolide ve konsolide olmayan bazda hesaplanması ve uygulanması Ocak 2002'deki bir düzenlemeyle sağlanmış, bankaların kur risklerini kontrol edebilmek için söz konusu orana konsolide bazda +/- %20'lik sınır getirilmiştir.

Bankaların kredilerinde risk yoğunlaşmasını kontrol altında tutmak üzere bir gruba kullanılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı krediler birlikte dikkate alınarak risk grubu tanımı getirilmiştir. Banka ortaklarının ve iştiraklerinin aynı risk grubuna içine konduğu yeni düzenleme ile banka kredilerinin belirli bir gruba yönlendirilmesi sınırlanmakta ve bankaların aktif kalitesinin korunması amaçlanmaktadır. Buna göre bankaların bir risk grubuna verebilecekleri kredi toplamının öz kaynaklarına oranı %75'ten %25'e düşürülmüştür. Grup kredilerine getirilen bu sınırlamaya uyum sağlamaları için bankalara bir geçiş dönemi tanınmıştır.

Kredi ve iştiraklerle ilgili olarak yapılan düzenlemelerle 1970'li yıllarda devlet teşviki ile başlayan holding bankacılığını sınırlandırmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede; 2009 yılı sonuna kadar geçiş süreci tanınarak, bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi öz kaynaklarının en fazla %15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise banka öz kaynaklarının %60'ı ile sınırlandırılmıştır.

Uluslararası standartlar çerçevesinde daha sıkı kuralların uygulamaya konmasına paralel olarak, banka kredilerinin niteliği konusunda prensip ve prosedürler yeniden

belirlenmiştir.Bu kurallara göre, bankaların, (yurtdışı şubeleri de dahil) verdikleri krediler,kredi değerliliğine göre : (MERCAN:2008:62).

- Standart Krediler ve Diğer Alacaklar (Grup 1): Ödemeleri süresinde yapılan, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan kredilerdir.

- Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar (Grup 2): Geri ödenmesi kuvvetle muhtemel bulunmakla beraber, mazur görülecek çeşitli nedenlerle anapara veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günü geçmeyen şekilde geciken kredilerdir.

- Tahsil İmkamı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar (Grup 3): Anaparanın, faizin veya her ikisinin tahsili vadesinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren 90 günden fazla geciken ancak 180 günü geçmeyen veya kredi kullanan şirketin işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşaması gibi nedenlerle anaparanın veya faizin veya her ikisinin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen kredilerdir.

- Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar (Grup 4): Mevcut koşullarda geri ödenmesi veya tasfiyesi muhtemel görünmeyen veya vadesi gelen veya ödenmesi gereken kredi tutarlarının tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde banka tarafından tahsilinin sağlanamayacağı kuvvetle muhtemel olan ya da borçlu şirketin kredi değerliliğinin önemli ölçüde zayıfladığı ve zafiyete uğradığı kabul edilen, anapara veya faizin ya da her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi 180 günü geçen, ancak 1 yılı geçmeyen kredilerdir.

- Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar (Grup 5): Tahsilinin mümkün olmadığına kanaat getirilen veya ana paranın veya faizin veya her ikisinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili 1 yıldan fazla gecikmiş olan kredilerdir.

Buna göre bankaların ayırması gereken karşılıklar ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 4 : Bankaların ayırması gereken karşılıklar

Kredi Karşılıkları				
	Grup	Açıklama	Kredi Türü	Oran
Genel Karşılıklar	1	Standart Nitelikli Kredi ve Diğer Alacaklar	Nakdi	%1
			Gayrinakdi	%0,2
	2	Yakın İzlemedeki Kredi ve Diğer Alacaklar	Nakdi	%2
			Gayrinakdi	%0,4
Özel Karşılıklar	3	Tahsil İmkânı Sınırlı Kredi ve Diğer Alacaklar	Nakdi	%20
	4	Tahsili Şüpheli Kredi ve Diğer Alacaklar	Nakdi	%50
	5	Zarar Niteliğindeki Kredi ve Diğer Alacaklar	Nakdi	%100

Kaynak: (ÖZTÜRK:2011)

Ancak; Karşılıklar yönetmeliğinde 28.05.2011 ve 18.06.2011 tarihlerinde olmak üzere kısa aralıklarla iki kez değişiklik yapılmıştır.

Bu değişikliklerle; değişiklikler kapsamında aynı banka tarafından müşterilere kullanılan birden fazla kredinin mevcut olması ve bu kredilerden birinin 2'nci grupta (yakın izleme) sınıflandırılırken diğerlerinin 1'inci grupta (standart nitelikli) sınıflandırılmış olması durumunda müşterinin bankaya olan tüm borçlarının 2'inci grupta sınıflandırılacağı ve ona göre tüm kredi borcu için 2'grup krediler için öngörülen genel kredi karşılığının ayrılacağı düzenlenmiştir. Daha önce sorunlu krediler için uygulanan bu sınıflama yöntemi şimdi yakın izlemedeki krediler için uygulanmaya başlamıştır. Yani aynı bankada bir kredisi yakın izlemeye giren müşterilerin tüm kredileri bu grupta sınıflanacak ve ona göre genel karşılık hesaplamasına tabi tutulacak olup yine bir kredisi donuk alacak haline gelen 3, 4 veya 5'inci gruptardan birinde sınıflanan müşterilerin o bankadaki tüm kredileri sorunlu kredinin sınıflandığı gruba göre 3, 4 veya 5'inci gruptan birinde sınıflanacak ve ona göre özel karşılık uygulamasına tabi tutulacaktır.

Yine yapılan değişiklik ile Bankaların 1'inci grup ve 2'nci grup canlı krediler arasında izlediği kredi ve diğer alacakların 1'inci ve 2'nci grup için öngörülen koşulları taşımaya devam etmeleri şartıyla sözleşme koşullarında değişiklik yapılabileceği ancak, yapılan değişikliğin sözleşmede öngörülen ilk ödeme planının uzatılmasına yönelik olması halinde ilgili kredi ve diğer alacaklar için daha önce standart nitelikli nakdi kredileri toplamının %1'i olarak ayrılan genel karşılığın bu oranın 5 katından (%5) aşağı olmamak üzere ve yine daha önce yakın izlemedeki

nakdi kredi toplamının %2'si olarak ayrılan genel karşılığın bu oranın 2,5 katından (%5) aşağı olmamak üzere ayrılacağı hükme bağlanmıştır. Diğer taraftan yapılan ikinci değişiklikle ise bankaların konsolide olmayan finansal verilerine göre tüketici kredilerinin toplam kredilerine oranı yüzde yirminin (%20) üzerinde olması ve taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerinden donuk alacak olarak sınıflandırılanların taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerine oranı yüzde sekizin (%8) üzerinde olması durumunda 1'inci grupta izlenen taşıt ve konut kredisi dışındaki tüketici kredileri için kredilerin vadeleri boyunca %4 olarak, 2'nci grupta izlenen taşıt ve konut kredisi dışındaki tüketici kredileri için kredilerin vadeleri boyunca yüzde sekiz %8 oranında genel karşılık ayrılacağı beyan edilmiştir. Ayrıca yukarıda belirtilen taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerinden sözleşmesinde yukarıda değinildiği şekilde değişiklik yapılanlar için 1'inci grupta yer alanlar için uygulanan %4'ün 2,5 katına çıkartılacağı ve 2'inci grupta yer alanlar için uygulanan %8'in 1,25 katına çıkartılacağı yani hem 1'inci grup hem de 2'nci grup olarak sınıflanan bu tarz kredilerde genel karşılık oranının %10 olarak uygulanacağı anlaşılmaktadır.

Nakdi krediler için yapılan genel karşılık uygulama değişiklikleri bunlar iken yönetmelikte gayri nakdi krediler için uygulanacak genel karşılık oranları ile ilgili de değişikliğe gidilmiştir. Şöyle ki, bir bankanın gayri nakdi kredi toplamının, usul ve esasları Kurum tarafından yayımlanan Öz kaynaklar Yönetmeliğince belirlenen ve bu doğrultuda hesaplanan yasal öz kaynağının 10 katını aşması durumunda, standart nitelikli yani 1'inci grupta sınıflanan tüm gayri nakdi kredileri için genel karşılık oranını %0,3 olarak uyguluyorlar. Bilindiği üzere standart nitelikteki gayri nakdi krediler için genel karşılık ayırma oranı %0,2 iken bu değişiklikle eğer gayri nakdi kredi toplamı yasal öz kaynak tutarının onda birini geçiyorsa %0,3 olarak uygulanacaktır.

Yukarıda verilen yönetmelik değişikliklerini birlikte değerlendirecek olursak, bankalarda birden çok kredisi olan müşterilerden, kredisinin birinin yakın izlemeye geçmesi durumunda vadesi gelmeyen kredilerin de yakın izlemeye geçeceğini ve daha önce 1'inci grup olarak sınıflanan ve üzerinden %0,2 oranında genel karşılık hesaplanan söz konusu krediler toplamı üzerinden %0,4 genel karşılık hesaplanacağı

söylenilecektir. Bu doğrultuda ilave %0,2 oranında genel karşılık ayrılması bankaların bu kadar fazla gidere katlanması ve dönem karından feragat etmesi anlamına gelmektedir. Diğer taraftan bankaların kullandırmış olduğu nakdi kredilerden ister 1'inci grup olsun ister yakın izlemede olsun, yeniden yapılandırma kapsamındaki kredi ve diğer alacakların kullandırım sürecinin başında müşteriler ile anlaşılan ödeme planında bir değişikliğe gidilmesi durumunda örneğin kredinin vadesinde değişikliğe gidilebileceği gibi vadeyi değiştirmeden ödenen faiz tutarlarının değiştirilmesi durumunda, bu tür kredi ve diğer alacaklar için bankalar asgari %5 genel kredi karşılığı hesaplayacaktır. Hatta tüketici kredilerinin toplam kredilerine oranı %20'inin üzerinde olan bankalar ile taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerinden donuk alacak olarak sınıflandırılanların taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerine oranı %8'in üzerinde olan bankalar taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerinden sözleşmesinde yukarıda değinildiği şekilde değişiklik yapılanlar için %10 genel karşılık hesaplayacaktır. Bu değişiklik ile Kurum bankalara özellikle konut ve taşıt dışındaki tüketici kredilerin vadelerini uzatmaları durumunda ve tüketici kredilerinin toplamının krediler içindeki payının %20'nin üzerine çıkması durumunda maksimumum %10'a kadar genel karşılık hesaplanmasını zorunlu tutmuştur. Buradan bankalara tüketici kredilerinde frene basılması yada hane halkının aşırı borçlandırılmasının önlenmesi yönünde mesajlar çıkmaktadır. Aksi taktirde bankaların ilave gider yüküne ve dönem karından yoksun kalarak mecburi bir gizli sermaye ayırması söz konusu olacaktır.(ÖZTÜRK:2011).

5.4.2.3. Muhasebe Uygulamalarına Yönelik Düzenlemeler

Piyasa ekonomisinin en temel mantığı, hiçbir müdahale olmadan işleyen piyasalarda kazananların olduğu gibi kaybedenlerin de olacağıdır. Önemli olan piyasanın işleyişi sırasında ortaya çıkan bilgilerin doğru bir şekilde piyasadaki tüm birimlere ulaştırılmasıdır. Yani şeffaflık. Şayet bu olmaz ise piyasa oyuncuları doğru hareket tarzı belirleyemezler ve kaybedenlerin yanında olabilirler. İşte bu nedenlerden dolayıdır ki piyasa istikrarı için, sadece piyasaların kuralları dahilinde işlenmesi yetmez. Aynı zamanda, ortaya çıkan sonuçların da sağlıklı bir şekilde kamuoyuna açıklanması gerekir. Bu yolla piyasa oyuncularının piyasa içerisinde

izleyecekleri hareket tarzı da sağlıklı oluşacak ve piyasada oluşan bilgi etkin bir şekilde tüm birimlerce paylaşılacaktır.

Piyasada oluşan bilgi kamuoyuna muhasebe ve bunun sonucunda oluşan finansal tablolar aracılığı ile sunulmaktadır. Bu nedenle iyi düzenlenmiş çağdaş bir muhasebe sistemi ile bu sisteme uygulanacak olan muhasebecilerin yetiştirilmesi ülke ekonomisinin sadece bugünü için değil, yarınları için de hayati öneme sahiptir. Muhasebe mesleğinin ve muhasebeye verilen önem ve özen arttıkça ekonomimiz hem bugünü hem de yarını güvenli ellere emanet edilmiş olacaktır.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri sonunda güçlü ekonomiye geçiş programında gerçekleştirilmesi planlanan reformların temelinde “şeffaflık” ön plana çıkarılmış, bu ilke programla ilgili bilgiler verirken her zaman da dile getirilmiştir. Bankacılık sektörü bilançolarında şeffaflığın artırılması ve uluslararası muhasebe standartlarına göre muhasebeleştirilmenin yapılması yönünde 2002’de uygulanmasına başlamak üzere Muhasebe Standartları Yönetmeliği yayınlanması çalışmaları 2001 yılında sürdürülmüştür. Bu kapsamda;

- Banka mali tablolarında saydamlığın sağlanması ve işlemlerin mahiyetine uygun bir biçimde muhasebeleştirilmesinin temin edilmesi bakımından 1 Ocak 2002’de yürürlüğe girmek üzere Muhasebe Uygulama Yönetmeliği (MUY) yayınlanmıştır.

Yönetmelikle;

Repo işlemlerinin bilanço içine alınması,

Finansal araçların değerlemesine, sınıflandırılmasına ve riske karşı korunma amaçlı finansal işlemlere ilişkin esasları içeren 39 nolu standart da dahil olmak üzere Uluslararası Muhasebe Standartları’nın temel ilkelerinin benimsenmesi amaçlanmaktadır.(BDDK:2003.a:56)

Türkiye’de hükümet, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) uygulamasına bağlı işletmeler için 2001, diğer işletmeler için 2002 sonu itibarıyla enflasyon muhasebesi uygulama zorunlu hale getirmiştir. Kanunun uygulanması için gerekli koşul 3 yıllık enflasyonun %100’ü aşıyor olması ve cari yıl enflasyon oranının %10 veya üzerinde gerçekleşmesidir. Enflasyondaki düşüğe paralel olarak, enflasyon muhasebesi uygulamak

için bu şartlar gerçekleşmediğinden Mart 2006'dan itibaren finansal tablolar herhangi bir düzeltmeye tabi tutulmadan yayınlanmaya başlanmıştır(MERCAN:2008:65)

5.4.2.4. Banka Devir ve Birleşmelerini Teşvik Edici Düzenlemeler

Türkiye'de banka sermayelerinin yetersizlikleri ve bu yetersizliklerin yol açtığı sorunların giderilmesi amacıyla ve global düzeyde uygulanan banka birleşmelerinin ülkemiz için de bir kurtuluş reçetesi olacağı beklentisiyle banka birleşmelerine ilişkin olarak pek çok kolaylık ve düzenleme sağlanmıştır. Bu düzenlemelerde bankalar açısından gözetilen yararların yanı sıra, ekonominin bir bütün olarak etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması ile rekabet avantajının sağlanması amaçlanmıştır.

Banka birleşmeleri açısından var olan ve 4605 Sayılı yasayla teşvik amaçlı yürürlüğe konulan kolaylıklar aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.(CİHANGİR:2004:134)

a) Vergi Kolaylıkları

- Türkiye'de faaliyette bulunan bir bankanın BDDK'dan izin almak koşuluyla ve izin tarihinden itibaren üç ay içinde yetkili organlarınca karar alınarak devir ve birleşme işlemlerine geçilmesi durumunda,

- Diğer bir veya birkaç bankayla birleşmesi veya tüzel kişiliği ortadan kalkmak suretiyle bilanço değerlerini kısmen veya tamamen diğer bir veya birkaç bankaya devretmesi durumunda,

- Hisseleri kısmen ya da tamamen TMSF'na ait olan bir bankanın bilanço değerlerinin TMSF tarafından devralınması halinde,

Devir ve birleşmelerden doğan kazançlar kurumlar vergisinden istisna tutulmuştur.

b) Zarar İndirimleri

Tüzel kişiliği sona eren banka veya bankaların, devir ya da birleşme öncesi “son bilançolarında görülen ve kanunen indirilebilir nitelikteki zarar tutarını devralan ya da birleşilen banka, 5 yıldan daha fazla nakledilmemek şartıyla gider olarak kurum kazancından indirebilecektir. Eğer birleşen bankalardan biri (A Bankası) kar elde etmekte iken, diğeri A Bankasının ödediği vergiyi kompanse edecek ölçüde zarar elde etmekte ise, birleşme sonrası meydana çıkacak bankanın vergi yükü önemli oranlarda azalmış olacaktır.

c) Devirlerde Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Devralınan ya da birleşilen banka veya bankaların (münfesi) taşınır veya taşınmaz mallarının, alan bankaya devri aşamasında düzenlenecek belgeler ve yapılan sözleşmeler tüm vergi, resim ve harçtan, lehe alınan paralar banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisna edilmiştir.

Çalışmamızın 6. Bölümünde Türk Bankacılık Sisteminde 2001-2011 dönemlerini kapsayan Banka birleşme ve devirleri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

5.4.2.5. Banka Dışı Finansal Kurumlara Yönelik Düzenlemeler

Banka dışı finansal kurumların (leasing, faktoring ve tüketici finansmanı şirketleri vb) gözetim ve denetimi Ocak 2005'ten itibaren Hazine'den BDDK'ya devredilmiştir.

5.4.3. Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Rekabet Gücünü Artıran Diğer Düzenlemeler

Sektörün etkinlik ve rekabet kabiliyetini artırmak amacıyla Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankası ile işbirliği içerisinde; Uzun vadeli tasarrufları özendirmek amacıyla gelir vergisi stopaj oranları ve munzam karşılık uygulamalarının gözden geçirilmiş, Bankaların birleşme ve devirlerinin önündeki engellerin tümüyle kaldırılmasını teminen, banka iştiraklerinin birleşmelerinde de 4605 sayılı kanunda yer alan vergi avantajlarının uygulanmasına ve Bankacılık sektöründe öz kaynak artışını özendirmek amacıyla yönelik çalışmalar yapılmıştır.

5.5. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

1994-1999 döneminde bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinde parçalı bir yapı bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı Bankacılık Kanununun uygulanmasından, Kanuna ilişkin ikincil düzenlemelerin hazırlanmasından, yerinde denetimlerin gerçekleştirilmesinden ve bankalara yönelik idari ve cezai yaptırımların uygulanmasından sorumlu iken, Merkez Bankası da bankaların uzaktan gözetiminden ve tasarruf mevduatını sigorta eden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) idare ve temsilinden sorumludur. 1999 yılında bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki bu parçalı yapının ortadan

kaldırması ve sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması kararlaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasıdır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır. BDDK idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu kurumudur. Kurumun merkezi Ankara'dadır ve İstanbul'da bir ofisi bulunmaktadır.(BDDK:2011.b:5)

5.5.1. BDDK'nın Misyon ve Vizyonu

BDDK'nın misyonu; finansal piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak, finansal sisteme rekabet gücü kazandırıcı ortamı hazırlamak, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, denetime tabi kuruluşların piyasa disiplini içerisinde, sağlıklı, düzenli ve emin bir şekilde çalışmasına yönelik gerekli tedbirleri almaktır.

BDDK'nın vizyonu; finansal piyasalarda iyi düzenleme ve etkili denetimi, etkin risk yönetimini, uluslararası ölçekte rekabetçiliği ve etkinliği, Avrupa Birliğine yönelişi, yenilikçiliği, profesyonelliği ve mükemmelliği esas alan, güven duyulan ve organizasyonel uyumluluğa sahip dünya standartlarında bir idari otorite olmaktır.(BDDK:2011.b:15)

5.5.2. BDDK'nın Görev Yetki ve Sorumlulukları

5411 sayılı Bankacılık Kanununda BDDK'nın görevleri, Kanun ve ilgili diğer mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik olarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.(BDDK:2011.b:16)

□ Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak,

□ Bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme,

bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek,

□ Yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası mali, iktisadi ve mesleki teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak,

□ Kanunla verilen diğer görevleri yapmak

5.5.3. BDDK'nın Amaç ve Öncelikleri

Kurumun temel amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasıdır. Diğer yandan, Kurum misyonunun yerine getirilmesi için atılacak adımları belirleyen, belirsizlikleri ortadan kaldırmayı ve yol gösterici nitelikte olmayı hedefleyen, orta vadeli ve geleceğe dönük bakış açısı sunan “BDDK Stratejik Plan (2010-2012)” çerçevesinde beş adet amaç belirlenmiştir(BDDK:2011.b:17)

1) İdari kapasitenin geliştirilmesi

- Değişen Finansal ve ekonomik çevre ile uyumlu insan kaynağının geliştirilmesi
- Kurumsal yönetimin iyileştirilmesi
- Araştırma ve analiz kapasitesinin artırılması
- Fiziki kaynakların iyileştirilmesi
- Kamuoyu ile iletişimin güçlendirilmesi
- Kurumun mali ve sosyal imkanlarının iyileştirilmesi

2) Esnek, etkili ve kapsamlı bir düzenleyici çerçevenin oluşturulması

- İyi düzenleme ilkesi çerçevesinde düzenlemelerin koşullara göre gözden geçirilmesi
- Kurumun yetkisi kapsamında bulunan tüm kuruluş, piyasa ve araçların ihtiyatlı yaklaşımla düzenleme ve denetime konu edilmesi
- Yeni yaklaşım ve araçlar ışığında denetimin etkinliğinin ve etkililiğinin artırılması
- Uygulama süreçlerinin etkinliğinin etkililiğinin artırılması

3) Finansal piyasalarda güven ve istikrarın artırılması

- Hane halkı ve şirketler kesimi ile varlık piyasalarındaki risklerin izlenmesi
- Finansal piyasaların daha etkin izlenmesi
- Finansal piyasalara ilişkin politikaların izlenmesi
- Sistemik risk yönetiminin etkinliğinin artırılması
- Yurtiçi ve yurtdışı ilgili mercilerle işbirliğinin artırılması

4) Finansal sektörün geliştirilmesi

- Finansal sistemin rekabet gücünün artırılması
- İşlem ve aracılık maliyetlerinde etkinliğin düzenli olarak değerlendirilmesi
- Finansal sektörün ilgili tarafları arasında işbirliği ve diyalogun artırılarak sürdürülmesi
- Denetim kapsamındaki kuruluşlar arasında ortak projelerin desteklenmesi
- Finansal sektörün kapasitesinin artırılması

5) Tüketici / Müşteri haklarının gözetilmesi

- Tüketicilerin / müşterilerin bilinçlendirilmesi programlarına ağırlık verilmesi
- Tüketicilerin / müşterilerin finansal hizmetlerden adil bir şekilde yararlanmasının ve eşit muamele görmesinin gözetilmesi
- Tüketici / müşteri bilgilerinin korunmasında duyarlılığın artırılması
- Tüketici ihbar ve şikayetlerinin çözümlenme sürecinin iyileştirilmesi
- Meslek ilkelerinin yaygınlaştırılması

BDDK; bankaların, yabancı banka temsilciliklerinin, banka dışı mali kuruluşlar olarak tanımlanan faktoring, finansal kiralama ve finansman şirketlerinin, finansal holding şirketlerinin ve varlık yönetim şirketlerinin kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesinden ve bu kuruluşların düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumludur. Ayrıca, bankalara veya finansal holding şirketlerine hizmet vermek isteyen bağımsız

denetim, derecelendirme, değerleme ve destek hizmeti Şirketlerinin yetkilendirilmesi de BDDK tarafından yapılmaktadır.

6. ‘2000 VE 2001 KRİZLERİ SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YENİDEN YAPILANDIRMA OLAYI’NIN SONUÇLARI

6.1. Türk Bankacılık Sektöründe Gelişmeler

BDDK tarafından yıllık olarak yayınlanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (BSYYP) izleme raporları ve BDDK’ya bankalarca gönderilen üçer aylık raporların incelenmesinden programın başarılı olduğu sonucu çıkarılabilir.

“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” ile ekonomik politikalarında temel değişikliklere gidilmesi, başta bankacılık sistemi olmak üzere finansal sektörü önemli ölçüde ve olumlu yönde etkilemiştir.

Programın başarılı bir şekilde uygulanması yanında uluslararası piyasalarda likiditenin artmasını sağlayan olumlu dış dünya koşullarının da katkısıyla, piyasalarda istikrar yeniden temin edilmiş, ekonomik performans artmıştır. Kamu kesiminde sağlanan mali disiplin enflasyonla mücadeleye destek olmuş; sermaye girişinin de katkısıyla örtülü enflasyon hedeflemesi uygulaması başarılı olmuş, enflasyonun gerilemesine bağlı olarak, ekonomik birimlerin risk algılaması iyileşmiştir. Bu gelişmeler, finansal istikrarı da olumlu etkilemiştir. Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programı, kurallarda değişiklik getiren kurumsal reformlar (Bankacılık Kanunu ve ilgili mevzuatın yenilenmesi, BDDK’nın oluşturulması, denetim ve gözetim işlevinin bağımsızlığının artırılması ve risk odaklı denetim anlayışının geliştirilmesi, bankacılık sektöründe bu gelişmelere paralel olarak risk yönetiminin öneminin artması vb) da finansal istikrarın artışında önemli rol oynamıştır.(TBB:2008:53)

Türk bankacılık sektörü, Aralık 2011 itibarıyla 48 banka, 10.518 Şube ve yaklaşık 195.292 personele sahip, dinamik ve hızlı büyüyen bir sektördür.(BDDK:2012:9). Sektör ağırlıklı olarak mevduat bankalarından oluşmakta, bunun yanında küçük ölçekli yatırım bankaları ve katılım bankalarını da içermektedir. Son yıllarda bankaların aktif kompozisyonunda önemli bir değişim yaşanmıştır.

Bankalar gittikçe artan şekilde kredi (özellikle tüketici ve KOBİ kredileri) kullanırken, menkul kıymet portföylerini küçültmüşlerdir. Pasif tarafında ise, temel fonlama aracı geleneksel olarak mevduatlar olmakla birlikte, bankalara borçların payı da artmıştır. Bankacılık sektörünün bilançosuna ilişkin temel büyüklükler aşağıda yer almaktadır.(BDDK:2011.b:36)

Çizelge 5 : Bankacılık sektörü bilançosu

(Milyar TL)	2008	2009	2010
AKTİFLER			
Nakit	6,0	7,6	9,2
Banka, TCMB, Para Piy. Alacaklar	88,7	90,3	76,3
Menkul Kıymetler	194,0	262,9	287,9
Krediler	367,4	392,6	525,9
Takipteki Alacaklar (Net)	2,8	3,6	3,2
İştirakler	10,3	12,7	15,3
Diğer Aktifler	63,3	64,4	89,2
TOPLAM AKTİFLER	732,5	834,0	1.007,0
PASİFLER			
Mevduat / Katılım Hesapları	454,6	514,6	617,0
Banka, TCMB,Para Piy. Borçlar	93,1	86,9	123,2
Özkaynaklar	86,4	110,9	134,6
Diğer Yükümlülükler	98,4	121,6	132,2
TOPLAM PASİFLER	732,5	834,0	1.007,0

Kaynak:(BDDK:2011.b:37)

Türk bankacılık sektörü, geniş şube ağı ve güçlü müşteri tabanı ile son yıllarda yüksek karlılık düzeylerine erişmiştir.

Aralık 2010 dönemi itibarıyla bankacılık sektörü bilançosunun aktif dağılımı incelendiğinde; % 52'sinin kredilerden, % 28'inin menkul kıymetlerden oluştuğu görülmektedir.(BDDK:2011.b:37). Pasif yapısı itibarıyla incelendiğinde ise % 61'inin mevduatlardan, % 13'ünün öz kaynaklardan oluştuğu görülmektedir.(BDDK:2011.b:37)

Bankacılık sektörünün kar/zarar tablosuna ilişkin temel büyüklükler aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 6 : Bankacılık sektörü kar zarar çizelgesi

(Milyar TL)	2008	2009	2010
Faiz Gelirleri	85,8	85,3	77,3
Faiz Giderleri	54,8	43,5	38,7
Net Faiz Geliri	31,0	41,8	38,6
Takipteki Kredi Karşılıkları	5,4	9,9	5,4
Karşılıklar Sonrası Net Faiz Gel.	25,5	31,9	33,2
Faiz Dışı Gelirler	17,4	19,2	23,9
Faiz Dışı Giderler	26,6	27,9	30,2
Diğer Faiz Dışı Gel / Gid.	0,3	1,9	0,3
Vergi Öncesi Net Kar	16,6	25,2	27,2
Vergi Gideri	3,2	5,0	5,1
Net Kar	13,4	20,2	22,1

Kaynak : (BDDK:2011.b:37)

Türk bankacılık sektörü güçlü bir sermaye yapısına, düşük takipteki alacak oranına, tamamına yakını finansal koruma altına alınmış yabancı para açık pozisyonuna ve yüksek karlılık düzeyine sahip bir sektördür.(BDDK:2011:38)

Çizelge 7: Bankacılık Sektörüne İlişkin Performans Göstergeleri

(%)	2008	2009	2010
Sermaye Yeterliliği Rasyosu	18,0	20,6	19,0
Takipteki Alacaklar / Krediler	3,7	5,3	3,7
Aktif Karlılığı	2,5	3,3	3,0
Özkaynak Karlılığı	20,0	26,4	23,9
Net Faiz Gel.(Faiz Marjı)/Brüt Gelir	64,7	67,1	61,5
Faiz Dışı Giderler/Brüt Gelir	47,6	38,1	43,4
Likit Varlıklar/Toplam Varlıklar	45,3	48,3	47,4
Likit Varlıklar/Kısa Vadeli Borçlar	75,2	80,1	77,7
Yabancı Para Net Pozisyon/Özkaynak	1,7	-0,3	0,1

Kaynak : (BDDK:2011.b:38)

Bu bölümde BSYYP'nin olumlu sonuçlarını göstermek için bankacılık sektörü açısından önemli olan birkaç kalemin yıllar itibariyle gelişimi hakkında kısaca bilgi verilecektir.

6.1.1. Aktif Büyümesi ve Yoğunlaşması

2010 yılında bankacılık sektöründeki aktif yoğunlaşmasında ilk 5 bankanın ve ilk 10 bankanın toplam aktifler içindeki paylarında küçük çaplı bir azalma olmuştur. Yoğunlaşmadaki bu azalma Herfindahl-Hirschman Endeksinin (HHI)(HHI: piyasa

yoğunlaşmasını ölçmekte sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Piyasada yer alan her bir firmanın (bankanın) piyasa paylarının karelerinin toplamı şeklinde hesaplanmaktadır. HHI 0 ile 10.000 arasında değer almaktadır. Piyasa yapısı tekele gittikçe yoğunlaşma artmakta ve HHI değeri büyümektedir. Buna göre endeks değerinin 10.000 olması piyasada tek firma (tekel) olduğunu, HHI değerinin 0'a yaklaşması ise piyasada binlerce firma olmasına bağlı tam rekabetçi yapının varlığını ifade eder. 1.000'den küçük bir değer görece rekabetçi bir piyasa yapısını, 1.000-1.800 arası hafif yoğunlaşması artmış bir piyasa yapısını göstermektedir. 1.800'den büyük değerler tekeli bir yapı olarak kabul edilmektedir.) azalmasından da tespit edilmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre toplam aktifler içinde büyük ölçekli bankaların payı azalmıştır. Fonksiyon dağılımında katılım bankalarının payında artış yaşanmıştır. 2010 yılında, ilk 5 bankanın sektör aktif payı % 60,1, ilk 10 bankanın aktif payı yüzde 83,2 ve HHI 897 puan olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yılda, tüm yoğunlaşma göstergelerinin bir önceki yıla göre görece azalması olumlu nitelenmektedir. 2000-2005 yılları arasında sektör içerisinde; ilk 5 bankanın ve ilk 10 bankanın toplam aktifler içindeki payları önemli ölçüde artmış ve müteakip yıllarda bu paylar korunmuştur.(BDDK:2010:18)

Çizelge 8 : Toplam Aktif Büyüklük ve Yoğunlaşma Göstergeleri

(Milyar TL; %)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ölçeğe Göre Aktif Büyüklük											
Büyük Ölçekli Bankalar	56,4	128,4	154,4	187,0	231,2	300,9	376,0	430,6	544,3	629,8	752,9
Orta Ölçekli Bankalar	28,7	29,5	44,0	43,8	52,3	64,9	74,6	96,0	119,9	135,6	168,8
Küçük Ölçekli Bankalar	18,6	12,7	15,0	19,7	24,2	34,3	41,3	44,6	56,4	55,0	66,9
Mikro Ölçekli Bankalar	2,3	4,6	3,3	4,4	6,1	6,7	7,8	10,4	11,9	13,5	18,2
Fonksiyonel Aktif Büyüklük											
Mevduat Bankaları	99,5	165,4	203,2	239,4	295,1	384,1	470,6	543,3	683,8	773,4	932,4
Kalkınma ve Yatırım	4,6	8,0	9,4	10,3	11,3	12,9	15,3	18,9	22,9	27,0	31,0
Katılım Bankaları	1,9	1,9	4,0	5,3	7,4	9,9	15,3	19,5	25,8	33,6	43,3
Toplam Aktif	106,0	175,3	216,6	254,9	313,8	406,9	499,7	581,6	732,5	834,0	1.006,7
Yoğunlaşma Ölçütleri (%)											
İlk 5 Banka	47,0	53,8	57,4	59,0	58,1	61,4	60,9	59,8	60,1	60,5	60,1
İlk 10 Banka	67,9	78,6	79,3	80,6	82,0	82,9	83,5	82,5	82,8	83,4	83,2
HHI	623,4	794,9	851,7	904,6	905,9	934,7	911,0	879,1	885,7	913,3	897,0
Ölçeğe Göre Dağılım											
Büyük Ölçekli	53,2	73,3	74,0	73,4	71,6	71,8	75,2	74,0	74,3	75,5	74,8
Orta Ölçekli	27,0	16,8	16,0	16,2	18,0	17,5	14,9	16,5	16,4	16,3	16,8
Küçük Ölçekli	17,5	7,3	6,9	7,7	7,7	8,4	8,3	7,7	7,7	6,6	6,6
Mikro Ölçekli Bankalar	2,2	2,6	1,5	1,7	2,0	1,7	1,6	1,8	1,6	1,6	1,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Fonksiyona Göre Dağılım											
Mevduat Bankaları	93,9	94,4	94,4	94,4	94,2	94,2	93,9	93,4	93,4	92,7	92,6
Kalkınma ve Yatırım	4,4	4,5	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,2	3,1	3,2	3,1
Katılım Bankaları	1,8	1,1	2,4	2,4	2,6	2,7	3,1	3,3	3,5	4,0	4,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak:BDDK:2010:18

Yeniden yapılandırma faaliyetlerinde alınan mesafe, siyasi ve ekonomik istikrar ortamı ve Türkiye'nin AB üyeliği müzakere sürecine dahil olması, 2005 yılı sonrasında küresel sermayenin Türk bankacılık sektörüne ilgisini belirgin bir biçimde arttırmıştır. Ayrıca, sektörün düzenleyici ve denetleyici yapısında sağlanan iyileşmelerin bir yansıması olarak ortaya çıkan; birleşme ve devirler, küresel sermaye girişi gibi faktörler de önemli yapısal değişikliklere neden olmuştur.(BDDK:2010:18)

Sektördeki aktif payları sıralaması değerlendirildiğinde, kriz dönemi olan 2000 yılında faaliyet gösteren 86 adet bankadan 6 tanesi büyük ölçekli ve 12 adet bankanın orta ölçekli, 33 adet bankanın küçük ölçekli ve 34 adet bankanın mikro ölçekli olduğu görülmektedir. Söz konusu yılda, 6 adet büyük ölçekli bankanın 2 tanesi kamu sermayelidir. Bu dönemde sektörün en büyük bankasının aktif payı %15,47 olup, kamu sermayeli grubunda yer almaktadır.

Finansal krizlerin aşılıma başlandığı dönem olan 2002 yılında ise, sektörün en büyük bankasının payı %17,4'tır. Aynı dönemde büyük ölçekli banka sayısı 7'ye çıkmış ve bugüne kadar söz konusu grubun banka sayısında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Küçük ölçekli banka sayısı 15'e, mikro ölçekli banka sayısı ise 25'e inmiştir. Müteakip dönemlerde sistemden çıkan bankalarla birlikte birleşme ve devirlere bağlı olarak küçük ve mikro ölçekli banka sayısında ılımlı bir azalış meydana gelmiştir 2010 yılında, en büyük bankanın aktif payı %15'e kadar inerken, aktif payı %10'un üzerinde 4 adet banka yer almaktadır. Büyük ölçekli bankaların aktif paylarının birbirine yakınsaması sektörde rekabet yapısının güçlendiğine dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.(BDDK:2010:20)

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2011 yılında %21 oranında artarak 1.218 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Sektör yılın ilk yarısında %13,8 oranında büyümüş, kredi maliyetini arttırıcı düzenleme değişiklikleri ve son çeyrekte Merkez Bankası'nın parasal sıkılaştırma önlemleri çerçevesinde faiz koridorunu genişletmesi ile repo ihaleleri yoluyla yapılan fonlamayı azaltmasının etkisiyle büyüme ikinci yarıda hız kesmiştir. Sonuç olarak, özellikle 2011 yılının son çeyreğindeki %0,3'lük düşük oranlı büyüme, ikinci yarı büyümesini %6,3 ile sınırlamıştır.(BDDK:2012:12)

6.1.2. Şube ve Personel Analizi

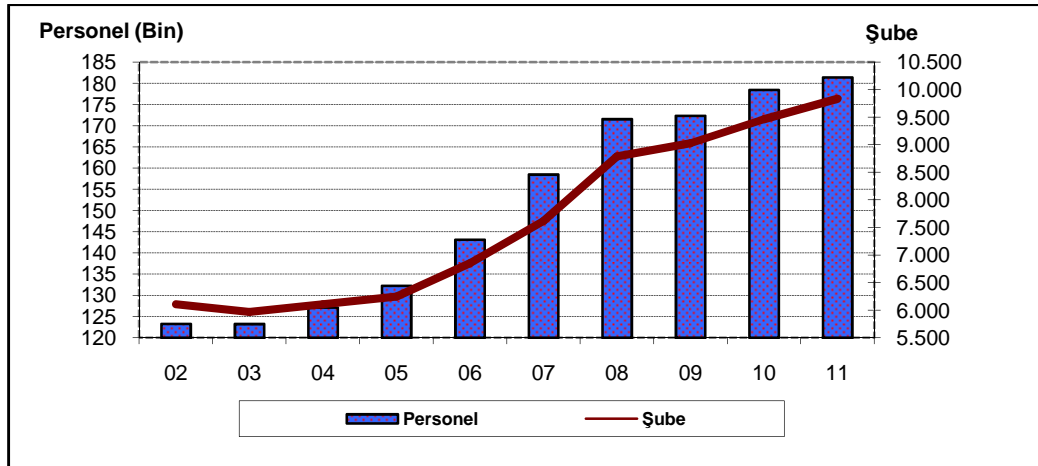
Bankalar için hizmet sunumunda, müşteriler açısından ise bu hizmetlere erişimde en önemli işlevi banka şubeleri yerine getirmektedir. 2000-2001 krizlerinin Türk Bankacılık Sektörüne etkisi nedeniyle 2003 yılına kadar azalmaya devam eden şube sayısı, bu yıldan itibaren yıllık ortalama %7 oranında artış sergilemiştir. Özellikle küresel finans krizi öncesinde yüksek büyüme oranlarına ulaşan sektördeki şube sayısı, kriz sonrasında ılımlı artış göstermektedir. Bankaların aktif büyüklüğündeki artışa kıyasla şube sayısının daha yavaş artmasında verimlilik faktörü rol oynamaktadır. Finansal istikrara paralel şekilde hareket eden organik büyüme ile birlikte artışını sürdüren banka şubesi sayısı, 2011 yılı itibarıyla 9.834 adettir.

Bankacılık sektöründe Şubat 2012 itibariyle faaliyet gösteren banka sayısı 48'dir. Mevduat bankaları sayısı 31, kalkınma ve yatırım bankaları sayısı 13 ve katılım bankaları sayısı 4'tür.

Mevduat bankalarından 3 tanesi kamu sermayeli, 11 tanesi özel sermayeli ve 16 tanesi yabancı sermayeli bankadır. Aralık 2010 döneminde yabancı sermayeli mevduat bankaları grubunda yer alan Fortis Bank A.Ş., 25 Ocak 2011 tarihinde Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'ye devredilmiştir.(TBB:2011:3)

2011 yılının son çeyreği itibariyle mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının toplam şube sayısı son bir yılda 369 adet artarak, Temmuz-Eylül 2011 dönemine göre ise 7 adet azalarak 9.834 olmuştur.

Çizim 1 : Personel ve Şube sayısı

Kaynak: (TBB:2011:3)

Kamusal sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı, 2010 yıl sonuna göre 165 adet, özel sermayeli mevduat bankalarında, Fortis Bank A.Ş.'nin devri nedeniyle 362 adet artmıştır. Yabancı sermayeli mevduat bankalarında ise 158 adet azalırken, kalkınma ve yatırım bankalarında ise değişmemiştir.(TBB:2011:3)

2000-2001 krizleri sonucunda Türkiye ekonomisinin genelinde yaşanan istihdam azalışı, bankacılık sektöründe daha belirgindir. Zira sektörde 2000 yılındaki 174 bin kişilik istihdam sayısına ancak küresel finans krizi arifesinde 2007-2008 döneminde ulaşılabilmektedir. Diğer taraftan, bankacılık sektöründeki çalışan sayısında 2003 yılında başlayan güçlü artış trendi küresel krizle birlikte yavaşlamıştır. Bununla

birlikte, bu dönemde çalışan sayısının ılımlı da olsa artması, Türk Bankacılık Sektörünün ve genel olarak Türkiye Ekonomisinin krizden etkilenme düzeyinin görece düşük olduğunu teyit etmektedir.(BDDK:2010:56)

Çizelge 9 : Çalışan Sayısının Gelişimi ve Fonksiyonel Dağılımı

Çalışan Sayısı	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Toplam Sayı	174.706	140.879	125.893	127.532	132.734	138.724	150.966	168.850	182.665	184.205	191.180
Mevduat Bankaları	165.224	133.318	118.292	118.573	122.592	127.851	138.599	153.568	166.326	167.063	173.133
Katılım Bankaları	3.001	1.917	1.884	3.502	4.790	5.747	7.112	9.187	11.032	11.802	12.677
Kalkınma ve Yatırım B.	6.481	5.644	5.717	5.457	5.352	5.126	5.255	6.095	5.307	5.340	5.370
%											
Mevduat Bankaları	94,6	94,6	94,0	93,0	92,4	92,2	91,8	90,9	91,1	90,7	90,6
Katılım Bankaları	1,7	1,4	1,5	2,7	3,6	4,1	4,7	5,4	6,0	6,4	6,6
Kalkınma ve Yatırım B.	3,7	4,0	4,5	4,3	4,0	3,7	3,5	3,6	2,9	2,9	2,8

Kaynak:BDDK:2010:56

Son 10 yıllık süreçte bankacılık sektöründeki istihdama oransal olarak en büyük katkıyı yapan katılım bankalarının bu alandaki gelişimi, çalışan sayısı gelişim endeksinde en dikkat çekici unsuru teşkil etmektedir. Sürecin genelinde, baz yıl olan 2000 verilerine göre kalkınma ve yatırım bankaları grubu negatif performans sergilemiştir. Baz yıldaki istihdam sayısını son iki yılda ancak yakalamış olan mevduat bankaları için endeks, sektör geneline ilişkin endeksin gerisinde kalmıştır. Ölçek grupları itibarıyla bakıldığında, küçük ölçekli bankalara ilişkin endeksin negatif görünüm sergilediği görülmektedir. Büyük ve orta ölçekli banka gruplarının gelişim performansı ise son yıllarda paralel görünüm arz etmektedir. 2010 yılında, çalışan sayısı gelişim endeksi büyük ölçekli bankalar grubu için 124,3'ten 129,1'e, orta ölçekli bankalar grubu için 127'den 130,1'e yükselmiştir.(BDDK:2010:56)

6.1.3. Birleşme ve Devirler

Türkiye'de yaşanan birleşmeler iki yöntemle gerçekleşmiştir. Birinci yöntemde birleşmeler yasal zorunluluklardan kaynaklanmıştır. Diğer yöntemde ise isteğe bağlı olarak gerçekleşmiştir. Yasal zorunluluktan kaynaklanan birleşmeler, bazı bankaların kamu bankalarına, bazı özel bankaların da TMSF'na devri biçiminde gerçekleştirilmiştir. (CİHANGİR,DEMİRKOL:2006)

Türk Bankacılık Sektöründe 2001-2011 döneminde toplam 16 adet devir ve birleşme gerçekleşmiştir. Özellikle 2001 ve 2002 yıllarında gerçekleşen birleşme ve

devirlerin sayısı sektör aktifleri içerisindeki payı oldukça yüksek düzeydedir. 2006 yılı sonuna kadar sürdüğü görülen birleşme ve devir işlemleri takip eden dört yıl içerisinde gerçekleşmemiş ve 2011 yılı içerisinde bir adet birleşme ve devir işlemi yapılmıştır.

Küresel çapta finansal piyasalarda gözlemlenen birleşme ve devir davranışının genel özellikleri incelendiğinde, birleşme ve devir işlemlerinin etkinlik ile kârlılığı artırmak ve bazı coğrafi bölgelere, ürün çeşitlerine ve müşteri tabanına açılmak amacıyla yapıldığı görülmektedir. Birleşme ve devir işlemleri genellikle belli dönemlerde kümeleşmektedir. TBS açısından bu kümeleşme, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin sonrasında yaşanmıştır. Bunda söz konusu krizler sonrasında yapısal açıdan dönüşüm geçiren ve rekabetçiliği artan sektörde maliyet etkinliği ve ölçek ekonomisi arayışlarının etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim, özellikle aynı grup içerisinde faaliyet gösteren bankaların birleştirilmesi yönündeki örnekler bu amacı açık şekilde yansıtmaktadır.(BDDK:2010:76)

2010 yılı itibarıyla sektördeki mevcut aktif yoğunlaşma düzeyi göz önüne alındığında, orta ve küçük ölçekteki bankalar arasında daha fazla piyasa payına erişmek amacıyla yönelik devir ve birleşme işlemlerinin görülebileceği tahmin edilmektedir. 2011 yılının başında görülen ve sektör büyüklüğünün yaklaşık %1,16'sına tekabül eden devir işlemi de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Çizelge 10 : Yıllara Göre Birleşme ve Devir İşlemlerinin Sayısı ve Büyüklüğü

	İşlem Sayısı	Toplam Değer(bin TL)*	Pay(%)**
2001	6	13.130.946	7,69
2002	3	3.142.566	1,50
2003	1	45.015	0,02
2004	2	6.249.259	2,04
2005	2	1.738.445	0,45
2006	1	20.028.494	4,23
2011	1	11.877.152	1,16

*Devralınan bankanın toplam aktif değerinin birleşmenin toplam değerini ifade ettiği varsayılmaktadır.

** Bankacılık sektörü toplam aktif içerisindeki payını ifade etmektedir.

Kaynak:BDDK:2010:77

Türk Bankacılık Sektöründe görülen 16 birleşme ve devir işleminin sektördeki aktif yoğunlaşması ve personel sayısı üzerine etkileri incelenmiştir. Sektör

yoğunlaşması üzerine en büyük etki, 2001 yılında T. Emlak Bankası'nın T.C. Ziraat Bankası'na ve Osmanlı Bankası'nın T. Garanti Bankası'na, 2004 yılında Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na ve 2006 yılında Koçbank'ın Yapı ve Kredi Bankası'na devir işlemi sonrasında olmuştur.(BDDK:2010:77)

Çizelge 11 : Birleşme ve Devirlerin Yoğunlaşma Üzerine Analizi

Tarih	Birleşen Kuruluşlar	Birleşme Sonrası Ünvan	Birleşme Öncesi Piyasa Payı(%)	Birleşme Sonrası Piyasa Payı(%)	Birleşme Öncesi Personel Sayısı*	Birleşme Sonrası Personel Sayısı**
06.07.2001	T. Emlak Bankası A.Ş. ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	12,49	15,14	38.762	32.926
31.08.2001	Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş. ve Osmanlı Bankası A.Ş.	Osmanlı Bankası A.Ş.	2,20	3,38	1.708	1.288
26.10.2001	Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş. ve Bank Ekspres A.Ş.	Tekfen Bank A.Ş.	0,15	0,18	649	630
14.12.2001	Osmanlı Bankası A.Ş. ve T. Garanti Bankası A.Ş.	T. Garanti Bankası A.Ş.	6,21	9,08	6.538	5.949
14.12.2001	Demirbank T.A.Ş. ve HSBC Bank A.Ş.	HSBC Bank A.Ş.	0,90	1,50	3.674	3.163
14.12.2001	Morgan Guaranty Trust Company ve The Chase Manhattan Bank	JP Morgan Chase Bank	0,18	0,20	62	50
11.01.2002	Sümerbank A.Ş. ve Oyak Bank A.Ş.	Oyak Bank A.Ş.	0,28	1,77	2.540	3.487
29.03.2002	Sınai Yatırım Bankası A.Ş. ve T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	0,37	0,60	421	308
27.12.2002	Milli Aydın Bankası A.Ş. ve Denizbank A.Ş.	Denizbank A.Ş.	1,40	1,46	2.856	3.024
09.04.2003	Fibabank A.Ş. ve Finansbank A.Ş.	Finansbank A.Ş.	2,47	2,49	3.129	3.742
03.03.2004	Credit Lyonnais Türkiye İstanbul Merkez Şubesi ve Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.	Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.	0,125	0,126	50	40
12.11.2004	Pamukbank T.A.Ş. ve T. Halk Bankası A.Ş.	T. Halk Bankası A.Ş.	7,15	9,19	11.236	10.864
19.09.2005	Ak Uluslararası Bankası A.Ş. ve Akbank T.A.Ş.	Akbank T.A.Ş.	12,42	12,48	10.978	11.177
30.12.2005	Family Finans Kurumu A.Ş. ve Anadolu Finans Kurumu A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	0,37	0,76	1.752	1.918
02.10.2006	Koçbank A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	5,94	10,16	13.468	13.355
12.02.2011	Fortis Bank A.Ş. ve Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1,88	3,05	10.096	9.632

* Birleşme veya devir işleminin taraflarının birleşme tarihi itibarıyla toplam yurtiçi personel sayısını göstermektedir.

**Devir veya birleşmeden sonra oluşan kuruluşun işlem tarihinden 6 ay sonraki yurtiçi personel sayısını göstermektedir.

Kaynak:BDDK:2010:77

Birleşme ve devirlerin yanı sıra sektörde diğer bir yeniden yapılanma yöntemi olan hisse devirleri ise ağırlıklı olarak yabancı sermaye girişi ile sonuçlanan işlemlerdir. Özellikle 2006 yılı yabancı sermaye girişi ile sonuçlanan hisse devirlerinin yoğunlaştığı bir yıl olmuştur. Yabancı sermaye girişlerinde

makroekonomik ve siyasi istikrarın ve geleceğe yönelik olumlu beklentilerin etkili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, düzenlemelerden kaynaklanan sektördeki mevcut giriş engelleri ve hisseleri devralınan kuruluşun sektördeki mevcut birikiminin kullanılmasına yönelik stratejik amaçlar da hisse devirleri açısından önemli etkenlerdir.

6.1.4. Mevduat

2000-2002 dönemi ve 2008 yılı hariç HHI ölçütüne göre yoğunlaşma olmayan piyasa yapısına sahip olan toplam mevduat piyasası 2010 yılı itibarıyla 1.042 puanla ılımlı bir yoğunlaşma arz etmektedir. Çok sayıda bankanın sistemden çıkmasının etkisiyle ve küçük ölçekli bankaların söz konusu piyasadan aldıkları payın görece olarak azalmasıyla, ılımlı yoğunlaşmanın görüldüğü bir pazarın varlığı devam etmektedir. İlk 5 ve ilk 10 banka paylarının 2010 yılında yıllık bazda artmaya devam etmesi, bu piyasadaki ılımlı yoğunlaşmayı teyit etmektedir.(BDDK:2010:36)

Çizelge 12 : Mevduat Yoğunlaşma Göstergeleri

Mevduat (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İlk 5 Banka	49,7	56,7	60,8	61,4	62,9	63,9	63,2	62,2	62,3	62,6	63,1
İlk 10 Banka	70,6	82,8	84,5	85,3	86,8	86,9	87,3	86,3	86,1	86,1	86,9
HHI	720,7	878,2	969,8	1.027,0	1.090,3	1.056,7	1.034,1	1.003,3	994,9	1.015,3	1.042,0
<i>Ölçeğe Göre Dağılım</i>											
Büyük Ölçekli	78,6	78,6	78,6	78,4	76,6	76,9	79,5	78,3	78,6	78,5	78,8
Orta Ölçekli	14,6	14,6	14,6	15,0	16,3	15,7	13,8	15,7	15,2	16,6	16,5
Küçük Ölçekli	6,8	6,8	6,8	6,6	7,1	7,4	6,7	6,0	6,3	4,9	4,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Fonksiyonel Dağılım</i>											
Mevduat Bankaları	96,7	96,7	96,7	96,8	96,6	96,5	96,4	95,8	95,8	94,8	94,6
Kalkınma ve Yatırım	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Katılım Bankaları	3,3	3,3	3,3	3,2	3,4	3,5	3,6	4,2	4,2	5,2	5,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak:BDDK:2010:36

Fonksiyonel dağılım itibarıyla, mevduat bankalarının ağırlıklı olduğu mevduat kaleminde, katılım bankalarının piyasa paylarını arttırmaya devam ederek 2010 yılında %5,4'e ulaştıkları görülmektedir. Diğer taraftan, toplam mevduatın %78,8'i büyük ölçekli, %16,5'i orta ölçekli ve %4,7'si küçük ölçekli bankalardadır.

2011 yılı mevduat rakamlarına bakıldığında pek fazla gelişimin olmadığı görülmüştür. 2011 yılında bankacılık sektörü toplam pasifleri %21 oranında büyürken mevduat artışının %12,7 düzeyinde kalması mevduatın pasif toplamı içerisindeki payının 4,2 puan azalarak %57,1 düzeyine gerilemesine yol açmıştır. 2011 yılı genelinde mevduatın toplam kaynaklar içerisindeki payının gerilemesinde bankaların yurtdışından uygun maliyetli fon temin etmesi, mevduat müşterilerinin bir kısmının bankalarca ihraç edilen menkul kıymetlere yönelmesi, repodan sağlanan fonların göreceli maliyet avantajı ve hane halkının güçlü tüketim eğilimi etkili olmuştur. İncelenen dönemde mevduattaki artış oranı kur etkisinden arındırıldığında %6'ya gerilemektedir. 2011 yılının ikinci çeyreği itibarıyla zorunlu karşılık oranlarındaki azalış ve TL zorunlu karşılıkların bir kısmının YP hesaplarda bloke olarak tutulmasına imkan verilmesiyle bloke hesaplardaki artış ve serbest hesaplardaki azalış sonucunda ortaya çıkan kaynağın aktifler içerisindeki plasmanı da bankaların finansman ihtiyacını karşılamak için mevduata olan bağımlılıklarının azalmasına ve dolayısıyla mevduat artışının sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Sonuç olarak 2011 yılının son çeyreğinde mevduat çeyrek dönemler itibarıyla en düşük büyüme hızını göstererek %1,7 oranında (11,8 milyar TL) artmıştır.(BDDK:2012:30)

6.1.5. Karlılık

Bankacılık sektöründe kârlılık analizinde aktif getirisi (ROA=Dönem Net Kârı/Toplam Aktifler), öz kaynak getirisi (ROE= Dönem Net Kârı/Toplam Öz kaynaklar) ve net faiz marjı(Net faiz marjı: Net faiz gelirleri/Toplam Aktifler) kullanılmıştır. 2010 yılsonu itibarıyla, bir önceki yıllara kıyaslandığında, ölçek ve fonksiyon bazında tüm grupların aktif ve öz kaynak getirilerinde kısmi düşüşler meydana geldiği görülmektedir. Söz konusu dönemde aktif getirileri, mevduat bankaları için %2,2, kalkınma ve yatırım bankaları için %2,7, katılım bankaları için %1,8 düzeyindedir.(BDDK:2010:88)

Çizelge 13 : Karlılık Göstergeleri

	2002			2004			2006			2008			2009			2010		
	Pay	ROA	ROE	Pay	ROA	ROE	Pay	ROA	ROE	Pay	ROA	ROE	Pay	ROA	ROE	Pay	ROA	ROE
Ölçeğe Göre																		
Büyük Ölçekli	112,1	2,1	17,6	72,2	2,0	14,9	70,6	2,1	20,4	73,9	1,8	18,3	78,3	2,5	21,7	81,0	2,4	19,7
Orta Ölçekli	-27,0	-1,8	-20,3	15,2	1,9	13,3	14,5	2,2	21,0	12,9	1,4	12,0	12,7	1,9	13,9	12,1	1,6	12,4
Küçük Ölçekli	14,9	2,4	12,3	12,7	2,7	10,8	15,0	3,5	13,7	13,3	2,6	10,0	9,0	2,6	9,2	6,8	1,8	6,8
Sektör	100,0	1,3	11,2	100,0	2,1	14,4	100,0	2,3	19,1	100,0	1,8	15,5	100,0	2,4	18,2	100,0	2,2	16,4
Fonksiyona Göre																		
Mevduat Bankaları	83,5	1,2	10,7	93,6	2,1	15,0	90,1	2,2	20,3	88,3	1,7	16,4	91,6	2,4	19,7	92,8	2,2	17,8
Kalkınma Yatırım B.	15,9	4,9	15,5	4,8	2,8	6,1	6,4	4,8	9,7	6,9	4,0	8,7	4,9	3,7	7,8	3,8	2,7	6,0
Katılım Bankaları	0,6	0,4	4,4	1,6	1,4	10,7	3,4	2,8	25,1	4,8	2,5	17,4	3,5	2,1	16,0	3,4	1,8	13,9
Sektör	100,0	1,3	11,2	100,0	2,1	14,0	100,0	2,3	19,1	100,0	1,8	15,5	100,0	2,4	18,2	100,0	2,2	16,4

Kaynak:BDDK:2010:88

Sektörün toplam kârının %81'inin büyük ölçekli bankalarca, %12,1'inin orta ölçekli bankalarca, %6,8'inin ise küçük ölçekli bankalarca elde edildiği görülmektedir. Büyük ölçekli bankaların toplam kârdan aldıkları pay, geçen yıla kıyasla artmıştır.

Çizelge 13'de görüldüğü gibi bankacılık sektörünün Aktif ve Özkaynak getirisi 2002-2010 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisiyle Aktif ve Özkaynak getirileri sırasıyla 1,8 ve 15,5 'e gerileyerek düşüş kaydetmiştir.

Çizelge 14 : Ölçek ve Fonksiyona Göre Net Faiz Marjı

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ölçeğe Göre									
Büyük Ölçekli	5,9	4,3	5,5	4,3	4,0	4,2	3,7	4,6	3,6
Orta Ölçekli	6,0	4,0	6,0	5,4	4,9	5,4	5,7	6,6	4,9
Küçük Ölçekli	7,5	7,9	6,9	5,5	5,1	5,4	5,6	5,1	3,8
Sektör	6,1	4,6	5,8	4,6	4,2	4,5	4,2	5,0	3,8
Fonksiyona Göre									
Mevduat Bankaları	5,7	4,2	5,6	4,5	4,2	4,4	4,1	5,0	3,8
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	12,4	11,6	8,9	6,5	6,3	6,1	6,6	5,5	4,1
Katılım Bankaları	8,1	7,3	5,8	4,5	4,8	4,7	4,8	4,6	3,5
Sektör	6,1	4,6	5,8	4,6	4,2	4,5	4,2	5,0	3,8

Kaynak:BDDK:2010:90

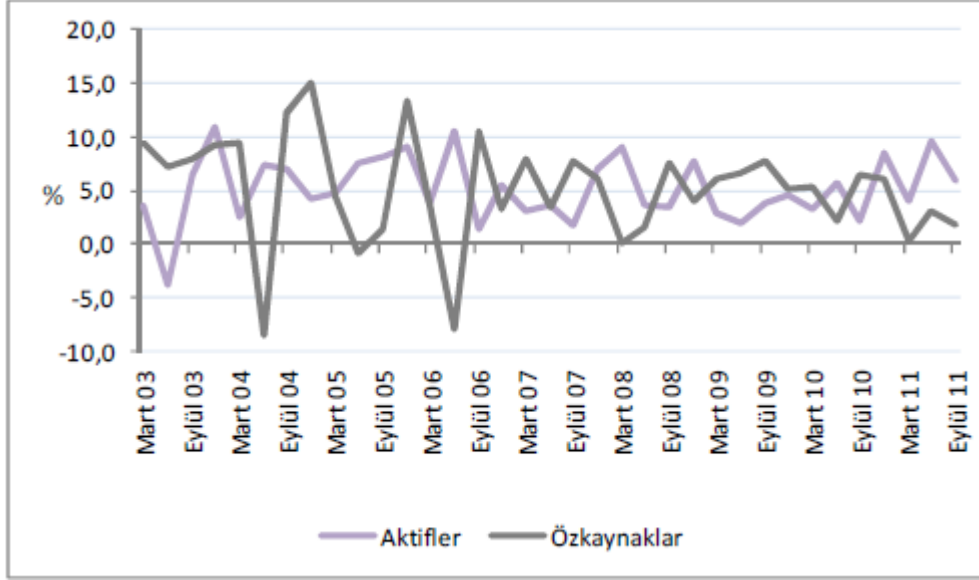
Net faiz gelirlerinin 2009 yılsonuna göre düşmesi sebebiyle, fonksiyon ve ölçek bazında tüm gruplarda net faiz marjı kısmi bir düşüş göstermiştir. Fonksiyon grupları itibarıyla, en yüksek net faiz marjı %4,1 ile kalkınma ve yatırım bankalarında görülürken, mevduat bankalarının net faiz marjı %3,8, katılım bankalarının ise %3,5 seviyesinde olduğu görülmektedir.(BDDK:2010:90)

6.1.6. Öz kaynaklar ve Sermaye Yeterliliği

2011 yılsonu itibarıyla 144,6 milyar TL olarak gerçekleşen sektörün öz kaynakları, 2010 yılsonuna göre %7,5 (10,1 milyar TL), 2011 yılının son çeyreğinde ise %2,1 (3 milyarTL) artış göstermiştir. İncelenen dönemde, sektörün karlılığının önceki yılın aynı dönemine göre %10,3 ve menkul değerler değerlendirme farklarının %93,7 azalması nedeniyle öz kaynakların artış oranı, toplam aktiflerin artış oranının gerisinde kalmıştır.(BDDK:2012:36)

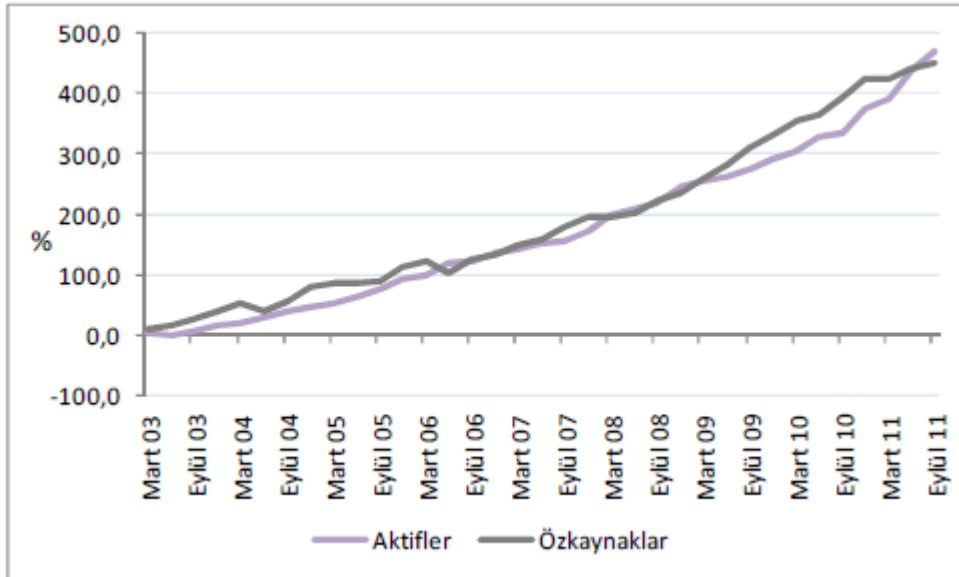
Çeyrek dönemler itibarıyla değerlendirildiğinde, 2009 ve 2010 yılları genelinde öz kaynak artışları toplam aktiflerdeki artışların üzerinde iken, 2011 yılının ilk üç çeyreğinde altında kalmış, son çeyreğinde ise toplam aktifler yalnızca %0,3 büyürken öz kaynaklar %2,1'lik artış göstermiştir.(BDDK:2012:36). Uzun dönemli trende bakıldığında ise, sektörün öz kaynaklarının toplam aktiflerle uyumlu bir şekilde büyüdüğü gözlenmektedir.(BDDK:2011.a:35)

Çizim 2 : Toplam Aktifler ve Öz Kaynakların Değişimi (çeyrek dönemler itibariyle)

Kaynak: (BDDK:2011.a:36)

Çizim 3: Toplam Aktifler ve Öz Kaynakların değişimi (Kümülatif-Aralık 2002 bazlı)

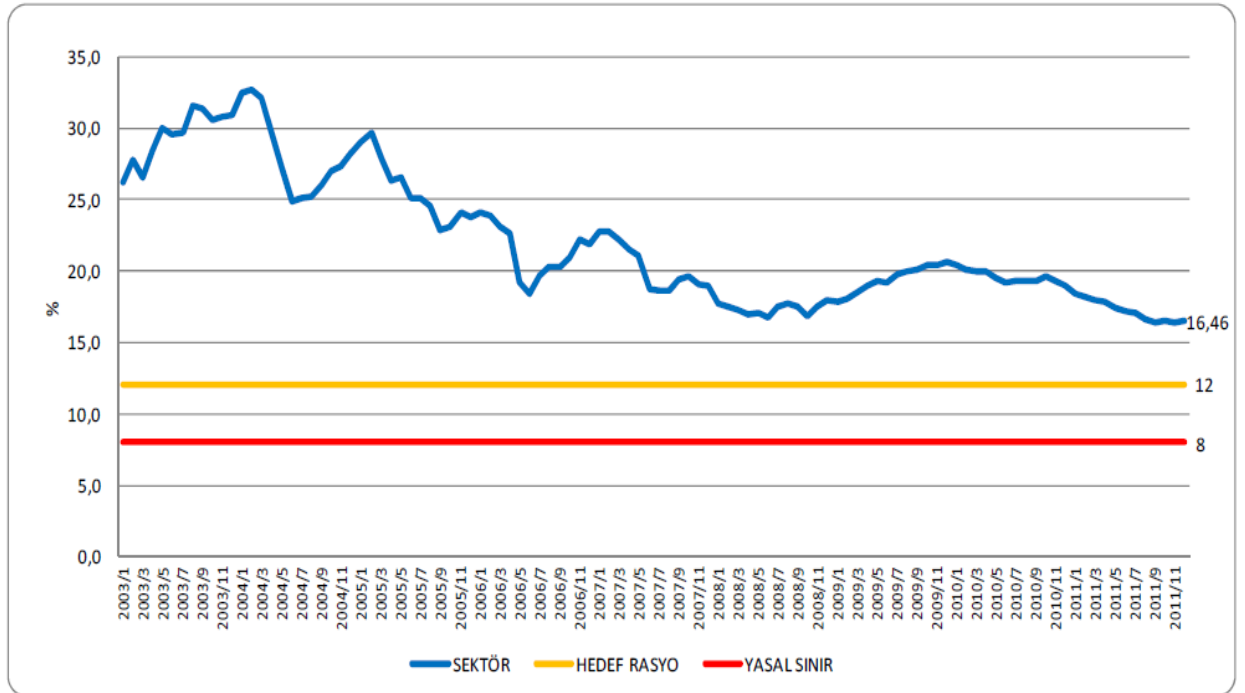
Kaynak: BDDK:2011.a:36

Önceki yıllarda sektörün elde ettiği yüksek tutarlı karların dağıtılmayarak bünyede bırakılması, dönem karı ile birlikte değerlendirildiğinde mevcut ödenmiş

sermayenin yaklaşık iki katı düzeyinde bir yedek akçe oluşumunu ve dolayısıyla güçlü öz kaynak yapısının korunmasını sağlamıştır.

Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu'nun (SYR) gelişimi, izleyen grafikte verilmektedir. Aralık 2011 döneminde sektörün SYR'si %16,46 olarak gerçekleşmiştir.

Çizim 4: Sermaye Yeterliliği Rasyosu

Kaynak:BDDK:2012:40

Sektörün sermaye yeterliliği rasyosu 2010 yılsonuna göre 2,5 puan azalmış olmakla birlikte, azalış trendinin 2011 yılının son çeyreğinde hız kestiği, söz konusu dönemde durağan bir görüntü arzettiği görülmektedir. 2010 yılsonuna göre SYR'de görülen azalışta öz kaynakların %14,2 oranında artmasına karşın toplam risk ağırlıklı varlıkların %86'sını oluşturan kredi riskine esas tutarın %35,5 artması etkili olmuştur. Bunun yanı sıra piyasa riskine esas tutar aynı dönemde %15,1, operasyonel riske esas tutar %10,6 oranında artarak SYR azalışına katkıda bulunmuştur.

Türk Bankacılık Sektörü'nün sermaye yeterlilik rasyosunun azalış trendinin 2011 yılının Ağustos ayından sonra, kredilerdeki artış hızının yavaşlamasına paralel olarak durulmuş, yılın son beş aylık döneminde yaklaşık aynı düzeyde kalmıştır.

Hem sektörün hemde banka gruplarının SYR düzeyi asgari yasal sınır olan %8'in, BDDK'ca uygulanmakta olan %12'lik hedef rasyo düzeyinin ve gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin üzerinde olup yasal öz kaynakların büyük kısmı kaliteli öz kaynak unsuru olarak nitelendirilen ana sermayeden oluşmaktadır.(BDDK:2012:40)

Kısaca özetlemek gerekirse Türk bankacılık sektöründe yapılandırma sonucunda

- Finansal risk yönetebilir düzeye inmiştir,
- Yapılan denetimler sistemdeki şeffaflığın artmasını sağlamıştır
- Bankaların karlılıkları artmıştır,
- Sektörün sermaye yeterliliği artırılarak, sermaye yapısı güçlendirilmiştir,
- Bankalar sistemindeki kırılğan yapı ortadan kaldırılmıştır,
- Kamu Bankalarını bozucu etkisi bertaraf edilmiştir,
- Bankacılık konsolidasyon sürecine girmiş ve devir birleşmeler teşvik edilmiştir.

6.2. 2008 Global Krizinin Türkiye Üzerine Etkilerine Genel Bir Bakış

Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılmasının bankacılık sektörü açısından olumlu bir gelişme olup olmadığının daha iyi anlaşılması için Yeniden Yapılandırma Olayından sonra yaşanan ilk büyük kriz olmasından dolayı 2008 Dünya ekonomik krizinin Türkiye'ye ve Türk Bankacılık Sistemine etkilerinin genel bir bakış açısı ile değerlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu bölümde sırasıyla, küresel krizin Türkiye'ye ve Türk Bankacılık Sistemine etkilerine kısaca değinilecektir.

6.2.1. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri

2008 yılının Eylül ayında önce ABD'de ortaya çıkan, daha sonra bütün dünyaya yayılan küresel krizin kökeninde tarihin en büyük gayrimenkul ve kredi balonu yatmaktadır.(AFŞAR:2011:148). 2007 Yılıının son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde emlak piyasasında "subprime" konut kredilerinin verilmesiyle başlayan ekonomik bunalım 2008 yılında başta Avrupa olmak üzere, Kanada ve

Japonya'daki finansal kurumlara ve piyasalara yansiyarak küresel bir kriz haline dönüşmüştür. Kredi piyasalarında işlemler durmuş, borsalar çökmüş ve birçok firmanın ödeme gücüne düşmesi tüm uluslararası finans piyasalarını tehdit eder hale gelmiştir. Yaşanan küresel finansal kriz birçok ülkenin reel ve finans sektörlerinde olumsuz etkiler doğurmuştur. Birçok uluslararası finans kuruluşu bu krizin etkisi ile tasfiye olurken ya da etkinliklerini kısıtlarken ülke ekonomileri ve finans sistemleri büyük çaplı yeniden yapılandırmalar geçirmişlerdir. Finans krizi sırasıyla kredi, likidite ve güven krizine dönüşmüş olup, yaşanan krizin 1929 Büyük Buhran'dan sonra yaşanan en büyük ekonomik kriz olduğu çoğu iktisatçılar tarafından dile getirilmektedir.(KEMAL GÜRCAN ERTEKİN)

2008 Mortgage krizinin başlıca nedenleri arasında mortgage kredilerinin yapısının bozulması, faiz yapısının uyumsuzlaşması, konut fiyatlarındaki şişmeler, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasaları alanının büyümesi ve kredi derecelendirme sürecindeki sorunlar yer almaktadır.(COŞKUN,BALATAN:2009:16)

Finansal kriz gelişmiş ülkelerde başlamış olmakla birlikte Kasım 2008 ortalarından itibaren gelişmekte olan ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Türkiye de bu krizden olumsuz etkilenen ülkeler arasına katılmıştır. Birçok gelişmiş ülkenin aksine Türkiye'nin bankacılık sektörü krizden etkilenmemiştir. 2001 yılında yaşanan krizden sonra düzenlemelerle bankacılık sektörü kendini sağlamlaştırmıştır. Ancak, bankacılık sektöründe görülmeyen olumsuz etkiler diğer tüm sektörlerde görülmüştür. Üretim azalmış, sanayi mallarında düşüşler gözlenmiş, enflasyon artmış, istihdam düşmüştür. Bunlara ek olarak cari açık yükselmiş, krizden olumsuz yönde etkilenmiş olan ticaret ortakları ile ilişkiler de doğal olarak yine olumsuz yönde seyretmiştir. Birçok ülkede yapıldığı gibi, Türkiye'de de krizin önlenmesine yönelik çeşitli politikalar geliştirilmiş, bir takım tedbirler alınmıştır.

Yaşanan küresel finansal kriz birçok ülkenin reel ve finans sektörlerinde olumsuz etkiler doğurmuştur. Birçok uluslararası finans kuruluşu bu krizin etkisi ile tasfiye olurken ya da etkinliklerini kısıtlarken (Çizelge 15'de verilmiştir.) ülke ekonomileri ve finans sistemleri büyük çaplı yeniden yapılandırmalar geçirmişlerdir. ALPTEKİN'e (2009) göre Türkiye ise gelişmiş ülkelerde görülen problemlerin

benzerlerini yaşamamıştır. Bugün ülkemiz finans kesiminin mali verileri incelendiğinde diğer ülkelere göre oldukça güçlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ülkemiz bankacılık sistemi, 2001 krizi sırasında yaşadığı yapısal dönüşüm sayesinde bugün küresel krizden hemen hemen hiç zarar görmemiştir.

Çizelge 15 : Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları 2008-2009

7 Şubat- İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart-ABD	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı.	29 milyar dolar
7 Eylül- ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül- ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül -ABD	AIG ulusallaştırıldı.	87 milyar dolar
18 Eylül- İngiltere	Lloyd TSB HBOS'u satın aldı.	12 milyar pound
29 Eylül-Benelux	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül-ABD	Citibank Washoiva'ı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül-Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül- İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül- İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül- Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 milyar dolar
30 Eylül- İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 milyar dolar
7 Ekim- İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim- İzlanda	Kaupthing ulusallaştırıldı	864 milyon dolar
12 Ekim- İngiltere	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim- İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim- Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim- Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim- Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4 Kasım- Avusturya	Kommunalkredit ulusallaştırılmıştır. Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına 1 euro karşılığı satıldı.	
11 Kasım- Kazakistan	Hükümet 4 büyük bankaya sermaye enjekte etmiştir.	3,7 milyar dolar
24 Kasım- ABD	Citigroup sermaye desteği almıştır.	40 milyar dolar
22 Aralık- İrlanda	Anglo Irish Bankası ulusallaştırılmıştır. 3 büyük bankasına fon aktarılmıştır.	7,68 milyar dolar

Kaynak:(ERDÖNMEZ:2009:87)

Türkiye'nin küresel ekonomik entegrasyonunun bir diğer önemli göstergesi doğrudan yabancı yatırım akımlarındaki artıştır. Doğrudan yabancı yatırımların toplam tutarı 1991-2000 dönemindeki 5,5 milyar ABD Doları seviyesinden 2002-2008 döneminde 67,5 milyar ABD Doları seviyesine çıkmıştır. Dış yatırımlar artmış

da olsa, küresel likidite koşullarının oldukça olumlu olduğu bir ortamda Türk özel sektörü geniş ölçüde yurt dışından borç almaya başlamıştır. Türkiye özel borç stoku 2008 yılının üçüncü çeyreğinde 42 milyar ABD Doları seviyesinden 196 milyar ABD Doları seviyesine yükselmiştir.

Bankacılık sektöründeki dayanıklılık diğer sektörlerde kendini gösterememiştir. İmalat, inşaat, ulaştırma ve ticaret sektörlerinde büyük daralmalar yaşanmıştır. Aynı şekilde daralma, sanayi sektöründe de kendini göstermiştir. Buna göre; 1994 krizinde % 16,3, 1999 krizinde % 10,2, 2001 krizinde ise % 11,4 oranında küçülme yaşanmıştır. Sanayi üretimi, Şubat 2009'da, bir önceki yılın aynı ayına göre % 23,7 gerilemiştir. Toplam sanayi % 23,7 küçülürken en büyük daralma % 44,8 ile sermaye malı imalatında yaşanmıştır. Sanayi üretimi Nisan 2009'da geçen yılın aynı ayına göre % 18,5 gerilemesine karşın düşüş bir önceki aya göre hız kesmiştir.

Küresel krizin olumsuz etkileri Türk ekonomisi üzerinde 2008 yılının son çeyreği ile hissedilmeye başlanmıştır. 2009 yılı boyunca ülkemizin krizin etkilerinin yaşandığı diğer ülkelere göre daha şiddetli etkilendiği, ekonomide küçülme ve artan işsizlik oranları ile gözlenmiştir. Bu olumsuzlukların 2001 krizine göre daha az kırılgan bir makroekonomik yapıda gerçekleşmesi küresel krizin olumsuz etkilerinin ne derecede büyük olduğunu bize göstermiştir.

2009 yılı içerisinde, sorunlu kredilerin toplam krediler içindeki payı giderek artmaktadır. Batık kredilerin toplam kredilere oranı % 4,5'un üzerine çıkmıştır. Takipteki krediler yılbaşından bu yana % 24,3 artmıştır. Ülkemiz reel kesimi, küresel krizden nasibini fazlasıyla almıştır. Küresel kredi musluklarının kısılması, kredi maliyetlerinin artışı, yurtdışı pazarların daralması gibi daha birçok nedenden ötürü reel sektör büyük kayıplar yaşamıştır. Bu kayıp, ülkemiz makro ekonomik göstergelerine de yansımıştır. Büyüme, işsizlik ve enflasyon rakamları, ülkemizin büyük çapta bir daralmayla karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

2007 yılında % 10,3 olan işsizlik 2008 yılında ortalama % 11 olmuş, Ocak 2009 sonuçlarına göre tarihi rekorları alt üst etmiştir: % 16,1. Şubat 2009 sonuçlarına göre % 15,8 olmuştur. İşsizlik rakamları, yurtiçi talepte toparlanmanın hızını kesebilecek

önemli bir risk olarak görünmektedir. Bütçe açığı ilk 5 ayda 20 milyar TL'yi aşmıştır. Yeni kurulan şirket sayısı, 2009 yılı ilk 5 ayda % 27,6 azalmıştır.

Ekonomik aktivitedeki daralmaya bağlı olarak vergi gelirlerinde azalma olurken, diğer taraftan iç talebi canlandırmak için alınan mali önlemler giderleri artırmaktadır. Bu nedenle bütçe açığı belirgin bir artış eğilimine girmiştir.

KARABIÇAK'a (2010) göre; Küresel kriz en olumsuz etkisini, işsizlik ve büyüme oranlarında göstermiştir. Ülkelerin hemen hepsinde işsizlik sorunu tüm diğer sorunların önüne geçmiştir. Ülkemizde de en olumsuz etki, krizin en çok hissedildiği döneme göre üretim artmış ve işsizlik oranları nispeten azalmış olmasına rağmen, işsizlik oranlarının halen yüksek seviyelerde seyretmesidir. Küresel bütünleşmenin çok büyük ivme kazandığı günümüz koşullarında ekonomik krizler, ülkeleri çok farklı kanallardan etkileyebilmektedir. Ülkemizdeki ortak kanaat 2008 ve sonrası krizin daha çok dış kaynaklı olduğu şeklindedir. Ülkemizde, kriz konusunda bir algılama sorunu da bulunmaktadır. Zira bazı ekonomik ve siyasi çevreler krizin çok derin olumsuz sonuçlar yarattığını ve bu negatif etkinin henüz tam olarak giderilemediğinde ısrar ederken, özellikle iktidar ve iktidara yakın çevreler olaya siyasi bir perspektiften bakıldığını ve kriz konusunun çok abartıldığını ileri sürmektedirler. Kriz konusunda deneyimli ülkeler, bu konuda hiç deneyimi olmayan ülkelere göre daha avantajlı durumdadırlar. Ülkemizde de böyle bir deneyimin yavaşta olsa geliştiği görülmektedir. Ülkemiz insanının geçmişten önemli dersler çıkardığı ve kriz nedeniyle oluşan ani spekülasyon ataklarına karşı eskisi kadar aşırı tepki vermediği, daha rasyonel bir davranış biçiminin ülkemizde yerleştiği gözlenmektedir. Krizlere karşı koymada güçlü bir bankacılık sistemine sahip olmanın önemi oldukça büyüktür. Yabancı fonların ve uluslararası doğrudan yatırımcıların ülkeye gelmesi ve yatırım yapabilmesi her şeyden önce, o ülkenin güvenilir bir ülke olmasına ve aynı zamanda iyi bir kurumsal alt yapıya sahip olmasına bağlıdır. Bunun için güven kaybına neden olabilecek uygulamalardan özenle kaçınmak gerekir.

6.2.2. Küresel Kriz'in Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi

Bir ülkenin ekonomik performansı ile o ülkenin bankacılık sistemi arasında güçlü bir ilişki vardır. Ekonomiyi besleyen en önemli kaynak sermayedir. Sermayeyi hayata geçiren en iyi güç bankacılık sistemidir. Ülkemiz, 2001 krizi öncesi dönemlerde bankacılık sistemi açısından oldukça yetersizdi. Esasen 1980 sonrası yaşanan ekonomik krizlerde, bankacılık sistemindeki yetersizliklerin derin izleri bulunmaktadır. Türk finans kesiminin ana katılımcısı olan bankacılık sektörünün küresel krizi izleyen dönemde krizden etkilenen diğer ülkelerden daha sağlıklı ve güçlü bir yapıda yoluna devam ettiği ifade edilmektedir. Küresel krizden etkilenen merkez ve çevre ülkelerinde piyasa içi ve dışı müdahale yöntemleri ile finansal sistemlerine müdahale edildiği, kapsamlı yeniden yapılandırma paketleri açtıkları gözlenmiştir. Türk finans piyasasında bu önlemlere gidilmemiştir. Türkiye 2001 krizi sonrası oldukça sağlamlaştırılmış sermaye yeterlik oranına sahip güçlü bankacılık sistemi, sağlam kamu maliyesi, düşük kamu net dış borcu ve izlediği sıkı disiplinle yoluna devam etmiştir. Bu nedenle Türkiye küresel bankacılık krizinden kaynaklanmayan, daha çok ulusal nitelikte olan ve düşük büyüme hızı ve çift haneli enflasyon olarak görülen bir kriz yaşamıştır.

2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren etkisi artan global kriz hemen hemen her ülkenin finansal ve reel sektörlerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal sektörleri, uluslararası çapta marka olmuş bazı yatırım bankalarının tasfiyesi ile sonuçlanan, bazılarının ise devlet yardımlarıyla ayakta kaldığı, risklerin ve belirsizliklerin arttığı bir dönemden geçerek yara almıştır. YÜCE'ye (2009) göre; Türk bankacılık sektörü bu çalkantılı döneme, gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki rakiplerine göre daha hazırlıklı girmiştir. Kriz karşısındaki bu güçlü duruş, 2001 krizi sonrasında başarıyla gerçekleştirilen Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı'nın, sektöre has bazı yapısal özelliklerin ve TCMB'nin uyguladığı makroekonomik politikaların bir sonucu olarak görülebilir.

Türk Bankacılık Sektörü bu ortamda, krizin etkilerini hissetmesine rağmen bazı yapısal farklılıkları nedeniyle, gelişmiş ve diğer gelişmekte olan ülkelerdeki finansal

sektörlere kıyasla krize çok daha hazırlıklı ve güçlü girmiştir. 2001 krizi sonrasında, Türk Bankacılık Sektörü ciddi bir yeniden yapılanma döneminden geçmiştir. Bu dönemde hayata geçirilen, kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, düzenleyici ve denetleyici çerçevenin sağlamlaştırılması, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmesi, problemlili bankaların sistemden çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılması gibi yapısal değişiklikler, sektörü olası krizlere karşı bağımsızlık kazanmış bir duruma getirmiştir. Yeniden yapılandırılmış Türk Bankacılık Sektörü'nün, krizi yaratan ve derinleştiren nitelikler açısından diğer ülkelerle karşılaştırması yapıldığında temel farklılıklar net biçimde ortaya çıkmaktadır:(YÜCE:2009:33)

1) Türkiye'de geleneksel bankacılık alanında hâlâ yüksek potansiyel bulunması nedeniyle bankalar ağırlıklı olarak kurumsal ve perakende bankacılık alanına odaklanmış ve krizin tetiğini çeken eşik altı konut kredilerinden ve sofistike türev enstrümanlardan kaynaklanan riskler ortaya çıkmamıştır.

2) Diğer gelişmekte olan ülkelerdeki kadar olmamakla beraber Türkiye'de kredi hacmi büyümesi de son yıllarda yüksek gerçekleşmiştir.

a) Ancak Türkiye'deki krediler büyümesi, sağlıklı ve yaygın mevduat fonlaması ile paralel biçimde gerçekleşmiş, bu durum yurtdışı fonlara olan bağımlılığı azaltarak finansal kırılabilirliği asgariye indirmiştir. Kredi/Mevduat oranı birçok ülkede %100'ler seviyesini aşmış ve Ukrayna, Estonya gibi ülkelerde %200'lere erişmişken, Türkiye'de bu oran %70'ler seviyesinde kalmıştır.

b) Ayrıca Türkiye'deki kredi büyümesini etkin risk yönetimi uygulamaları ve sağlıklı kredi politikaları desteklemiş, takipteki krediler oranı sınırlı seviyelerde kalmıştır.

3) Birçok gelişmekte olan ülkedeki döviz cinsinden borçlanma, önemli boyutta kur riski yaratmışken Türkiye'de döviz cinsinden borçlanma sınırlı düzeyde tutulmuştur. Örneğin toplam krediler içinde döviz cinsi borçların payı Macaristan'da %65, Estonya'da %85 seviyelerinde iken Türkiye'de bu oran %30'lar düzeyinde seyretmiştir.

4) Yüksek sermaye yeterlilik oranları Türk Bankalarının bilançolarını risklere karşı korumuştur.

a) ABD, Japonya, Belçika, İspanya, Avusturya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Ukrayna gibi pekçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin sermaye yeterlilik oranlarının %11-%13 bandında seyrettiği 2008’de Türk Bankacılık Sektörü’nde bu oran, %12 olan hedefin çok üzerinde seyrederek %18’e erişmiştir.

b) Ayrıca sektör BDDK tarafından benzerlerine kıyasla çok daha etkin bir düzenleme ve denetim faaliyeti altında hayatını sürdürmüştür.

5) TCMB’nin 2001 yılından beri izlediği makroekonomik politikalar da Bankacılık Sektörü’nün krizin etkilerini asgari düzeyde hissetmesinde etkili olmuştur. FED’in yaptığına aksine, TCMB faizleri kontrol altında tutarak, Türk Bankacılık Sektörü’nün kriz ortamına daha kontrollü girmesini sağlamıştır.

Türk bankacılık sektörü küresel krizin etkileri ile karşı karşıya kalındığında iki önemi avantaja sahipti. Uzun soluklu ve zorlu bir yeniden yapılandırmanın ardından resmi hedeflerden hayli yüksek (%17-18 civarında) sermaye yeterliliği oranlarına sahip, likidite sorunlarından uzaktı ve krizin merkezinde yer alan diğer ülkelerden farklı olarak sistemde banka katili olarak isimlendirilmeye başlanan yüksek riskli (toksik) finansal ürünler barındırmıyordu.(SELÇUK:2010:23)

SOYLU’ya göre de; Türkiye’nin küresel kriz sürecinde pozisyonu, edindiği tecrübeler nedeniyle farklı olmuştur. Mali sektörde baş gösteren krizin etkileri, ülkemizin 1994 ve 2001 kriz tecrübeleri sonrasında uyguladığı reformlar sayesinde sadece reel sektörle sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte, bankacılık sektörünün yurtdışından fonlama imkanlarının da azaldığını belirtmek gerekir. Kredi arzının azalması, diğer yandan yavaşlayan ekonomik aktiviteye bağlı olarak kredi talebindeki düşüş, 2008 yılı son çeyreğinden itibaren kredi hacminde azalışa neden olmuştur.

7. ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE BANKA YENİDEN YAPILANDIRMA UYGULAMALARI

Dünya’nın pek çok ülkesinde yaşanan bankacılık krizlerinin ardından uygulanan BSYYP örnekleri incelendiğinde, her ülkenin kendi koşullarına bağlı yaklaşımlar kullandığı görülmektedir. Ülkeler arasındaki uygulama farklılıklarına rağmen,

BSYYP'larının temel bileşenleri ve ilkeleri değişmemektedir. Genel olarak BSYYP'ları bankacılık sektörünün finansal, operasyonel ve yapısal açılardan yeniden yapılandırılmasını içermektedir.

Bu Bölümde, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma ülke uygulamalarından Güney Doğu Asya Ülkeleri (Tayland, Malezya, Endonezya) ve Japonya'da uygulanan Yeniden Yapılandırma Uygulamalarına kısaca değinilecektir.

7.1. Güneydoğu Asya

Tayland, Malezya ile Endonezya güçlü ve tutarlı bir büyüme döneminden sonra 1997 yılında şiddetli bir durgunluk dönemine girmiştir. 1997 Temmuz ayında Tayland'da yaşanan devalüasyon diğer ülkelere de yayılmıştır. Bu ülkelerin ulusal paraları Ocak 1998'den itibaren değer kazanmaya başlamışsa da, bu artış 1997'nin ilk yarısına göre zayıf kalmıştır. Güneydoğu Asya'da devalüasyonu önlemek amacıyla 1997'nin ikinci yarısında ve 1998'nin ilk aylarında faiz oranları artırılmıştır. Ayrıca, kredilerde yaşanan şiddetli daralma sonucunda, üretimde ve buna bağlı olarak kurumsal karlılıkta ciddi daralmalar meydana gelmiştir. Bu durum ise bankacılık sisteminin ciddi bir krize girmesine neden olmuştur.

Tayland, Malezya ve Endonezya'da yaşanan bu ciddi devalüasyon sorununa ilişkin benzer çözümler bulunmuştur. Bu üç ülke kötü aktifleri yönetmek amacıyla, aktif yönetim komiteleri kurmuşlar ve kamu parasını bankalara sermaye olarak aktarmışlardır. Bankaların yeniden yapılandırılmasında bu ülkelerdeki uygulamalar genel olarak üç yönden farklılık göstermektedir.

1. Problemin şiddeti: Endonezya'daki devalüasyon diğerlerine göre çok daha büyük ve şiddetli olduğundan, bankacılık sistemi Malezya ve Tayland'a göre daha büyük problemlerle karşılaşmıştır.

2. Politik faktörler: Tayland ile Endonezya'da meydana gelen lider değişikliklerine bağlı olarak bu ülkelerde uygulanan politikalarda değişiklik yaşanmış ve sözü geçen ülkeler IMF ile anlaşmalar imzalamıştır. Buna karşılık, Malezya piyasa mekanizmasına karşı şüpheli yaklaşımını sürdürmüştür.

3. Bankacılık sisteminin yapısı: Tayland'da her bankanın kendi durumu göz önünde tutularak ayrı ayrı yeniden yapılandırma yaklaşımı benimsenirken, Endonezya'da tüm bankalar için genel kurallar kabul edilmiştir.

Güneydoğu Asya'da banka yeniden yapılandırma uygulamalarına ilişkin bu bölümde bankacılık sistemi problemlerine kısaca değinilmiş, bankaların yeniden yapılandırılmasında koordinasyon görevini üstlenen kurumlardan bahsedilmiş ve sistemin yeniden yapılandırılması sürecinde izlenen yöntemler ele alınmıştır.(AYDIN,İNAN.TULAY,ATAMAN:2002:42).

7.1.1. Banka Yeniden yapılandırılmasının Koordinasyonu

Tayland'da geçirilen süreç ile ilgili tavsiyelerde bulunmak ve kılavuzlar hazırlamak üzere "Mali Yeniden Yapılandırma Danışma Komitesi" (*The Financial Restructuring Advisory Committee*) kurulmuştur. Komitenin görevleri ; borç tahsil sürecini hızlandıran önlemlerin uygulaması , borç geri ödemelerinin kabulü , zorunlu harcama ve vergilerin ödenmesini sağlamak , ipotek ve teminatların satışa çıkarılması , borç geri ödeme döneminin uzatılması , borç dengelemesi (debt offsetting) işlemlerinin yerine getirilmesi ve hukuki takip ve tedbir işlemlerini yerine getirmektir.

Malezya'da koordinasyon görevini Merkez Bankası bizzat kendisi yürütmektedir. Merkez Bankası bu görevin yerine getirilmesinde uzmanlık gerektiren konular için eğitimli personel sağlamaktadır.

Endonezya'da ise, koordinasyon görevi "Endonezya Bankası Yeniden Yapılandırma Kurumu" (*Indonesian Bank Restructuring Agency - IBRA*) tarafından yürütülmektedir. IBRA zayıf bankaları devralarak , rehabilite edecek ve müdahale edilen bankaların geri dönüşü kuşkulu kredilerini yönetecektir.(SELÇUK:2006:147)

7.1.2. Banka Düzenlemelerinde Yapılan Değişiklikler

Gözetim ve denetim uygulamaları ile düzenlemelerdeki değişiklikler iki farklı şekilde yapılmıştır:

- 1) Bankaların mevcut problemlerini çözmeye yönelik geçici yaklaşımlar,

2) Bankaların gelecekte daha fazla problemle karşılaşmalarını önlemek amacıyla ihtiyari yükümlülüklerindeki esnekliklerin azaltılması.

Bu çerçevede Malezya'da daha çok birinci yaklaşım benimsenirken, Tayland ve Endonezya'da ikincisi tercih edilmektedir.

Malezya'da otoriteler bankaların 1998 yılı boyunca kredi portföylerinin yüzde 8 oranında büyümesini beklemelerine rağmen bu hedefe ulaşamamıştır. Malezya'da takipteki kredilerin tanımı daha esnekleştirilmesine rağmen bankaların yükümlülüklerini karşılamalarındaki esneklikler azaltılmıştır. Bu çerçevede bankaların zorunlu genel kredi karşılıkları yüzde 1'den yüzde 1,5'a çıkarılmıştır. Asgari sermaye yeterlilik şartlarının, yıllık yerine üçer aylık dönemler itibariyle karşılanması uygulamasına başlanmıştır. Nisan 1999'da sermaye yeterliliği ile ilgili değişiklikler ilan edilmiştir. Bu değişiklikler sermaye ve kredilerin kompozisyonu ile ilgilidir. Sadece tek bir kredi alan borçlulara sağlanan maksimum limit sermayenin yüzde 30'undan yüzde 25'ine indirilmiş ve hissedarlara kredi verilmesi yasaklanmıştır. Bankalar, derecelendirme kuruluşlarından aldıkları dereceler, sektörel bazda riske maruz kalma durumları, sermaye yeterliliği, takipteki krediler gibi konularda bilgilendirme yapmaları zorunluluğu getirilmiştir. Yeni şube açmak için ise Malezya Merkez Bankası'ndan izin alınmalıdır.

Tayland asgari sermaye yeterliliği oranında bir indirim gitmiştir. Asgari sermaye yeterlilik oranı yüzde 8.5 ile Basle standartlarının üzerinde tutulurken, bunun birinci bileşeni (tier-1) için sermaye yeterlik oranı yüzde 6'dan yüzde 4.25'e indirilmiştir. Tayland'da, gözetim ve denetimin artırılmasına yönelik yeni hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Buna göre 2000 yılı sonuna kadar krediler için ayrılan karşılık oranlarının artırılması planlanmıştır. Fakat tier-1 sermaye modelini kullanmak isteyen bankalar belirtilen süreyi beklemeden bu yükümlülükleri hemen yerine getirmelidir. Ayrıca, Tayland Merkez Bankası sermaye kalitesinin artırılması için alınacak önlemleride duyurmuştur.(AYDIN,İNAN.TULAY,ATAMAN:2002:42).

Endonezya'da Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle Merkez Bankası'na bankaları denetleme, düzenleme ve banka açılmasına izin verme yetkileri verilmiştir. Bu çerçevede Endonezya Merkez Bankası kredi sınıflandırmasında ve karşılıklarda

yeni düzenlemeler yapmış, maksimum net açık pozisyonu sınırlandırmış ve firmalara verilen kredi miktarını azaltmıştır. Yeni Merkez Bankası Kanunu Nisan 1999'da kabul edilmiştir. Komite Merkez Bankası'nın daha bağımsız olması sağlanmış, ancak, bankalara borç verme imkanı sınırlandırılmıştır.(TUNALI:2007:112)

7.1.3. Kötü Aktiflerin Yönetilmesi

Aktif yönetim komiteleri her üç ülkede de faaliyet göstermekle birlikte, aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Tayland'daki aktif yönetim komitesi kredileri ve önemli aktifleri elden çıkarma taraftarı iken, Malezya'daki komite bu aktifleri bir süre yönetip, ondan sonra kademeli olarak elden çıkarma taraftarıdır. Endonezya'da ise Aktif Yönetim Birimi, banka yeniden yapılandırma kurumu IBRA'nın bir organı olarak faaliyet göstermektedir.

Bölgedeki ilk aktif yönetim komitesi ödeme güclüğü içinde bulunan Tayland'da Ekim 1997'de "Mali Sektör Yeniden Yapılandırma Kurumu (Financial Sector Restructuring Agency - FRA) kurulmuştur. . FRA değerlemesi kolay olan daha homojen aktifleri açık artırmayla önceden elden çıkarmıştır. Sorunlu her bir banka "iyi" ve "kötü" olarak ikiye bölünmüş, "kötü banka" Bangkok Ticari Bankası'nın takipteki kredilerini yönetmek amacıyla kurulmuştur. (KÜÇÜBİÇAKCI:82:2004). Bankanın personeli çoğunlukla bankanın eski çalışanları olup, eski şubelerinde faaliyetlerine devam etmektedirler. Amaçları 1999 yılı sonuna kadar bankayı kapatmaktır. Devlet, özel bankaların kendi "kötü bankalarını" kurmaları için hukuki çerçeveyi kurmuştur.

Malezya Maliye Bakanlığı'nın sahip olduğu bir kamu kuruluşu olan Danaharta (*Pengurusan Nasional Burhard*) Haziran 1998'de kurulmuştur. Şirketin amacı, mali kurumların aktif ve yükümlülüklerini alarak, bunları yönetip finanse ederek kurumların esas işlerine odaklanmalarını sağlamaktır. İlk kredisini Ağustos 1998'de bir bankadan almış ve 10 yıllık bir süre için kullanması beklenmektedir. Bankaların takipteki kredilerini Danaharta'ya satmalarının iki önemli nedeni vardır: Birincisi kredi ve teminatın Danaharta'nın ödediğinden daha fazla bir fiyata satılması durumunda, bu fazla kısmın yüzde 80'ini bankaya geri dönmesidir. İkincisi ise

bankaların Danaharta'ya satılan kredileri 5 yıla kadar amortismanına tabi tutabilmeleridir.

Endonezya'da "Aktif Yönetim Birimi", IBRA'nın bir organı olarak faaliyet göstermektedir. Mali durumu iyi olmayan bankaların yönetimini alan IBRA, Ocak 1998'de kurulmuştur. Endonezya'da IBRA devraldığı sorunlu bankaların aktiflerini satışa sunmuştur. Ayrıca, Endonezya'da ayrı bir tüzel kişiliği olan 'Activa' IBRA'nın elinde bulunan kötü aktifleri elden çıkarmıştır.(KÜÇÜKBİÇAKÇI:2004:83)

7.1.4. Birleşmeler ve Devralmalar

Asya ülkelerinde de bankacılık krizinin çözülmesinde önemli rol oynayan banka birleşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Eylül 1998'de Endonezya'daki yetkililer 4 kamu bankasını "Bank Mandiri" adı altında tek bir bankada toplamıştır. Bu bankaların kötü aktifleri yeniden yapılandırma kurumu IBRA'ya aktarılmıştır. Hazine operasyonları merkezileştirilmiş ve bu arada merkezi bir kredi birimi oluşturulmuştur. Takipteki alacakların büyük kısmının Bank Mandiri'de kalması kararlaştırılmıştır. Öte yandan bankanın uluslararası şirketlerin danışmanlığından faydalanması da tavsiye edilmektedir.

Bank Mandiri'nin yapılandırma planları katı bir şekilde yerine getirildi. İhtiyaç dışı şubeleri kapatılıp ve personeli yarı yarıya azaltıldı. Kredi portföyü için iyileştirme planları ve tamamlayıcı 4 banka için birleştirilme programı yapıldı. 1999 sonuna kadar banka sermayelendirilip ve 2 yıl içinde özelleştirilecekti. Bu dönemde diğer devlet bankalarının yapılandırılmaları için hazırlanan proje sonuçlandırıldı. Eylül 1999 ve Mart 2000 arasında yeniden sermayelendirilmesi planlandı. Bu bankaların en büyüğü Bank Negara Indonesia'nın özelleştirilmesi için 2002 uygun görüldü. IBRA tarafından devralınan bankalar için ilan edilen bir çözüm stratejisiyle Bank Central Asia ve diğer 8 banka Bank Danemon ile birleştirildi. Bu aşamada sadece Bank Danemon'un IBRA'nın kontrolünde köprü banka olarak faaliyetine devam etmesine karar verildi.(SELÇUK:2006:152)

Malezya otoriteleri, Eylül 1999 itibariyle ülkenin bankaları ve mali şirketlerinin 6 büyük grup içinde birleşmelerini öngörmüştür. Krizin meydana gelmesinden sonra

yabancı bankalar tarafından yapılan devralma yöntemi Endonezya ve Tayland'da çok benimsenmiştir. Endonezya'da yapılan hukuki değişiklikle yabancı bankaların banka sahibi olmalarına izin verilmiştir. Bunu takiben bir İngiliz Bankası büyük bir Endonezya Bankasını satın almıştır. Tayland'da ise yabancı bankaların ulusal bankalarda hisselerin büyük çoğunluğuna sahip olmalarına izin verilmekle birlikte, bu hisseleri 10 yıl tutmaları şartı getirilmiştir. Bu durum yabancı bankaların banka satın almalarını caydırıcı olabilmektedir. Malezya'da ise yabancı bankaların, bir bankanın en fazla yüzde 30'una sahip olabilecekleri şeklinde bir sınırlama getirilmiştir.(AYDIN,İNAN.TULAY,ATAMAN:2002:42).

7.1.5. Sermaye Artırım Modelleri

Tayland, Malezya ve Endonezya'da da bankacılık sisteminin sermayesinin artırılmasıyla ilgili modeller kurulmuştur. Tayland'da sermaye artırma faaliyeti Mali Kurumlar Geliştirme Fonu (FIDF) tarafından yürütülmektedir. Bu fon, sorunlu bankalara mali yardımda bulunmak üzere 1985 yılında kurulmuştur. Hükümet FIDF'nin yükümlülüklerini karşılamak amacıyla 500 milyon baht tutarında tahvil ihraç etmiştir. FIDF sermayesi yeterli olmayan bankaları alarak kredilerini öz sermayeye çevirmiştir. 1998 yılı sonunda elindeki bankaların hepsini satmayı planlayan FIDF bu hedefin gerçekleştirme süresini 1999 yılı sonuna kadar uzatmıştır. Öte yandan, yabancı alıcılarla kötü aktiflerin bir kısmının uzun süre merkez bankasınca paylaşılacağına dair bir kayıp-paylaşma anlaşması yapılmıştır.(AYDIN,İNAN.TULAY,ATAMAN:2002:46). Yüzde 94'ü kamuya ait olan Krung Thai Bank ise bazı batık bankaları konsolide etmiştir. Onun iştiraki olan KTT bazı finans şirketlerini devralmıştır. Devlet bu bankanın sermayesini arttırmış ve önce yüzde 20'lik sonra yüzde 30'luk payını satmayı hedeflemiştir. Devlet Ağustos 1998'de FRAC'ın iki genel yeniden sermayelendirme planını ilan etmiştir. Buna göre 300 milyar Baht'lık devlet tahvili çıkarılması kararlaştırılmıştır. Birinci kısım plana göre devlet bir bankanın birinci kısım sermayesini yüzde 2.5'e çıkarmak için sermaye enjekte edecektir. Fonlar piyasa faiz oranlarını taşıyan, alınıp satılabilir 10 yıl vadeli devlet tahvili şeklinde sağlanacaktır. Birinci kısım plan Tayland Merkez Bankası'na gerçekleştirilebilir bir sermaye arttırım planı sunan bankalar için geçerli olmuştur. Aynı zamanda bu bankalar kredi sınıflandırması ve karşılıklar konusundaki

sıkı şartları yerine getirmek zorundaydılar. Merkez Bankası da destek şartı olarak üst düzey yönetimi değiştirme hakkına sahipti ve Maliye Bakanlığı en az bir yönetim kurulu üyesi atayabilecekti. Tüm bu sebeplerden bankalar teklife temkinli yaklaşmışlardır. (TUNALI:2007:106).

Malezya'da Danamodal (Danamodal Nasional Berhad) Ağustos 1998'de dar mükellef ve Malezya Merkez Bankası'nın bir iştiraki olarak kurulmuştur. Bu kurum ringgit tahvillerinin ihraç edilmesi suretiyle ilave fonlar toplamaktadır. Hedeflerine ulaştıkça Danamodal hisselerini bankalara satacaktır. Bu durumda elde edilen artık değer hissedarlara dağıtılacaktır. Danamodal için halen geçerli olan plan 5 yıllıktır. Buna göre, ilk iki yılda bankalarda reform yapılması ve daha sonraki üç yılda hissedarların paylarının azaltılması planlanmaktadır. Danamodal, hükümetten ayrı olarak kurulmuş olup, hangi bankalara yatırım yapacağı kararını kendisi vermektedir. Merkez Bankası Danamodal'ın faaliyetlerinin yürütülmesinde ve gözetlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Danamodal, ulusal bankalara hisse senedi veya karışık enstrümanlarla sermaye aktarımı yapmaktadır. Bankalar ellerindeki bütün uygun takipteki kredilerini Danaharta'ya satmak ve performans hedefleriyle uyumlu olmak zorundadır.

Ocak 1999'da Merkez Bankası Malezya'nın en büyük mali şirketinin kontrolünü alarak mevduatları garanti altına aldığını ilan etmiştir. Danamodal Haziran 1999 itibariyle bankaların, mali durumlarının güçlenmesi ve tüm bankacılık sisteminin ortalama risk ağırlıklı sermaye oranını yüzde 12'ye çıkarmak amacıyla 10 bankaya 6.2 milyar ringgit enjekte etmiştir.

Endonezya'da krizden bir yıl sonra sermaye artırım modeli uygulanmaya konulmuştur. Paketin detayları Mart 1999'da açıklanmıştır. Paketin maliyeti ilk olarak 300 trilyon rupiah olarak tahmin edilmiş, ancak Haziran 1999 itibariyle bu tahmin iki katına çıkmıştır. Kamu bankaları için yaklaşık 230 trilyon rupiah gerekmektedir. Endonezya Merkez Bankası özel bankalara 220 trilyon rupiah sağlamıştır. 130 trilyon rupiah daha bu bankaların sermayelerinin artırılması için, 20 trilyon rupiah ise kapatılan bankalardaki mevduat sahiplerinin mevduatlarını ödemek için gerekmektedir. Bankaların kredilerden aldıkları faiz oranlarından daha fazlasını mevduatlara verdikleri sürece bu tahmin edilen maliyetlerin daha da yükselmesi

beklenmektedir. Yerel bankaların denetiminden sonra (büyük bankalar için uluslararası denetim firmaları, küçük bankalar için Merkez Bankası), bankalar genel olarak üç kategoriye ayrılmıştır:

1. Mali durumu iyi bankalar: Bu grupta sermaye oranı yüzde 4'ün üzerinde olan 74 banka bulunmaktadır. (Bu bankaların üçte biri "uygun olmayan" yönetime sahiptir ve diğer sağlam bankalarla birleşmeleri gerekmektedir.)
2. Mali durumu orta derecede olan bankalar: Bu grubu sermaye oranı yüzde -25 ile yüzde 4 arasında olan 9 banka oluşturmaktadır. Bu bankalar sermaye artırımı programı için uygundur.
3. Mali durumu kötü bankalar: Sermaye oranı yüzde -25'in altında olan 24 banka ve daha önce B kategorisinde yer alan 21 bankanın iyileşmeyeceği öngörülerek kapatılmakta ve mevduat sahiplerine paraları merkez bankası tarafından ödenmektedir.

Bu plan dahilinde mali durumu orta derecede olan dokuz bankadan sekizi devletten hisse senedi alacaktır; son kısımda seçilen bir banka ise modele katılmamaktadır. Bu bankalar sermaye yeterlik oranlarını yüzde 8'in üzerine çekeceklerdir. Takipteki krediler IBRA'nın "Aktif Yönetim Birimine" aktarılmıştır. Ayrıca, mali durumu iyi olmayan bankalardan yedi tanesi IBRA tarafından satın alınmıştır. Bir banka uluslararası büyük bir banka tarafından alınmıştır. Ana hedef 8-10 adet ulusal özel banka ile, yabancı banka ve kamu bankasından meydana gelen bir bankacılık sistemi oluşturmaktır.

Hükümet Haziran 1999 itibariyle 3 tür tahvil ihraç etmiştir:

1. Yüzde 3 reel faizli 20 yıl vadeli 164 trilyon rupiah tutarında,
2. Üç aylık merkez bankası senet oranlarına bağlı ve 3-10 yıl vadeli 95 trilyon rupiah tutarında,
3. Yüzde 12-14 sabit faiz oranlı 5-10 yıl vadeli 9 trilyon rupiah tutarında.

Endonezya, diğer yandan bazı bankalardaki hissedarları Merkez Bankasından aldıkları 110 trilyon rupiah tutarındaki acil kredileri geri ödemeye zorlamaktadır. Bunun için Kasım 1998'de bir yıldan dört yıla kadar vade (teslim, müddet sonu)

belirlenmiştir. Bu süreci "Uluslararası Gözetim Komitesi" izlemektedir. (AYDIN,İNAN.TULAY,ATAMAN:2002:48)

7.2. Japonya

Japonya'da 1993 yılının büyük bir kısmı ve 1994 yılının ilk yarısı ekonomik iyileşme işaretleri olmadan geçmiştir. Mali piyasalar üzerindeki baskı giderek artmış ve Japon Merkez Bankası otoritelere mali kurumlarla ilgili eylemlerin kararlılıkla yürütülmesi gerektiğini bildirmiştir. Bununla birlikte, kapsamlı bir güvenlik çemberi olmadığından, iflas etmiş her mali kurum için ayrı bir çözüm paketi açıklamak durumunda kalınmıştır.(ERDÖNMEZ:2002:53)

7.2.1 Kredi Kooperatiflerinin ve Bir Bankanın İflası

1994'ün sonunda iki kredi kooperatifi Tokyo Kyowa ve Anzen Kredi Kooperatifleri iflas etmiştir. Bu iki kurumun sorunlarının çözümüne yönelik alınan önlemler, otoritelerin mevduat toplayan hiçbir kurumun iflas etmesine izin verilmemesi şeklindeki önceki politikadan uzaklaştıklarını göstermektedir. İki kredi kooperatifinin iflasını takiben bir çözüm paketi hazırlanmıştır. Buna göre, iflas etmiş kredi kooperatiflerin aktif ve pasiflerini alacak bir kurum olmadığından, bu işlevleri yerine getirmek üzere Tokyo Kyoudou Bank (TKB) adında yeni bir banka kurulmuştur. Yeni bankaya yeni sermaye tabanı oluşturmak üzere Japonya Merkez Bankası ve özel mali kurumlardan 20'şer milyar yen tutarında olmak üzere toplam 40 milyar yen sermaye konulmuştur.(KÜÇÜKBIÇAKCI:2004:89). Mevduat Sigorta Kurumu TKB'ye mevduat sigortası maliyet limitleri çerçevesinde mali yardım sağlamıştır. Özel mali kurumlar da yeni bankanın karlılığını artırmak için düşük faizli kredi sağlamışlardır. Yapılan bu düzenlemelerle bütün mevduat sahipleri korunmuş ve mevduatlarını yeni bankadan çekebilmişlerdir. Aynı zamanda özkaynağın zararları karşılayacak düzeylere çekilmesi sağlanmıştır.

7.2.2. Jusen Sorunu

Jusen şirketleri 1970'lerin ortalarında bankalar ile menkul kıymet ve sigorta şirketleri tarafından ev ipotek (home mortgage) borçlanmasında faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur. Jusen şirketlerinin kredi verme kaliteleri hakkındaki endişeler 1992'de iyice artmaya başlamıştır.(ÇOKAKLI:2002:11). Krediler artık Japonya'nın

hızlı büyüme döneminde olduğu gibi imalat şirketlerine değil, finans ve emlak şirketlerine veriliyordu. Bir anlamda, bankacılık sektörü balon ekonomisi döneminde yavaşça ileride başına bela olacak riskleri oluşturuyordu.(AKKEMİK:2001:174). 1993 ilkbaharında kreditorler ve Jusen şirketlerinin sahipleri, Maliye Bakanlığı'nın desteğiyle gayrimenkul fiyatlarının 10 yıllık bir dönemde iyileşeceği varsayımıyla bir rehabilitasyon programı üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Söz konusu planda Jusen şirketlerine verilen kredilerin faiz oranlarının düşürülmesi ve kreditorler tarafından ilave likidite sağlanması öngörülmüştür. Ancak, öngörülenin aksine gayrimenkul fiyatları daha da düşmüştür. Ağustos 1995'de Maliye Bakanlığı Jusen şirketlerini özel olarak incelemeye almış, inceleme sonucunda, Jusen şirketlerinin ödeme gücü içinde olduğu ve takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payının yüzde 74'e yükseldiği ortaya çıkmıştır.(ÇOKAKLI:2002:11)

1996 ilkbaharında Diet (Japon Parlamentosu) Jusen şirketlerinin tasfiyesini kolaylaştırmak için kamu kaynağı kullanılmasına olanak sağlayan bir paket hazırlamıştır. Pakette, Jusen şirketlerinin zararları kurucu bankalar (3,5 trilyon yen), kreditor bankalar (1,7 trilyon yen) ve zirai mali kurumlar (530 milyar yen) arasında paylaştırılmış, kalan 680 milyar yen (6,7 milyar dolar) kamu kaynaklarından karşılanmıştır.(ÇOKAKLI:2002:11). Böylelikle mali sistemde istikrarın sağlanması için, kamu kaynakları ilk defa Jusen sorununun çözümü için kullanılmıştır. Japonya Merkez Bankası da Jusen sorunun çözümünde yer almıştır. Merkez Bankası iki yolla kaynak sağlamıştır. Banka, ilk olarak, Jusen şirketlerinin sorunlu kredilerini almak için yeni kurulan Konut Kredisi Danışma Kurumuna 100 milyar yen tutarında sermaye yardımı yapmıştır. İkinci olarak ise, Yeni Mali Stabilizasyon Fonundan 100 milyar yen tutarında fon sağlamıştır. Her iki durumda da Merkez Bankası likidite desteği değil, risk sermayesi sağlamıştır. Merkez Bankası burada Jusen probleminin çözümsüz bırakılmasının zaten kırılğan olan mali sistemdeki istikrarı ciddi şekilde tehdit edebileceğini göz önünde bulundurarak, hükümetten gelen talep üzerine girişimde bulunduğu izlenimini vermiştir.(ERDÖNMEZ:2002:55)

7.2.3. Mevduat Sigortası Kanununda Yapılan Değişiklikler

Haziran 1996'da güvenlik çemberini geliştirmek için yasal önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin içinde Mevduat Sigorta Kanununun değiştirilmesi de yer almıştır

Buna göre; Mevduat sigortası maliyet sınırı Mart 2001'e kadar geçici olarak kaldırılmıştır. Bu Mevduat Sigorta Kurumunun mali yardım yapabilmesi anlamına gelmektedir. Böylelikle Mevduat Sigorta Kurumunun, iflas etmiş kurumların bütün zararlarını karşılama imkanı doğmuştur.

Tokyo Kyodou Bankası, "Resolution ve Collection Bank" içinde tekrar organize edilmiştir. Tokyo Kyodou Bankasına iflas eden kredi kooperatiflerinin aktif ve pasiflerinin aktarıldığı banka olarak daha fazla sorumluluk yüklenmiştir. Ayrıca, bankaya iflas eden mali kurumların takipteki kredilerini alma yetkisi de verilmiştir.

Mevduat sigorta sisteminde yapılan reform otoritelere iflas eden kurumlarla ilgilenmek için gerekli esnekliği sağlamıştır. Mevduat Sigorta Kurumu fonlarının büyüklüğü geçmiş bir iki yılda iflasların oluşma sıklığına göre daha küçük kurumların iflasına göre ayarlanmıştır. Mali kurumlara sermaye aktarılması, Mevduat Sigorta Kurumu'nun yetkisi dışında olup, kamu kaynaklarını kullanabilme yetkisi sınırlı kalmıştır. Söz konusu sorunlar 1997'de meydana gelen büyük mali krizde kendini iyice göstermiştir.(ERDÖNMEZ:2002:55)

Şubat 1998'de bankacılık sisteminin sorunlarının ciddiyetinin ortaya çıkmasıyla, kamu otoriteleri ve kanun yapıcılar, sistemi yeniden yapılandırmak için kamu kaynaklarının açık bir şekilde kullanılması gerektiğini kabul etmişlerdir. Şubat 1998'de Diet, Mevduat Sigortası Kanunu değiştirmek ve mali sistemi istikrara kavuşturmak için acil önlemler geliştirmiştir. Yeni kanunla bankaları kurtarmak ve mevduat sahiplerini korumak amacıyla 30 trilyon yen (230 milyar dolar) tutarında bir kaynak aktarılmıştır. Söz konusu 30 trilyon doların 17 trilyon doları iflas eden mali kurumların zararlarını kapatmak üzere Mevduat Sigorta Kurumu'nun Özel Hesabına aktarılırken, 13 trilyon yen bankalara sermaye aktarımı yapılmak üzere ayrılmıştır.(KÜÇÜKBIÇAKCI:2004:91)

İflas eden bankaların zararlarını karşılamak için ayrılan 17 trilyon yenin 7 trilyon yeni istenildiğinde nakde çevrilmek üzere özel devlet tahvili olarak verilmiştir. Kalan 10 trilyon yen özel mali kurumlardan ya da Japonya Merkez Bankasından devlet garantili kredi limiti olarak tahsis edilmiştir. Bankalara sermaye aktarımı için ayrılan 13 trilyon yen tutarındaki kamu kaynağının da benzer şekilde 3 trilyon yeni özel

devlet tahvili 10 trilyon yeni ise devlet garantili kredi limiti olmak üzere tahsis edilmiştir.(ERDÖNMEZ:2002:55)

Sermaye aktarımı ile ilgili hususları ele almak üzere "Mali Kriz Yönetim Komitesi" oluşturulmuştur. 5 kişilik Komite'nin 3 üyesi, Maliye Bakanı, Merkez Bankası ve özel sektör temsilcisinden oluşmuştur Komite, sermaye ihtiyacı olan bankaları seçmek ve aktarım yapılacak sermaye miktarını belirlemekten sorumlu kılınmıştır. Ancak, Komite'nin denetim fonksiyonu bulunmadığından bankaların denetime ilişkin bilgileri elde etme imkanları sınırlı kalmıştır. Ayrıca, bankalar yalnız ortaya çıkıp "sermaye ihtiyacı içinde olan zayıf banka" olarak nitelendirilmekten kaçınmışlardır. Bu nedenle, tek başına "zayıf banka" olarak nitelendirilmemek için bütün bankalar sermaye aktarımı için birlikte başvurmuşlardır. Mart 1998 itibariyle bankalara toplam 1,8 trilyon tutarında (GSYİH'in yüzde 0,4'ü) sermaye aktarımı yapılmıştır. Ancak, bunun piyasalara yansımaları çok olumlu olmamış, sermaye aktarımı için bu miktar az bulunmuştur. Ayrıca, yeni sermayenin yüzde 80'ninden fazlası katkı sermayesi şeklinde olup, takipteki krediler sorununun çözümü için de az bulunmuştur.

Japonya'da bankacılık sektörünün sorunlarının giderilmesi ve bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında kullanılan yöntemlerden biri de banka birleşmeleri olmuştur. Bu çerçevede ülkenin önde gelen iki bankası Asahi Banka Ltd. ve Tokai Bank Ltd. birleşerek 450 milyar dolarlık aktif büyüklüğü ile ülkenin en büyük ikinci bankası oluşturulmuştur. Long Term Credit Bank of Japan (LTCB) ise Haziran 1998'de Sumitomo Trust Bank ile birleşme planını açıklamış, Ekim 1998'de Geçici Kamulaştırma Kanunu'nun kabul edilmesinden sonra kamulaştırılmıştır. Banka birleşmeleri banka bilançolarındaki kalitesiz aktiflerin temizlenmesi için de kullanılmıştır. Yine Özel Amaçlı Şirketler kullanılarak kötü kredilerin menkul kıymetleştirilmesine imkan tanınmıştır. Japonya'da ilklerden biri de yabancı bir kurumun bir Japon bankasını satın almasına izin verilmesi olmuştur.1999'da Ripplewood Holdings isimli bir Amerikan şirketi daha önce kamulaştırılmış olan LTCB'yi satın almıştır. Böylece Japon piyasaları yabancı sermayedarların rekabetine açılmıştır. Japonya'da iki defa sermaye artırımına gidilmesine rağmen bankacılık sektöründeki kredilerde bir artış olmamış, sektörde 1999-2000 döneminde negatif

büyüme gerçekleşmiştir. Japonya’da uygulanan yeniden yapılandırma programı bazı eksiklikler barındırdığı için istenen netice elde edilememiştir. Bu eksiklikler şöyle sıralanabilir.(TUNALI:2007:128).

1. Sorunlu bankalara müdahale etmede geç kalınmıştır. Sorunlu bankalar ancak ödeme gücüğü içine düştükten sonra müdahale edilmiştir.

2. Japon bankalarının sermaye yapısı zayıf olmasına rağmen karlar dağıtılmayıp sermaye artırımına gitmek yerine bankaların kar payı dağıtmalarına izin verilmiştir.

3. Kredilere ayrılan karşılıklar yetersiz düzeyde kaldığından bankaların zayıf olan sermayeleri daha da erimiştir.

4. Özellikle takipteki kredilerle ilgili yeterince şeffaf davranılmamıştır.

Tüm bunlar Japonya’da bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasının maliyetini arttırmıştır

DÖRDÜNCÜ KESİM : GENEL DEĞERLENDİRME

Bu kesim bir alt bölümden oluşmaktadır.

8. BULGULAR, ÖNERİLER VE GENEL SONUÇ

8.1. Bulgular ve Öneriler

Bulgu 1) Bankacılık sektöründe mevcut olan eksiklikler ve zaafılar kriz yaşanmadan önce dikkate alınmamıştır.

Öneri 1) Bankalar ekonominin can damarı olmaları ve diğer sektörlerle önemli ölçüde bağlantılı olmaları nedeniyle çok önemli ekonomik unsurlardır. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonrasında bankacılık sektöründe yürütülen yapısal reformlar ve uygulanan para ve maliye politikaları ile Türk ekonomisinin olası şoklara karşı dayanıklılığı artırılarak istikrarlı ekonomik büyüme için gerekli koşullar yaratılmıştır. Bu dönemde ekonomide büyüme yaşanırken enflasyonda düşüş yaşanmıştır. Bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, bankaların ekonomi için önemi hiç bir zaman unutulmamalı, alınan önlemlerin, ekonominin gelişimi ve piyasaların durumu da göz önünde bulundurularak güncellenip devamlılığının sürdürülmesi gerek hükümet gerekse düzenleyici otorite tarafından sağlanmalıdır.

Bulgu 2) Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarını kalıcı bir biçimde çözmek ve bankacılık sektörünü sağlıklı ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak bakımından, kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının daha fazla ertelenemez olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Türk Bankacılık Sektöründe uygulamaya konulan yeniden yapılandırma programı, sektörü daha dayanıklı bir yapıya kavuşturmuş ve sürdürülebilir bir büyüme ortamının oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır.

Öneri 2) Küresel ekonominin özellikle de finansal piyasaların sürekli bir değişim içerisinde bulunduğu dikkate alındığında iyi bir düzenleme ve denetleme sisteminin oluşturulmasının uzun ve süreklilik arz eden bir süreç olduğu açıktır. Bundan sonraki dönemlerde de sermaye yeterliliğinin belirlenmesinde piyasa risklerinin dikkate alınması, kredilerde risk yoğunlaşmasının önlenmesi, özkaynak artışının özendirilmesi ve sektördeki sıkı denetimin devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ülkemiz finans sektörünün en önemli parçasını oluşturan bankacılık

sektörünün düzenlenmesi ve denetiminde sorumlu olan BDDK, diğer kamu kuruluşları ile işbirliği içerisinde, ulusal ve uluslararası finansal sistemdeki gelişmeleri yakından izlemeli ve bu gelişmelerin gerektirdiği politika ve uygulamalara süratli ve etkili bir biçimde uyum sağlamaya ve böylece finansal sistemin istikrarını korumaya çaba göstermelidir.

Bulgu 3) Türkiye ekonomisine, yaşanan krizin getirdiği en önemli avantaj kriz sonrası güçlü bir ekonomik yapının kurulmasıdır. Nitekim Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ardından gelen bankacılık sektöründeki düzenlemeler ile bankacılık sisteminin daha güçlü bir sermaye yapısına kavuşturulmuştur. Bu sebeple, sermaye yeterliliği açısından oldukça güçlü bir yapıya sahip olan Türk bankacılık sektörü 2008 Global krizinden yara almamıştır. Özellikle sözü edilen krizlerden sonra bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yapılanma ve hükümetin önlem politikalarını disiplinli bir şekilde uygulaması Türkiye'nin 2008 finansal krizini daha tecrübeli bir şekilde atlattığını sağlamıştır.

Öneri 3) Gerçek ve Tüzel kişiler gelir durumları dikkate alınarak, belgeleyebildikleri gelirlerinin belirli oranları karşılığında kredilendirilmelidir. Bankacılık sektöründeki kredi büyümesi sağlıklı ve yaygın mevduat fonlaması ile paralel biçimde gerçekleşmeli yurtdışı fonlara olan bağımlılık asgari düzeye indirilmelidir. Etkin risk denetimi uygulanmalı takip oranları azaltılmalıdır. Takipteki ve Sorunlu hale gelen krediler için ayrılan karşılık oranları yüksek tutulmalı, ve bankalarca bu krediler için gecikmeksizin önlemler alınmalı, riskler azaltılmalıdır.

8.2. Sonuç

Bankaların temel ekonomik işlevleri mali aracılıktır. Bankacılık sektörünün mali işlevleri sonucu ekonomide ödünç verilebilir fon arzı ve fon talebi artar, bunun sonucunda mali piyasanın hacmi genişler, milli gelir ve istihdam artar. Bankaların makro ekonomik açıdan bir diğer önemli işlevi de, mali sisteme çekilen fonların ekonomik kalkınmaya en yüksek katkıyı sağlayacak alan ve sektörlerle yönlendirilmesidir. Ayrıca ekonomide etkili bir para politikasının uygulanması, ülkenin dış ekonomik ilişkilerinin gelişmesi ve dünya ile bütünleşmesi de, ancak gelişmiş bir

bankacılık sektörü ile mümkündür. Gelişmekte olan ülkelerin kriz öncesinde benzer ekonomik sorunlarla karşı karşıya olduğu görülmektedir.

Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye de, zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerin yaşam standartlarına ulaşmak amacıyla, yüksek oranlı büyüme hızları hedefleyen ekonomi politikaları, 1950’li yıllardan itibaren, Türk ekonomisinin sık sık krizlerle karşılaşmasına sebep olmuştur. Bu krizler bazen dünya konjonktüründeki gelişmelerden kaynaklandığı gibi, bazen de kendi ekonomik yapımızdan kaynaklanmaktadır. Hızlı büyüme çabalarımız bu şekilde ya dışarıda, ya da içeride ortaya çıkan olumsuzluklarla kesintiye uğramaktadır.

Enflasyon, kurlar ve faizler arasındaki denge bozuklukları nedeniyle yaşanan 2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat krizleri ise ekonomi üzerinde ciddi tahribatlar yapmıştır. Kriz sonrasında ekonomi %8.5-9 daralmış, ulusal gelir 51 milyar Dolar azalmış, kişi başına gelir 725 Dolar gerilemiş, 1.5 milyon kişi işsiz kalmış, enflasyon %70’i aşmış, hazinenin faiz ödemeleri %101 artmış, iç ve dış borç yükü artmıştır.

Yaşanan bu krizin bu denli şiddetli olmasının temelinde bankalar krizinin yattığı söylenebilir. TMSF’ye 1997’de 1, 1998’de 1, 1999’da 6, 2000’de 3, yani toplam 11 banka, 2001 krizi öncesinde transfer edilmiş bulunuyordu. 2001’de 9, 2002’de 2 banka daha aktarıldı. Türkiye Ekonomisindeki sürdürülemez bir iç borç dinamiğinin oluşması, başta kamu bankaları olmak üzere mali sistemdeki sağlıksız yapının ve diğer yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olması ve cari işlemler açığındaki yüksek oranlı artışlar, karşı karşıya kaldığımız ekonomik krizlerin en temel sebeplerini oluşturmaktadır.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı, 1999 yılından itibaren IMF programlarının en önemli ayağını oluşturmuş, süreç tamamen IMF’in kontrolünde ve niyet mektuplarıyla yürütülmüştür. Programda, dört aşamalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bunlar; kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, TMSF’ye devredilen bankaların çözümlenmesi, özel bankaların finansal yapılarının güçlendirilmesi, sektördeki düzenleme ve denetleme altyapısının iyileştirilmesidir. Şubat 2001 krizi sonrası uygulamaya konan “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş

Programı” bir anlamda bankacılık sektörünü kurtarma programına dönüşmüştür. Program çerçevesinde kamu bankalarının görev zararları ve TMSF’ye devredilen bankaların zararları karşılığı kaynak olarak aktarılmış, önemli yasal ve kurumsal değişiklikler yapılmıştır. Bankacılık sektörünü daha sağlıklı bir yapıya kavuşturmak için; sektör içi garanti fonu oluşturularak tasarruf mevduatına tanınan devlet güvencesini kademeli olarak kaldırmak, bankalar arası birleşmeleri teşvik ederek optimal ölçüğe ulaşmalarını sağlamak ve sektör içi rekabeti artırmak, devletin piyasa şartlarını işlemez hale getiren özellikle kamu bankalarına yönelik müdahalelerine ve bankalardan olan yüksek iç borçlanmasına son vermek, etkin bir risk yönetimi ve denetim mekanizması kurma gerekliliğinin de dikkate alınması zorunlu hale gelmiştir.

2001 krizinden sonra getirilen yeniden düzenlemeler çerçevesinde, bankacılık sistemi döviz açık pozisyonlarına, likidite ve sermaye yeterlilik rasyolarına çok sıkı sınırlamalar getirilmiştir. Her ne kadar krizden sonra yakalanan istikrarlı büyüme ortamı hızlı bir kredi büyümesini beraberinde getirmiş olsa da, yapılan düzenlemeler sayesinde bankaların aşırı risk alması engellenmiştir. Kriz ve sonrası yaşanan gelişmeler, TCMB’nin para piyasalarında piyasa yapıcı rolünün önemini artırmıştır. Bu dönemden sonra TCMB yüksek kredibiliteye sahip olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Böylelikle, ödemeler sisteminde sorunlar yaşanması halinde oluşabilecek olumsuz etkilerin kar topu gibi büyümesi ve spekülasyonların önüne geçilebilmesi sağlanmıştır. 2001 krizi sonrası, krize götüren problemlerin niteliği ve boyutlarının doğru teşhis edilerek, tüm güncel ve yapısal sorunların çözümüne yönelik kapsamlı bir yaklaşımın ödünsüz uygulanması sağlanmıştır. Öncelikli olarak, erozyona uğrayan güvenin alınan önlemlerle kısa zamanda yeniden tesisi sağlanmıştır. Siyasi karar alma sürecindeki çeviklik ve eşgüdümün mümkün olan en yüksek seviyeye çıkartılması, ekonomi yönetiminin tek elden yürütülmesi, itibarın sağlanması ve uluslararası kurumlar ile işbirliğinin sağlanması kriz sürecinde etkili olmuştur. Uluslararası finansal kuruluşların finansman ve teknik desteği ile uluslararası güvenin tesisi sağlanmıştır.(TEZİOĞLU:2010:95) Yapılan tüm bu düzenlemeler Türk Bankacılık Sistemindeki sorunları geçici değil, kalıcı olarak çözmüştür.

Krizin aşılmasında sağlam bir kamu finansmanı yapısının önemi ortaya çıkmıştır. Bütçe disiplini ve düşük kamu borçlanma gereği bir yandan çözümlemenin gerektirdiği kamusal kaynakların tahsisini sağlarken bir yandan da kamuoyundaki tepkilerin büyümesini önlemekte ve uygulamanın başarı şansını artırmaktadır.

Kriz süreci ve sonrasındaki yeniden yapılanmanın idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olan BDDK tarafından yürütülmesi, sürecin etkin bir yapıda yürütmesine yardımcı olmuştur. Tüm uygulamalarda şeffaflığın ve tarafsızlığın sağlanması Türkiye örneğinin başarılı olmasına yardımcı olmuştur. Benzer politikalar yürütmek isteyen ülkelere, bankaların gerçek durumlarının tespiti ve kamuya ilanını sağlamaları, sektörel bazda periyodik finansal raporların yayımlanması ve yürütülmekte olan program konusunda kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik yayınlar çıkarmaları önerilmektedir. Genellikle kriz dönemlerinde bilgi eksikliği ve dedikodular mali piyasaların sağlıklı işlemlerini engellemektedir. Bu nedenle son yıllarda, BDDK bankacılık sistemine ilişkin ayrıntılı verileri günlük, haftalık ve aylık olarak yayımlayarak gerçek bilginin ilgililerce kullanımını temin etmekte ve şeffaflığın yerleşmesine katkıda bulunmaktadır. Tüm bankalara eşit mesafede durulması, hiçbir bankanın süreçte kayırılmaması oyunun kurallarının tüm bankalarca benimsenmesine yardımcı olmuştur. Yeniden sermayelendirme döneminde yapılan güçlü denetim sektör açısından bir stres testi niteliği taşımış ve banka bilançolarının şeffaflığı konusunda önemli bir deneyim elde edilmiştir.

2001 yılında 173.4 milyar TL olan bankacılık sektörü aktif toplamı, yeniden yapılandırma süreci sonrası sağlanan siyasi ve ekonomik istikrar sayesinde, küresel krize rağmen 2008 yılında 732.5 milyar TL'ye çıkmıştır.

Kamu borçlanma gereksiniminin azalması ve borçlanma faizinin düşmesiyle bankalar, şirketler ve hane halkını finanse eder bir yapıya bürünmüştür. Kredilerin aktifler içindeki payı 2001 yılında %26 iken, 2008 yılında %52'ye yükselmiştir. Aktif yapısındaki bu şekillenme rekabeti ön plana çıkararak hizmet çeşitliliği ve kalitesini beraberinde getirmiştir. Kredilerdeki bu artışa rağmen, kredilerin takibe dönüşüm oranı 2001 yılında 25.2 seviyesinden, 2008 yılında 3.7 seviyesine kadar düşmüştür. Bu düşüşte, bankacılık sektöründeki sınırlandırılması ve risk yönetimine verilen önem etkili olmuştur.

2001 krizinden sonra, alınan en önemli derslerden birisi güçlü sermaye yapısının korunmasının önemi olmuştur. 2000 yılında %9.3 olan sermaye yeterlilik rasyosu, 2008 yılında % 18'lere kadar yükselmiştir. Küresel krize rağmen uygulanan politikalar ve piyasa faiz oranlarındaki düşüşler, Türk Bankaları'nın karlılığına olumlu katkı yapmış, özkaynakları güçlenmiş ve buna bağlı olarak da sektörün sermaye yeterlilik rasyosu yükselmiştir.

Bankacılık sektöründe karlılığın ölçülmesinde kullanılan aktif getirisi ve özkaynak getirisi, 2008 yılında bir düşüş yaşamasına rağmen, 2009'da toparlanma aşamasına girmiştir. Oysa sektörün 2000 ve 2001'de yaşanan krizlerde bu oranları negatif seyretmiştir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, BDDK tarafından yıllık olarak yayınlanan Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (BSYYP) izleme raporları ve BDDK'ya bankalarca gönderilen üçer aylık raporların incelenmesinden programın başarılı olduğu sonucu çıkarılabilir. "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile ekonomik politikalarında temel değişikliklere gidilmesi, başta bankacılık sistemi olmak üzere finansal sektörü önemli ölçüde ve olumlu yönde etkilemiştir. Özellikle 2000-2011 dönemi bankacılık sektörü verileri çalışmamızın 6.1. verilerle sektördeki gelişmeler belirtilmiştir. Böylece BSYYP'nin Türk Bankacılık Sektörü açısından olumlu sonuçlandığına dair denencemiz doğrulanmıştır. Aynı şekilde çalışmamızın 6.2 bölümünde değinilen 2008 Global krizinden diğer ülkeler kadar etkilenmemiş olmamız denencemizi doğrulayan ikinci önemli noktadır.

21.09.2011 Posta Gazetesi Ekonomi bölümünde çıkan habere göre; İş bankası Genel Müdürü Adnan Bali, Türkiye'nin 2001 krizinden sonra başlayan reform sürecinde aldığı mesafelerin kıymetinin 2008 global kriz konjonktüründe çok iyi anlaşıldığını belirtmiş ve Bali: 'Nitekim hayata geçirdiğimiz uygulamaların çok büyük bir bölümü şu anda global dünyanın yapmaya çalıştığı, uğraştığı, çözmeye çalıştığı sorunlardır.' diyerek sektörün ne kadar ileride olduğunu belirtmiştir.

19.11.2011 tarihinde sözü geçen gazetede çıkan habere göre: Başbakan Yardımcısı Ali Babacan; Türkiye'nin 2002 krizinden sonra attığı adımlarla ekonomisini sağlamlaştırdığını ve 2008 krizinden rekor büyümelerle çıktığını

söylemiştir. Yine aynı gazetenin 29.01.2012 tarihli basımında yer verilen habere göre: İsviçre'nin Davos kasabasında yapılan Dünya Ekonomik Forumu yıllık toplantısının 'Küresel Ekonomiye Bakış' oturumunda moderatör (toplantıyı yöneten kişi) ve aynı zamanda Financial Times'ın ekonomi yorumcusu Martin Wolf Babacan'a söz verirken 'burada imtiyazlı konumda tek sizsiniz, bize ders verin' diyerek, Türkiye'nin 2008 krizinden Avrupa Ülkeleri kadar etkilenmediğinin altını çizmiş, krizden çıkış yollarını Babacan'a sormuştur.

Çalışmamıza göre; 2001 krizinde ağır kayıplar veren Türk Bankacılık Sektörü, Yeniden Yapılandırma Programı ile başlatılan yapısal reformlar ve BDDK'nın denetleme ve düzenleme fonksiyonunu tavizsiz yerine getirmesi sektörü daha sağlam ve rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmuştur. Bankaların iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde işletilmesi sonucunda, aktif yapılarında, özkaynak ve sermaye yeterlilik rasyosunda ve karlılıklarında 2008 krizine rağmen görülen olumlu sonuçlar krizin bankacılık sektöründeki güçlü yapı sayesinde hafif atlatıldığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

AFŞAR, Muharrem (2011), 'Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları', Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Eskişehir, Cilt 6, Sayı 2

AKKEMİK, Ali (2001), 'Japonya (1991) ve ABD (2007-2009) Finans Krizlerinin Politik İktisat Perspektifinde Bir Değerlendirmesi', Doğu Üniversitesi Dergisi, İstanbul

AKLAN ADANUR, Nejla (2004), 'Kur Çıpası Fiyat istikrarının sağlanmasında etkin bir politika aracı mıdır?' , Öneri Dergisi, İstanbul, Cilt 6, Sayı 22

AKTAŞ, Rabia (2006), 'Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma: Ticari Bankalarda Performans Yönelişleri (Türkiye 2001-2004 Örneği)', Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi

ALPTEKİN, Erdem (2009), 'Küresel Krizin Türkiye Ekonomisi ile Sanayisine Yansımaları ve Dipten En Az Zarala Çıkış Yolları', İzmir Ticaret Odası, Ar&GE Bülteni – Ekonomi

AYDIN Aydan, İNAN Alpan, TULAY Burçak, ATAMAN Pelin (2000), 'Bankacılık Sisteminde Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırmada Ülke Uygulamaları', Bankacılar Dergisi, Sayı 32

AYDIN, Üzeyir (2003), Türkiye'de 1980 Sonrası Yaşanan Ekonomik Krizlerin Analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, <https://www.bddk.org.tr>, 2002

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, <https://www.bddk.org.tr>, 2005

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2001), 'Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı', Ankara, (Yayınevi Belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2002.a), 'Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı : Gelişme Raporu (IV)', Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2002.b), ‘Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (V)’, Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2003.a), ‘Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (VI)’, Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2003.b), ‘Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu (VII)’, Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2008),’ABD Mortgage Krizi, Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2009), ‘ Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü: Aralık 2009’, Ankara, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2010), ‘Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler’, Ankara, Sayı 5 Aralık, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2011.a), ‘ Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü: Aralık 2010’, Ankara, Sayı 2011/1, (yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2011.b), ‘ BDDK’nın Kuruluşu ve Yapısı, BDDK’nın Faaliyetleri,BDDK’nın Denetimine Tabi Kuruluşlar’, Ankara, (Yayınevi belirtilmemiş)

BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURUMU (2012), ‘ Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü: Aralık 2011’, Ankara, Sayı 2012/1, (yayınevi belirtilmemiş)

BASTI, Eyüp (2006), Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi, Ankara,Sermaye Piyasası Kurulu

BAŞYİĞİT ZORLU, Merve (2010),’2008 Finansal Krizinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri’, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

BOYOĞLU, Özgür Eyüp (2002), ' Bankacılık Krizleri, Dünyada ve Türkiye'de Yaşanan Bankacılık Krizleri, Bankacılık Krizlerine Karşı Alınan Önlemler ve Çözüm Önerileri' Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

CİHANGİR, Mehmet, (2004) ' Türkiye'de Banka Birleşmeleri ve Birleşen Bankaların Verimlilik ve Etkinliğinin Ölçülmesi Üzerine Karşılaştırmalı – Uygulamalı Bir İnceleme', Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi

CİHANGİR Mehmet, DEMİRKOL Ömer Faruk (2006), ' Türkiye'de Banka Birleşme Eğilimleri ve Birleşmelerin Önündeki Engellerin Giderilmesi Üzerine Bir Çalışma', Finans-Politik-Ekonomik Yorumlar Dergisi

COŞKUN Yaprak Sevil, BALATAN Zeynep (2009), 'Küresel Mali Krizin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Yöntemi ile Bilonçooya Dayalı Mali Etkinlik Analizi', Ege Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü 12. İktisat Öğrencileri Kongresi, 7-8 Mayıs.

ÇELEBİ, Esat, ' İkibinbir Yılında Türkiye Ekonomisinin Genel Görünümü', Doğu Üniversitesi Dergisi, Ankara, Cilt-4 s.22.

ÇOKAKLI, Serdar (2002), ' Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma:Japonya Örneği', BDDK, MSPD Çalışma Raporları:2002/2,

DEMİR, M. Levent (2003), '2000 ve 2001 yıllarında Türk Bankacılık Sektöründe Yapılan Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler', Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (2004), ' 2004 Türkiye İktisat Kongresi, Gelişme Stratejileri ve Makro Ekonomik Politikalar Tebliğ Metinleri II', Ankara, Cilt 3, (Yayınevi belirtilmemiş)

DORNBUSCH, Rudiger (2001), ' A Primer on Emerging Market Crises', Cambridge, NBER Working Paper Series

EĞİLMEZ Mahfi, KUMCU Ercan (2001), ' Krizleri Nasıl Çıkardık?', İstanbul, Creative Yayıncılık

ER, Selami (2009), ‘ Devletın Bankacılık Sektöründe Düzenleyici Denetleyici rolü ve Türkiye Uygulaması’, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları

ERÇEL Gazi (1999), ‘2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı : Kur ve Para Politikası Uygulaması’, Konuşma metni; TCMB, 9 Aralık 1999, <http://www.tcmb.gov.tr>, erişim tarihi 09.04.2012

ERDÖNMEZ ATAMAN, Pelin (2002),’ Japonya Mali Krizi’, Bankacılar Dergisi, sayı 40

ERDÖNMEZ ATAMAN, Pelin (2009), ‘ Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler Kronolojisi’, Bankacılar Dergisi, Sayı 68

ESEN, Oğuz ‘ Bankacılık Krizleri Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü’, Siyasa Dergisi, Yıl:1, Sayı:1

GEMİCİ, Ayşe (2006), Bankalarda Döviz Riskinden Korunma ve Türkiye'deki Kasım 2000 ve Şubat 2001 Banka Krizlerinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

GÜRDAL, Hasan (2008), ‘ Düşen Enflasyon Süreci ve Türk Bankacılık Sektörü’, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

GÜRSOY, Melih (2009),’ Ekonomik ve Finansal Krizler Dünü ve Bugünü’ İstanbul, MG Yayınları

KARABIÇAK, Mevlüt (2010) ‘Küresel Krizleri Tetikleyen Nedenler ve Küresel Krizin Türkiye Boyutu, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 15, Sayı 3

KARABULUT, Gökhan (2002), Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri, İstanbul, DER Yayınları

KARTAL, Fikret (2009),’ Enflasyon Hedeflemesi Ortamında Türk Bankacılık Sektörü’, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finans ve Bankacılık Doktora Programı, Doktora Tezi

KAZGAN, Gülten (2005), Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2001), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

KEMAL GÜRCAN ERTEKİN, kemalgurcanertekin.blogspot.com, 2011

KEPENEK Yakup, YENTÜRK Nurhan (2004), ' Türkiye Ekonomisi', İstanbul, Remzi Kitabevi

KOZANOĞLU Hayri, SELÇUK Bora (2007), ' Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi', Öneri Dergisi, İstanbul, Cilt 7, Sayı 28

KURAN İhsan (2006), Türkiye'de Ekonomik Krizler ve İstikrar Programları (1980-2005), Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

KÜÇÜKBIÇAKCI,Ramazan (2004), ' Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları', Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Yeterlilik Tezi

MERCAN, Muhammet (2008), 'Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması ve Performans Gelişimi', Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Doktora Programı, Doktora Tezi

ÖÇAL,Tezer (2005), Türkiye Ekonomisi, Ankara, Savaş Yayınları

ÖNCÜ, Oğuz Vecdi (2011), ' Yeniden Yapılandırma Sürecinin Ticari Bankacılıkta Verimlilik ve Etkinlik Üzerindeki Etkisinin Temel Bankacılık İlkeleri Çerçevesinde Analizi', Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Doktora Tezi

ÖNCÜ Semra, AKTAŞ Rabia (2007), ' Yeniden Yapılandırma Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe verimlilik Değişimi', Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt :14 Sayı:1

ÖZBUÇAN, Ahmet (2011), 'Türkiye'de Finansal Krizler ve Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması: 1994 ve 2001 Krizlerinin Karşılaştırılması', Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Özgür Aksiklopedi, <http://tr.wikipedia.org>

ÖZTÜRK, Mustafa (2011), ' Kredi Karşılıklarının Kavramsal Çerçevesi ve Genel Kredi Karşılıkları Mevzuatında Yapılan Değişiklikler, www.ekonomi.org.tr

PARASIZ, İlker (2003), Türkiye Ekonomisi, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları

PEKKAYA Semra (1998), 'Türk Mali Sistemi içinde Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Uygulanan İktisat Politikaları Işığında Finansal Yapının Analizi : 1980-1995 Dönemi için bir oran analizi ve Çok Değişkenli Faktör Analizi ile Rating Denemesi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Teorileri bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

POSTA GAZETESİ (21.08.2011), '2001 Krizi Hayrımıza Oldu'

POSTA GAZETESİ (19.11.2011), 'Türkiye'yi Reformlar Kurtardı'

POSTA GAZETESİ (29.01.2012), 'Dünya Ekonomik Forumu'

SARAK, Efsan (2006), Türkiye'de Yaşanan 2000 Yılı Ekonomik Krizi ve Bankacılık Sektörüne Etkileri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

SAYIM Işık, DUMAN Koray ve KORKMAZ Adil (2004), "Türkiye Ekonomisinde Finansal Krizler: Bir Faktör Analizi Uygulaması", Dokuz Eylül Ü. İ.İ.B.F.Dergisi, İzmir, Cilt:19, Sayı:1

SELÇUK, Bora (2006), 'Yükselen Ekonomilerde Kriz Dönemlerinde Bankacılık Sistemlerinin Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye Örneği', Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim dalı, Doktora Tezi

SEZİK, Emin (2002), 'Dünyada Finansal Krizler ve Türk Bankacılık Sisteminde Yeniden Yapılandırma', İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi

SELÇUK, Bora (2010), 'Küresel Krizin Türk Finans Sektörü Üzerine Etkileri', Ekonomi Bilimleri Dergisi, İstanbul, Cilt 2, Sayı 2

SOYLU, Hülya (2009), 'Global Krize Karşı Politika Önlemleri ve Türkiye', Maliye Dergisi, Ankara, Sayı:157

SUCU, İlker (2005), Türk Bankacılık Sistemi: Finansal Krizler ve Finansal Kriz Sonrası Uygulanan İstikrar Programlarının Etkisi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi

ŞAHİN, Hüseyin (2002), 'Türkiye Ekonomisi', Bursa, Ezgi Kitabevi

TERZİOĞLU, Fatma (2010), '2000 Sonrası Yaşanan Krizlerin, Yeniden Yapılandırma Beraberinde, Türk Bankacılık Sektörüne Etkilerinin Karşılaştırmalı Analizi' Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi

The Free Encyclopedia, <http://en.org/wiki/Restructuring>

TOPALLI, Nurgül (2006), Finansal Krizler ve IMF'nin Kriz politikaları, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

TOPRAK, Metin (2001), ' Yükselen Piyasalarda Finansal Kriz', Yeni Türkiye Dergisi, Ankara, Semih Ofset, sayı 42, (Kasım – Aralık)

TUNA, Kadir (2012), 'Avrupa'da Not Depremi', Halkbank Kurumsal İletişim Dergisi, Ankara, Sayı 32

TUNALI, Halil (2007), Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi

Türkiye Bankalar Birliği, <http://www.tbb.org.tr>, Şubat 2012

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (2008), ' 50. Yılında TBB ve Türkiye Bankacılık Sistemi (1958-2007)', İstanbul, Graphis Matbaa

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (2011), ' Bankalarımız 2010', İstanbul, Paragraf Basım

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (2012), 'Türkiye'de Bankacılık Sektörü (1960-2011)', İstanbul, (Yayınevi belirtilmemiş)

Türkiye Ekonomi Kurumu, <http://www.tek.org.tr>, 2001

ULUDAĞ İlhan, ARICAN Erişah (2003), ' Türkiye Ekonomisi (Teori-Politika-Uygulama)', İstanbul, DER Yayınları

UYGUR, Ercan (2001), Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım 2001 Şubat krizleri, Ankara , Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni

YAVUZ YILMAZ, Senem (2006), 1990-2000 Yılları Arasındaki Ekonomik Krizlerin Türk Ekonomik Sistemine Etkileri, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi

YEŞİL, Bekir Faruk (2010), 2000 ve 2001 Krizleri Sonrasında Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden yapılandırma Sürecinin Değerlendirilmesi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi

YILDIRIM, Oğuz (2003), 'Kura Dayalı İstikrar Politikalarının Etkinliği, 1990-2000 Türkiye Örneği', Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları

YILMAZ, Ensar, Gülsün GÜRKAN YAY, Turan YAY (2001), Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İstanbul, İstanbul Ticaret Odası

YÜCE CİVELEK, Burcu (2009), 'Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü, Boğaziçi Üniversitesi İİBF Leaders Dergisi, İstanbul, Kasım 2009

ZÜNGÜN, Deniz (2008), 'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Sonrası Türkiye-IMF İlişkilerinin Geleceği', Öneri Dergisi, İstanbul, Cilt:8, Sayı:30